

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2017

Lucie Havlíčková

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Třešť za Vencelíků z Vrchovišť

Bakalářská práce

Autor: Lucie Havlíčková
Studijní program: B7105 Historické vědy Bc.
Studijní obor: Archivnictví - historie
Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Hradec Králové, 2017

Zadání bakalářské práce

Autor: Lucie Havlíčková

Studium: F14BP0142

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **Třešť za Vencelíků z Vrchovišť**

Název bakalářské práce AJ: Třešť during the rule of Vencelíks of Vrchoviště

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je podat ucelený pohled na dějiny panství a města Třešť v období vlády Vencelíků z Vrchovišť, tedy v letech 1493-1627. Práce bude strukturována podle vlády jednotlivých majitelů panství, dále v ní bude nastíněna historie města a panství před příchodem Vencelíků, a také diplomatický rozbor edičně nevydaných písemností. Koncepce práce je založena na komplexním pohledu na dějiny konkrétního města a panství pod vládou vybraného rodu, a proto kombinuje využití písemných pramenů poskytujících pohled na veřejný i soukromý život Vencelíků, vztah k mikroregionu a k městskému centru v rovině šlechtické reprezentace, hospodářství či vrchnostenské správy spolu s interpretací jejich stavebních a fundačních aktivit.

Archivní prameny: Státní okresní archiv Jihlava, fond Archiv města Třešť Edice archivních pramenů: KALINA, Tomáš. Moravské zemské desky. II. sv. řady brněnské 1480-1566, Brno 1950. ROHLÍK, Miloslav, Moravské zemské desky. III. sv. řady brněnské 1567-1641, Praha 1957.

Literatura: RICHTER, Václav, Město Třešť a jeho památky, Praha 1943. ŠTREJN, Zdeněk, Staré stříbrné doly na třešťsku, Jihlava 1966. Třešť - Šest set let městečka pod Špičákem, Havlíčkův Brod 1959. BUKVAJ, František, Třešť 1349-2001, Třešť 2001. HOSÁK, Ladislav, Zámek v Třešti, in: Vlastivědný sborník Třeště a okolí, Třešť 2005, s. 23-30.

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 7.6.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením PhDr. Zdeňka Berana, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 25. dubna 2017

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala za vedení práce, rady a připomínky PhDr. Zdeňku Beranovi, Ph.D. Poděkování patří také pracovníkům Státního okresního archivu Jihlava za vstřícný přístup a poskytnutí archiválií ke studiu, dále Evě Entlerové, BBus (Hons) z Českého muzea stříbra v Kutné Hoře za poskytnutí fotografie svorníku klenby s erbem pánů z Vrchovišť, a také Mgr. Milině Matulové z třešťské pobočky Muzea Vysočiny Jihlava. Díky patří i všem ostatním, kteří přispěli svou radou či připomínkou. V neposlední řadě děkuji své rodině za podporu během studia.

Anotace

HAVLÍČKOVÁ, Lucie, *Třešť za Vencelíků z Vrchovišť*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2017, 85 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá dějinami města a panství Třešť v období vlády Vencelíků z Vrchovišť, tedy v letech 1493–1627. Práce je strukturována podle jednotlivých držitelů panství, zkoumá vrchnostenskou, městskou i církevní správu a dotýká se i soukromého života vrchnosti. V závěru práce je připojena edice dosud edičně nevydaných dokumentů.

Klíčová slova: Třešť, Vencelíkové z Vrchovišť, panství, městečko, 16. století, raný novověk

Annotation

HAVLÍČKOVÁ, Lucie, *Třešť during the rule of Vencelíks of Vrchoviště*, Hradec Králové: Philosophical faculty, University of Hradec Králové, 2017, 85 pp. Bachelor thesis.

This bachelor thesis deals with the history of town and manor Třešť during the rule of Vencelíks of Vrchoviště, who owned the manor during 1493–1627. Thesis analyzes the manor, urban and church administration and concerns also on Vencelíks' private life. At the end of thesis is attached an edition of archival sources.

Key words: Třešť, Vencelíks of Vrchoviště, manor, town, 16th century, early modern period

Obsah

ÚVOD	1
1. DIPLOMATICKÝ ROZBOR ÚŘEDNÍCH KNIH Z ARCHIVU MĚSTA TŘEŠŤ	4
1.1 NEJSTARŠÍ DOCHOVANÁ KNIHA MĚSTEČKA TŘEŠŤ, 1562–1776	4
1.2 KNIHA VEJRUNKŮ, ZALOŽENÁ ROKU 1584	5
1.3 KNIHA ZÁPISŮ NA DOMY, ZALOŽENÁ ROKU 1608	6
1.4 SIROTČÍ KNIHA, 1585–1610	7
2. TŘEŠŤ OD POČÁTKU DO ROKU 1493	8
3. TŘEŠŤ ZA VENCELÍKŮ Z VRCHOVIŠŤ (1493–1626)	11
3.1 VÁCLAV VENCELÍK Z VRCHOVIŠŤ (1493–1513)	11
3.2 MATĚJ VENCELÍK Z VRCHOVIŠŤ (1513–1556?)	12
3.3 KRYŠTOF VENCELÍK Z VRCHOVIŠŤ (1556?–1582)	15
3.4 JAN VÁCLAV VENCELÍK Z VRCHOVIŠŤ (1582–1606)	22
3.5 KRYŠTOF ADAM VENCELÍK Z VRCHOVIŠŤ (1606–1626)	34
4. ERB VENCELÍKŮ Z VRCHOVIŠŤ	42
5. EDICE VYBRANÝCH DOKUMENTŮ	48
5.1 EDIČNÍ POZNÁMKA	48
5.2 EDICE	49
5.2.1 ODÚMRŤ ZDEŇKA ZE ŠTERNBERKA	49
5.2.2 SMLOUVA MEZI KRYŠTOFEM VENCELÍKEM A ELIÁŠEM KOSAŘEM	50
5.2.3 TRHOVÉ PRIVILEGIUM CÍSAŘE MAXMILIÁNA II.	52
5.2.4 PRODEJ DESETI NOVÝCH DOMŮ	53
5.2.5 PRODEJ DVORA V HODICÍCH	54
5.2.6 PRODEJ DOMU JAKUBA JANA	55
5.2.7 PRODEJ OBECNÍ LÁZNĚ	56
5.2.8 PRODEJ BRACLOVSKÉHO DOMU	57
5.2.9 PRODEJ JONÁKOVSKÉHO DOMU	58
5.2.10 ODÚMRŤ JANA VÁCLAVA VENCELÍKA	59
5.2.11 OSVOBOZENÍ OD DANÍ	61
5.2.12 POROVNÁNÍ MEZI BRATRY MAUTNEROVÝMI	62
5.2.13 ODÚMRŤ KRYŠTOFA ADAMA VENCELÍKA	63
ZÁVĚR	65

SEZNAM UŽITÝCH ZKRATEK	67
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	68
JMENNÝ REJSTŘÍK	73
MÍSTNÍ REJSTŘÍK	81
SEZNAM PŘÍLOH	84
PŘÍLOHY	86

Úvod

Cílem bakalářské práce je podat ucelený pohled na dějiny města a panství Třešť v období vlády Vencelíků z Vrchovišť, tedy v letech 1493–1627. Toto téma nebylo dosud podrobněji zpracováno, ačkoli se jedná o dobu největšího rozkvětu města.

V současné době neexistuje monografie, která by se věnovala dějinám Třeště výhradně v období vlády Vencelíků z Vrchovišť. Nejedná se však o problematiku vůbec nedotčenou. Poprvé se jí zabýval Alois Josef Pátek ve *Vlastivědě moravské*.¹ Dějiny Třeště zpracovával i Ladislav Hosák, konkrétně zařadil heslo „Třešť – zámek” do publikace *Hrady, zámky a tvrze kraje Jihlavského*, která ale nebyla vydána. Opis tohoto hesla z rukopisu byl publikován ve *Vlastivědném sborníku Třeště a okolí* v roce 2005.² V 50. letech 20. století pak věnoval Vencelíkům část svého příspěvku *Třešť – pracoviště a bojiště* ve sborníku *Šest set let městečka pod Špičákem* i Rudolf Ježek.³ V knize *Třešť 1349–2001* se sledovanou problematikou zabývá Karel Brázda v kapitole *Třešťští Vencelíkové (1493–1626)*⁴ a František Bukvaj v kapitole *Rozkvět města za vlády Vencelíků*.⁵

Výklad o třešťské historii v kontextu hmotných památek podává Václav Richter v knize *Město Třešť a jeho památky*.⁶ O třešťských kostelích pak pojednává na základě poznámek Karla Brázdy také Zdeněk Brychta.⁷ K třešťskému panství náležely i doly na stříbrnou

---

¹ Alois Josef PÁTEK, *Vlastivěda moravská, Jihlavský okres*, Brno 1901, s. 223–241.

² Ladislav HOSÁK, *Zámek v Třešti*, in: *Vlastivědný sborník Třeště a okolí*, red. Helena Štumarová, Třešť 2005, s. 23–30.

³ Rudolf JEŽEK, *Třešť – pracoviště a bojiště*, in: *Šest set let městečka pod Špičákem*, ed. Rudolf Ježek, Havlíčkův Brod 1959, s. 28–38.

⁴ Karel BRÁZDA, *Třešťští Vencelíkové (1493–1626)*, in: František Bukvaj a kol., *Třešť 1349–2001, Třešť 2001*, s. 7–9.

⁵ František BUKVAJ, *Rozkvět města za vlády Vencelíků*, in: F. Bukvaj a kol., *Třešť 1349–2001*, s. 10.

⁶ Václav RICHTER, *Město Třešť a jeho památky*, Praha 1943.

⁷ Zdeněk BRYCHTA, *Farní kostel sv. Martina v Třešti (stručně)*, in: Jan Kessler, *Pamětihodnosti Třeště a okolí*, Třešť s. d., s. 137–139 a TÝŽ, *Filiální kostel sv. Kateřiny Sienské zvaný dolní v Třešti (stručně)*, in: J. KESSLER, *Pamětihodnosti...*, s. 140–143.

rudu v Jezdovicích. Horním podnikáním se v publikaci *Staré stříbrné doly na Třeštsku* zabývá Zdeněk Štrejn.⁸

Prvořadými prameny pro studium období vlády Vencelíků z Vrchovišť na Třešti jsou zejména Moravské zemské desky pro Brněnský kraj a fond Archiv města Třešť (dále jen AM Třešť) uložený ve Státním okresním archivu Jihlava (dále jen SOkA Jihlava). V nezpracovaném fondu AM Třešť se ze sledovaného období dochovaly čtyři úřední knihy a dvě pergamenové listiny o právu odúmrti. Problémem je, že tyto písemnosti pokrývají až druhou polovinu sledovaného období (od roku 1562), a tak zásadním pramenem pro první polovinu sledovaného období zůstávají Moravské zemské desky. K této práci byly využity jejich edice, konkrétně II. a III. díl.⁹

Několik pramenů se nachází také v Moravském zemském archivu v Brně. Ve fondu Bočkova sbírka je uložen opis trhového privilegia Maxmiliána II. z roku 1570,¹⁰ fond Sbírká typářů, razítek, odlitků a ústřižků s pečetěmi obsahuje dva odlitky městských pečetí.¹¹ Informace lze nalézt také v Rodinném archivu Podstatských-Lichtenštejnů z Telče, a to v pamětní knize Zachariáše z Hradce,¹² kde vystupuje Kryštof Vencelík jako svědek právních aktů, případně se ho smlouvy přímo týkají.

Dále je v této práci čerpáno z písemné pozůstalosti Karla Brázdy, uložené v SOkA Jihlava. V Brázdově pozůstalosti je shromážděno mnoho materiálu k třeštským dějinám – různé výpisky z literatury i pramenů, dobové fotografie a fotografie archivních pramenů, ale i rukopisy článků a příspěvků.

Práce je členěna do pěti kapitol. První kapitola se věnuje diplomatickému rozboru dochovaných úředních knih z AM Třešť. Druhá kapitola pak stručně pojednává o dějinách města a panství

---

⁸ Zdeněk ŠTREJN, *Staré stříbrné doly na Třeštsku*, Jihlava 1966.

⁹ ZDB II, ed. Tomáš Kalina, Praha 1950 a ZDB III, ed. Miloslav Rohlík, Praha 1955.

¹⁰ MZA Brno, fond G1, kn. 10920.

¹¹ MZA Brno, fond G125, pečeť č. 929 a pečeť č. 1848.

¹² MZA Brno, fond G263, inv. č. 56, kart. 1.

od počátku do roku 1493, kdy panství zakoupil Václav Vencelík z Vrchovišť.

Těžištěm práce je třetí kapitola, která se zabývá dějinami města a panství Třešť v období vlády Vencelíků. Dějiny správy, ať již v rovině vrchnostenské, městské, či církevní, jsou vyloženy převážně ve světle finančních transakcí zaznamenaných v dochovaných úředních knihách. Pohled na soukromý život Vencelíků pak podávají zejména kšafty Kryštofa a Jana Václava Vencelíků, které se dochovaly v zemských deskách.

Čtvrtá kapitola představuje dochovaná vyobrazení erbu Vencelíků z Vrchovišť. Cílem této kapitoly je porovnat jednotlivá vyobrazení erbů mezi sebou a popsat rozdíly mezi nimi. Pátá kapitola pak zpřístupňuje formou edice dokumenty, z nichž je v této práci čerpáno, a které dosud nebyly edičně vydány.

Celá práce se snaží podat ucelený pohled na třešťské dějiny v letech 1493–1627. Tomuto období badatelé dosud nevěnovali větší pozornost. Zejména městská správa a život poddaných v městečku jsou tématem dosud zcela nedotčeným. V textu práce je tato problematika alespoň nastíněna díky dochovaným úředním knihám. Dále byly objasněny rodinné vztahy Vencelíků a také vztah „neznámého rytíře“, který je pohřben v kostele sv. Kateřiny, k Třešti.

1. Diplomatický rozbor úředních knih z Archivu města Třešť

1.1 Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776

Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť,¹³ založená v roce 1562, má rozměry 21,5x31 cm. Kniha byla roku 1942 (dosti nešetrně) restaurována ve Státním archivu (dále jen StA) v Brně, z této doby pochází i poloplátěná vazba. Na hřbetě knihy se nachází papírový štítek se starou signaturou 12053 ze StA v Brně.

Psací látkou je papír s filigránem v podobě ježka se šestiplátkovým květem (papírna ve Starých Horách u Jihlavy).¹⁴ Kniha má 264 folií. Foliace pochází z doby vzniku knihy, je v pravém horním rohu na rectu a končí číslem 266, nově je tužkou označeno folio 197a. V knize chybí folia 1–3, folio 7 bylo mylně považováno za folio 1, a proto je zařazeno na jeho místo. Texty jsou psány českou a německou novogotickou polokurzívou a kurzívou, na fol. 204r se objevuje humanistické písmo. Použitý inkoust má černou a hnědou barvu.

Zápisy se většinou týkají prodeje nemovitostí, objevuje se zde ale také kšaft (fol. 85r), nařčení na poctivost (fol. 100r) nebo darovací smlouva (fol. 103r), do folia 157 nejsou řazeny v chronologickém sledu, forma zápisů je však od počátku knihy jednotná. Pro jednu nemovitost je zpočátku vyhrazeno jedno reálné folio, postupem času jsou vyhrazena dvě reálná folia. Na volná místa pak byly vkládány novější zápisy. Jazykem textů je v drtivé většině čeština, marginálně se objevuje němčina (fol. 7r, 19v, 22r, 28r, 29r, 31rv, 37rv, 40r, 41r, 44rv, 46r, 94r, 203r, 233v). Několik zápisů je mřežováno.

---

¹³ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, nezpracováno.

¹⁴ Václav ŠPLÍCHAL – Miloslav VÍTEK, *Papír a ruční papírny v Jihlavě a kraji Vysočina*, Jihlava – Pelhřimov 2010, s. 41, viz též příloha A10.

1.2 Kniha vejrunků, založená roku 1584

„Kniha vejrunků”,¹⁵ nadepsaná též jako „Grundbuch” (tj. pozemková kniha), má rozměry 20x30 cm. Založena byla v roce 1584, což dokládá i zápis na fol. 1r: „*Léta etc. [15]84 v pondělí po památce svatých Filipa a Jakuba, apoštolů Páně* (tj. 4. května – pozn. autorky), *založena jsou tato registra od pana purkmistra a starších ku poznamenání všelijakých dluhů, kdo by co k vubci* (tj. vobci – pozn. autorky) *povinen býti měl. Actum v městě Třešti. Jiřík Mirovický, manu propria [?].*”¹⁶ Kniha byla restaurována v říjnu 1966, poškozené listy jsou podlepeny papírem. Vazba knihy je nová, na přední desce je přilepen zlomek původních desek s nápisem „*Grundbuch de anno 1589*”, na předním přidešti je vlepen výřez z původního listu s textem „*Anno 1583*”.

Psací látkou je papír, podle filigránu ježka se šestiplátkovým květem pochází z papírny ve Starých Horách u Jihlavy.¹⁷ Kniha má 262 folií, foliována byla ve 20. století tužkou v pravém horním rohu na rectu. Folia 117–210 a 242–259 jsou prázdná, mezi folii 19 a 20 je zřetelné vytržení listů. Na některých stranách je kniha poškozena červotočem. Texty jsou psány českou a německou novogotickou kurzívou a polokurzívou, objevuje se i humanistické písmo (fol. 78r). Použitý inkoust má černou a hnědou barvu. Na foliu 68r jsou novodobé přípisy psané inkoustem a tužkou.

Kniha začíná nevyplněným abecedním rejstříkem, který končí na fol. 19r záložkou „T”. Následují poznamenání dluhů, jak je avizováno v úvodu knihy. Zápisy jdou chronologicky za sebou, jsou psány česky a často mřežovány. Na foliu 107r je zařazena trhová smlouva. Na foliích 104 a 105 jsou sepsány osoby, které nedaly kontribuci. Folia 108–116 zaznamenávají obecní příjmy a vydání z roku 1700. Folia 117–210 jsou nepopsaná. Na foliích 211–229 a

¹⁵ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, nezpracováno.

¹⁶ Viz příloha A5.

¹⁷ V. ŠPLÍCHAL – M. VÍTEK, *Papír a ruční papírny...*, s. 41, viz též příloha A11.

239–271 je evidence osob, které v letech 1622 a 1623 nezaplatily kontribuci. Tyto zápisy jsou většinou vybledlé a špatně čitelné. Na foliích 231–236 jsou zapsáni podruzi, není ale zřejmé proč, jelikož zápisy jsou vybledlé a nečitelné. Zápisy jsou psány česky, marginálně se objevuje němčina (např. fol. 30r)

1.3 Kniha zápisů na domy, založená roku 1608

„Kniha zápisů na domy“¹⁸ byla založena v roce 1608. Její rozměry jsou 20x32 cm. Zašlá bílá kožená vazba s tlačeným ornamentem je zřejmě původní. Na přední desce je zobrazena pravděpodobně Judita držící hlavu Holoferna, latinský text je velmi obtížně čitelný. Na zadní desce je zpodobněna Salome s hlavou Jana Křtitele na podnose a pod ní text „*Sic pereant omnes inimici tui, domine.*” Jedná se o citát z Knihy soudců 5,31. Kniha má nové přideštiny a poškozené listy jsou podlepeny. Na hřbetě se nachází papírový štítek se starou signaturou 12055 ze StA v Brně.

Psací látkou je papír ze starohorské papírny podle filigránu v podobě jihlavského městského znaku.¹⁹ Kniha má 460 folií, foliace je z doby vzniku knihy, nachází se v pravém horním rohu na rectu a končí číslem 465. V knize chybí folia 1–3 a 461–462. Texty jsou psány českou a německou novogotickou kurzívou a polokurzívou, použitý inkoust je černé a hnědé barvy.

První zápis pochází z roku 1608 (fol. 4r), následují zápisy z roku 1607 (fol. 7r a 10r) a 1606 (fol. 13r), dále již pokračují v chronologickém sledu na reálných foliích. Později byla prázdná místa využita k novým zápisům. Většinou se jedná o trhové smlouvy s jednotnou formou, objevují se ale i dlužní úpisy (např. fol. 24r nebo 127v) nebo kšaft (fol. 129v). Na foliích 433r–446v je veden rejstřík zápisů, podle nějž se na foliu 3 nacházelo „*Poznamenání lánů*

¹⁸ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, nezpracováno.

¹⁹ V. ŠPLÍCHAL – M. VÍTEK, *Papír a ruční papírny...*, s. 42, viz též příloha A12.

při městě Třešti”. Folia 448r–453r obsahují soudní zápisy z roku 1642, folia 457v–459v „*Rejstřík na koupě domů*”, folia 463r–456v „*Rejstra ku poznamenání koupě list*” z roku 1608. Zápisy jsou psány česky, výjimkou je německá obligace na foliu 460r.

1.4 Sirotčí kniha, 1585–1610

Sirotčí kniha²⁰ byla založena v roce 1585 a lze ji označit za nejstarší dochovanou v Třešti – v knize je několik odkazů na starší registra (např. fol. 4 a 8). Rozměry knihy jsou 23x34 cm. Nová vazba pochází z roku 1961, kůže z původní vazby je nalepena na přední i zadní desce. Na zadním přیدهšti se nachází záznam o konzervaci a informuje o tom, že kniha byla silně postižena hnilobou. Chybějící části listů jsou doplněny ručním papírem. Hřbet knihy nese papírový štítek se starou signaturou 12063 ze StA v Brně.

Psací látkou je papír, filigrány se v knize vyskytují tři: ježek se šestiplátkovým květem (papírna ve Starých Horách u Jihlavy²¹), kohout (papírna v Dolním Bolíkově u Slavonic²²) a blíže neurčitelný obrazec na (při konzervaci doplněném) ručním papíru. Kniha má 262 folií, foliace je dvojitá – z doby vzniku knihy v pravém horním rohu na rectu většinou vlivem poškození knihy chybí, nová je provedena tužkou na rectu ve spodní části listu. Některé listy byly zřejmě ztraceny, neboť fol. 21 nové foliace se nachází na fol. 36 foliace původní. Texty jsou psány českou novogotickou kurzívou a polokurzívou, nadpisy kresleným písmem. Barva použitého inkoustu je černá a hnědá.

Mezi jednotnými sirotčími zápisy se marginálně objevují i zápisy jiného charakteru: sfreimarčení (fol. 2r), prodej nemovitostí vrchností (fol. 22v a 79r), trhové smlouvy poddaných (fol. 119r a 191r).

---

²⁰ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Sirotčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12063, nezpracováno.

²¹ V. ŠPLÍCHAL – M. VÍTEK, *Papír a ruční papírny...*, s. 41, viz též příloha A13(a).

²² *Tamtéž*, s. 64, viz též příloha A13(b).

2. Třešť od počátku do roku 1493

První písemná zmínka o Třešťsku je z roku 1227 a týká se tzv. Lovětínského újezdu,²³ jímž vedla i obchodní stezka. Z roku 1233 existuje zmínka o tzv. Humpolecké stezce.²⁴ Na křižovatce Lovětínské a Humpolecké stezky při brodu přes potok Třeštici (dnes Třešťský potok) byla založena Třešť. Přesný rok založení není znám, ale lze usuzovat, že osada existovala již kolem poloviny 13. století. Václav Richter tuto domněnku podkládá tím, že obce v okolí Třeště byly osídleny již v této době. V Kostelci se nachází kostel z poloviny 13. století, v Kostelní Myslové chrám datovaný před rokem 1253, v Kněžicích pozdně románský kostel, ve Stonařově románský karner a v Telči stával zeměpanský tyn z počátku 13. století. Třešť tak jako přirozené centrum regionu ve výhodné poloze u dvou obchodních cest stála nejpozději ve 2. polovině 13. století.²⁵ Z této doby také pochází zmínka o rabínovi Jakobovi Treiescherovi, jehož lze chápat jako Jakob von Treiesch. To by znamenalo, že v Třešti již v polovině 13. století existovala židovská obec.²⁶

První písemná zmínka o Třešti pochází z roku 1349. Jedná se o zápis v Zemských deskách brněnských, který je tohoto znění: „*Dominus Bernhardus et Lupus fratres de Vrbans donauerunt terciuummedium laneos in Villa Peczh hereditarie Ecclesie parochiali in Triesc pro dote altaris ac eciam resignarunt.*”²⁷ Ladislav Hosák uvádí první zmínku o Třešti k roku 1333, kdy měla být majetkem Voka

---

²³ Jedná se o listinu Přemysla Otakara II., ve které povoluje správci bitovského kraje Petrovi prodat Lovětínský újezd Louckému klášteru. Viz CDB II, ed. Gustav Friedrich, Prague 1912, s. 303–304, č. 305.

²⁴ Viz V. RICHTER, *Zrození Třeště*, in: Šest set let..., s. 13.

²⁵ Viz *Tamtéž*, s. 14.

²⁶ Viz R. JEŽEK, *Nový pohled na nejstarší dějiny města Třeště*, in: Vlastivědný sborník Třeště a okolí 8, Třešť 1978, s. 23–26.

²⁷ *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466)*. *Brünner Cuda*, edd. Josef Chytil, Petr Chlumecký, Karl Demuth, Adolf Wolfskron, Brün 1856, s. 6, č. 105. Zápis lze přeložit takto: „Pan Bernard a Vlk, bratři z Urbanče, darovali, a také dědičně odstoupili, dva a půl lánu ve vsi Pečí farnímu kostelu v Třešti na věno oltáře.”

z Třeště,²⁸ to ale vyvrací Václav Richter, podle nějž se nejedná o Voka z Třeště, ale Voka z Střenče.²⁹

Prvním doloženým majitelem Třeště je Záviš z Třeště. Jeho přídomek naznačuje, že již tehdy v Třešti existovalo zemanské sídlo.³⁰ Záviš měl v erbu jednoduchou střelu a toto erbovní znamení je dochováno na jednom ze svorníků klenby v presbytáři kostela sv. Martina.³¹ Zápis z roku 1355, kterým je Záviš z Třeště doložen, ale zároveň hovoří o tom, že třešťské zboží se vším příslušenstvím získává na Závišovi Štěpán z Březnice.³² Od něj Třešť kupuje v roce 1358 moravský markrabě Jan Jindřich, který panství ještě téhož roku prodává Jaroslavovi ze Šternberka.³³ Šternberkové pak vlastnili panství 135 let, až do roku 1493. Za Jaroslava ze Šternberka (syn Jaroslava, který Třešť koupil) se v roce 1402 stala Třešť centrem přípravy útoku na Jihlavu. Šlo o odvetu za zatčení loupeživého rytíře Heřmana z Bukové. K samotnému útoku došlo 19. února 1402 pod vedením Zikmunda z Rokštejna. Mezi účastníky útoku není Jaroslav ze Šternberka jmenován, musel o něm ale vědět.³⁴ Dalšími majiteli Třeště byli například Jaroslav ze Šternberka a z Veselé, jenž byl jedním z pečetitelů Stížného listu české šlechty proti upálení Mistra Jana Husa,³⁵ nebo Zdeněk Konopišťský ze Šternberka, vůdce Zelenohorské jednoty, který se roku 1464 vzdal práva odúmrti v Třešti.³⁶

V této listině je Třešť poprvé zmiňována jako městečko.³⁷ Václav Richter rozlišuje starší farní ves na pravém břehu potoka a později vysazenou trhovou osadu s trojúhelníkovým tržištěm na levém

---

²⁸ Viz L. HOSÁK, *Zámek v Třešti*, s. 23.

²⁹ Viz V. RICHTER, *K nejstarším dějinám Třeště*, ČSPS 61, 1953, s. 7.

³⁰ TÝŽ: *Město Třešť a jeho památky*, [s. 7].

³¹ Viz příloha O2.

³² Viz *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*, s. 26, č. 116.

³³ Viz CDM, ed. Vincenz Brandl, Brünn 1875, s. 82–83, č. 106.

³⁴ R. JEŽEK, *Třešť – pracoviště a bojiště*, s. 24.

³⁵ Viz L. HOSÁK, *Zámek v Třešti*, s. 23.

³⁶ SOKA Jihlava, fond Brázda Karel, písemná pozůstalost, inv. č. 50, kart. 18, složka Majitelé třešťského panství, fol. 2; transkripce listiny je uvedena v kap. 5.2.1.

³⁷ Viz V. RICHTER, *K nejstarším dějinám Třeště*, s. 8.

břehu.³⁸ Přesnější dobu vzniku městečka není snadné určit. V. Richter klade jeho založení do doby předhusitské, kdy mohlo vzniknout jako hospodářské centrum panství nebo souviselo s hornickou činností v okolí.³⁹ V Jezdovicích, které k panství náležely, je dolování stříbra doloženo k roku 1391.⁴⁰ Třešť se ale objevuje jako městečko u Františka Hoffmanna na mapě českých měst a městeček k roku 1300,⁴¹ naproti tomu V. Richter píše, že se Třešť ještě v roce 1385 a snad i v roce 1406 uvádí jako ves.⁴²

Ať už byla Třešť městečkem nebo vsí, vždy byla centrem malého panství. Majitelé, kteří jsou pro Třešť doloženi, se nejdříve rychle střídali (Záviš z Třeště, Štěpán z Březnice, moravský markrabě Jan Jindřich). V letech 1358–1493 vlastnili panství Šternberkové, kteří ale v Třešti nikdy nesídlili, jelikož vlastnili mnohem významnější statky. Sídlem vrchnosti se tak Třešť stala až po roce 1493 za vlády Vencelíků z Vrchovišť.

---

³⁸ Viz *Tamtéž*, s. 33.

³⁹ Viz TÝŽ, *Zrození Třeště*, in: *Šest set let...*, s. 15.

⁴⁰ K. BRÁZDA, *Panství v držení Šternberků (1358–1493)*, in: F. BUKVAJ a kol., *Třešť 1349–2001*, s. 5.

⁴¹ Viz František HOFFMANN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, s. 68–69.

⁴² Viz V. RICHTER, *Město Třešť a jeho památky*, [s. 7].

3. Třešť za Vencelíků z Vrchovišť (1493–1626)

3.1 Václav Vencelík z Vrchovišť (1493–1513)

„Zdeněk z Šternberka Václavovi z Vrchovišť a na Žirovnici i jeho erbóm své vlastní dědicství, městečko Třešče s dvorem, s lidmi platnými i neplatnými, s osedlými i s pustými, s mlýny i s kostely, s tiem záduším a podacím i se vším jiným, což k tomu přísluší, s rolí ornú i neornú, s lukami, s pastvami, s pastvišćemi, s lesy, s chrastinami i s rybníky, s rybnišćemi, s haltěři i potoky velikými i malými, s horami i s doly a ves k tomu Jezdovice a ves též druhú Bukovú...”⁴³ Tak zní začátek zápisu v Zemských deskách brněnských, jímž získávají Vencelíkové z Vrchovišť třešťské panství. Vencelíkové byli zbohatlí horní podnikatelé z Kutné Hory, kteří s nobilitací v roce 1492⁴⁴ získali predikát „ze Sarabic”, tedy „ze Žirovnice”, kterou Václav z Vrchovišť zakoupil roku 1485.⁴⁵ S novou vrchností tehdy přišla do Třeště i nová víra – kališnická.⁴⁶

O událostech v Třešti během vlády Václava Vencelíka není známo téměř nic. V pozdějších pramenech se uvádí, že Václav Vencelík potvrdil městečku právo odúmrti.⁴⁷ Roku 1513 zapsal „*městečko Třešť s tvrzí, s dvorem poplužním, ves Hvězdovice, ves Bukovú...*” nejstaršímu ze svých synů – Matějovi.⁴⁸ Tvrz, o které se v zápisu hovoří, byla pravděpodobně založena Václavem na přelomu 15. a 16. století na místě tvrze starší.⁴⁹ Během tohoto dvacetiletého období je také patrná modifikace názvu obce Jezdovice. Jméno

---

⁴³ Viz ZDB II, s. 55, č. 182.

⁴⁴ RI, ed. Joseph Chmel, Wien 1840, s. 792, č. 8804.

⁴⁵ Více o společenském vzestupu pánů z Vrchovišť viz Robert ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, s. 256–265.

⁴⁶ F. BUKVAJ, *Rozkvět města za vlády Vencelíků*, s. 10.

⁴⁷ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť ze 14. 2. 1605 o právu odúmrti*, nezpracováno.

⁴⁸ ZDB II, s. 145, č. 108.

⁴⁹ Miroslav PLÁČEK, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2007, s. 650.

splynulo s předložkou „v“ ve „Věždovice“ a bylo upraveno na „Hvězdovice”.⁵⁰

3.2 Matěj Vencelík z Vrchovišť (1513–1556?)

Matěj Vencelík z Vrchovišť se stal pánem na Třešti v roce 1513, ještě za života svého otce Václava, byl tedy zřejmě oddělen od nedílu,⁵¹ a aby byl jeho díl poměrný k ostatním, přislíbil mu ještě otec vyplatit částku tisíc kop grošů českých. Václav Vencelík zemřel někdy před rokem 1519. Po jeho smrti požadoval Matěj Vencelík od svých pěti bratrů na základě smlouvy se svým otcem vyplatit výše zmíněnou sumu tisíc kop grošů českých. Bratři mu peníze nechtěli vydat a tvrdili, že „*Matěj bratr jich s nimi dílný není*”⁵² a že „*on Matěj jakožto bratr najstarší na zámek náš přijel, klenoty bral, pečeti od zámku odtrhal a sekret a pečeť otce našeho vzal*”,⁵³ takže podle nich již na vyplacení částky nemá nárok. Spor byl řešen u komorního soudu a Karel Minstrberský, hejtman Království českého, 18. dubna 1524 rozhodl, že Matěj na oněch tisíc kop grošů nárok má a že mu ji mají bratři do dvou týdnů vyplatit.⁵⁴

Nový pán začal rozšiřovat své panství. V roce 1517 získal od Jana z Osečan jeden díl v Hodicích, Rosíčce, Stajišti a Lovětíně.⁵⁵ Další díly v těchto vsích vlastnil rod Hodických z Hodic, a protože byl tento rod silně rozvětvený, měl každý díl jiného majitele.⁵⁶ Roku 1517 prodal Jiřík z Hodic Matějovi „*v Hodicích tvrz s dvorem poplužným, s pivovarem, a v tej vsi v Hodicích lidi, kteříž mně* (tj. Jiříkovi z Hodic

---

⁵⁰ Ladislav HOSÁK – Rudolf ŠRÁMEK, *Místní názvy na Moravě a ve Slezsku I., A–L*, Praha 1970, s. 361.

⁵¹ Tzn. že ze společného majetku získal poměrnou část a tato změna vlastnických vztahů byla vložena do desk zemských. Oddělenému pak k nedílu zůstalo pouze právo předkupní. Viz Karel MALÝ a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003, s. 128.

⁵² AČ XXXIII, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1918, s. 105, č. 5446.

⁵³ *Tamtéž.*

⁵⁴ *Tamtéž.*

⁵⁵ ZDB II, s. 158, č. 32.

⁵⁶ R. JEŽEK, *Třešť – pracoviště a bojiště*, s. 31.

– pozn. autorky) *a sirotkóm, dětem nebožčika Václava, bratra mého nedílného, společně a nerozdílně na díl přišli jsú, též ve vsi Rosíčce a ve vsi Bezděkově, ve vsi Stajišči*".⁵⁷ Matěj Vencelík tak během jednoho roku získal tři díly Hodic, Rosíčky, Stajiště, Bezděkova a Lovětína.

V roce 1521 přibyla k panství ves Mysletice s příslušenstvím. Tu Matěj získal po Janu Štítenském z Kostník. Jan v roce 1514 jmenoval Matěje Vencelíka jedním z poručníků svých statků a svého syna a ustanovil, že pokud by se jeho syn nedožil věku, ve kterém by byl schopen sám panství spravovat, mají si majetek mezi sebe rozdělit poručníci.⁵⁸ 13. června 1521 v Dačicích byla uzavřena smlouva, kterou Matěj Vencelík získal již zmíněnou ves Mysletice a dále mu ještě bylo vyplaceno z dílu Jiříka Špetle 316,5 kopy a 10 míšeňských grošů, z dílu Bernarta z Hodějova 16,5 kopy a 10 míšeňských grošů a z dílu Anny Roubíkové 658 kop a 20 míšeňských grošů.⁵⁹ Celkem tedy dostal 991 kop a 40 míšeňských grošů. Do zemských desk byly tyto zápisy vloženy až v roce 1531.

Snad během 20. let 16. století založil Matěj Vencelík v Třešti nový kostel, který měl sloužit luteránům. S novou vírou zřejmě začal Matěj sympatizovat i pod vlivem Jihlavy, jenž se k luterství přihlásila v roce 1522.⁶⁰ Zdeněk Brychta uvádí první zmínku o tomto kostele k roku 1492,⁶¹ patrně se tak odkazuje k zápisu v zemských deskách z roku 1493, kde se uvádí, že Vencelíkové zakoupili Třešť „s kostely”.⁶² Jedná se ale spíše o ustálenou část pertinenční formule. Nic totiž nenasvědčuje tomu, že by v Třešti v tu dobu opravdu existovaly dva kostely.

Rok 1526 se stal významným mezníkem v českých dějinách. 29. srpna se odehrála bitva u Moháče, ve které zahynul český král Ludvík Jagellonský. 23. září pak zasedal v Brně zemský sněm a

---

⁵⁷ ZDB II, s. 158, č. 33.

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 212–213, č. 40.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 213, č. 41.

⁶⁰ F. Bukvaj, *Rozkvět města za vlády Vencelíků*, s. 10.

⁶¹ Z. Brychta, *Filiální kostel sv. Kateřiny Sienské...*, in: J. Kessler, *Pamětihodnosti...*, s. 140.

⁶² Viz ZDB II, s. 55, č. 182.

stanovil povinnosti stavů k obraně země před Turky. Mezi pány je jmenován i „*Matěj Vencelík z Třeště*“, který měl pro zemskou potřebu chovat čtyři koně.⁶³ Patřil tak patrně k zámožnějším pánům, neboť po většině rytířů uvedených v seznamu se požadovalo chovat jednoho až dva koně, ovšem na druhou stranu se mezi jmenovanými pány objevuje i povinnost chovat deset koní.⁶⁴

Matějovou manželkou byla Barbora z Lopic. Kde se Lapice nacházely, není jednoduché zjistit. Mohlo by se jednat o obec Lipoltov, německy Lapitzfeld, u Chebu,⁶⁵ případně se může jednat o zkomolenou podobu latinského názvu „Lapis“, kterým se označoval hrad Zubštejn, ovšem toto označení je naposledy doloženo roku 1351.⁶⁶ V roce 1528 zapsal Matěj své choti Barboře „*na tvrzi a vsi v Hodicích*“, kde držel tři díly, věno „*dva tisíce zlatých rajnských, za každý zlatý šedesáte krajcarů a za každý krajcar tři peníze bílé počítajíc*“ a prohlásil se správcem tohoto věna.⁶⁷ Roku 1531 vložil Matěj své dceři Barboře vsi Rosíčku, Stajiště a Bezděkov k držení a užívání, dokud ji on nebo jeho potomci nevyplatí sumou 500 kop grošů.⁶⁸

I ve 30. letech Matěj pokračoval v rozšiřování panství. V roce 1538 získal na Hynkovi a Rozině, sirotcích po Vítovi Hodickém z Hodic, „*čtvrtý díl Hodic i s s dvorem, na kterémž byl týž Vít Hodický, i s mlýnem, ve vsi Rosíčece puol lánů a ve vsi Stajiščích puol lánů, ve vsi Bezděkově puol druhého lánů, ves pustú Lovětín*“.⁶⁹ K třeštskému panství tak již náležely celé Hodice, Bezděkov i Stajiště. Pouze Rosíčku nevlastnil Matěj celou, zde patřilo 15 lánů novoříšskému klášteru.⁷⁰ Po tomto datu Matěj Vencelík z pramenů

---

⁶³ AČ XI, ed. Josef Kalousek, Praha 1892, s. 364.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 361–365.

⁶⁵ Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny díl II.*, CH–L, Praha 1949, s. 627.

⁶⁶ L. HOSÁK – R. ŠRÁMEK, *Místní názvy na Moravě a ve Slezsku I.*, s. 801.

⁶⁷ ZDB II, s. 193, č. 2.

⁶⁸ *Tamtéž*, s. 213–214, č. 43.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 265, č. 2.

⁷⁰ R. JEŽEK, *Třešť – pracoviště a bojiště*, s. 31.

mizí. Kdy zemřel, není známo, stalo se tak ale někdy mezi lety 1538 a 1556.

3.3 Kryštof Vencelík z Vrchovišť (1556?–1582)

O příbuzenském vztahu Kryštofa Vencelíka k Matějovi se vedou spekulace. V literatuře se obvykle uvádí, že Kryštof byl Matějovým bratrem.⁷¹ Matěj měl skutečně bratra Kryštofa,⁷² ten ale třešťské panství nedržel. Kryštof, který byl pánem na Třešti, byl zřejmě Matějovým synem, ačkoli o tom není nikde přímá zmínka. Později ale označil Kryštofův syn Matějova otce Václava jako svého praděda.⁷³ Pokud by byl Kryštof Matějovým bratrem, chyběla by pak v této rodové linii jedna generace.

Alois Josef Pátek uvádí, že po Matějovi Vencelíkovi získali panství Kryštofové dva.⁷⁴ Tento omyl vznikl s největší pravděpodobností chybným čtením nápisu na náhrobníku Kryštofa Vencelíka. V letopočtu 1582 byla číslice osm zaměněna za číslici tři,⁷⁵ a protože se Kryštof objevoval v pramenech i nadále, logicky se nabídl vysvětlení, že se na Třešti vystřídali Kryštofové dva.

Třešťským pánem se stal Kryštof Vencelík nejpozději na počátku roku 1556. Král Ferdinand I. mu 24. února toho roku udělil list mocný,⁷⁶ který jej opravňoval stanovit svým dětem poručníky a případně se odchýlit od zákonem daného dědického práva.⁷⁷

Po polovině 16. století došlo k obnovení horní činnosti ve Hvězdovicích. Dne 19. října 1557 žádal dopisem Ferdinand I.

---

⁷¹ Viz např. K. BRÁZDA, *Třeští Vencelíkové (1493–1626)*, s. 8.

⁷² AČ XXXIII, s. 105.

⁷³ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť ze 14. 2. 1605 o právu odúmrti*, nezpracováno.

⁷⁴ A. J. PÁTEK, *Vlastivěda moravská*, s. 234.

⁷⁵ Tak vyobrazeno *Tamtéž*, s. 235.

⁷⁶ ZDB III, s. 129, č. 189.

⁷⁷ Viz OSN XVI, Praha 1900, s. 116.

místodržitele Ferdinanda II. Tyrolského, aby zabezpečil dopravu zlata a stříbra z Hvězdovic do mincovny v Praze.⁷⁸ Hutnické nářadí, měchy a zařízení k tavbě a rafinaci stříbra byly zapůjčovány z Jihlavy. O zápůjčky se vedly četné spory a v roce 1562 jihlavská městská rada rozhodla, „že měchy, které byly odvezeny z tavírny u Třeště, patří do Jihlavy a nemohou být tudíž vráceny.“⁷⁹ Z. Štrejn se domnívá, že v 16. století provozovali doly na třešťském panství „jen malí soukromí podnikatelé s nepatrnými výtěžky.“⁸⁰ Je tedy zajímavé, že Vencelíkové se o těžbu stříbra nepokusili, ačkoli museli mít s dolováním zkušenosti z Kutné Hory.

Kryštof Vencelík udržoval přátelské vztahy s pány okolních panství a mezi nimi i se Zachariášem z Hradce, nejvyšším komorníkem Markrabství moravského a pánem na sousední Telči. Svědčí o tom několikrát zápisy v Zachariášově pamětní knize. Třikrát se Kryštof objevuje ve svědečné řadě, konkrétně v zápisech z 22. dubna 1560,⁸¹ 17. května 1564⁸² a 7. dubna 1575,⁸³ 24. června 1561 je uveden jako prostředník mezi Jiříkem Čeloudem z Pálovic a na Řečici a telčským úředníkem Baltazarem Šerntinkarem z Šerntingu.⁸⁴ U posledně jmenovaného se Kryštof objevuje ve svědečné řadě listiny ze 4. dubna 1564.⁸⁵

Jestliže Matěj Vencelík třešťské panství významně rozšířil, musel se jeho syn Kryštof snažit alespoň o to, aby udržel panství ve stejných hranicích, v jakých jej získal. Dokladem je nám opět jeden ze zápisů v pamětní knize Zachariáše z Hradce z 28. května 1561. Zde je veden spor mezi Kryštofem Vencelíkem a jihlavským měšťanem Eliášem Kosařem o hraniční potok mezi Hvězdovicemi a Salavicemi.

---

⁷⁸ Vladimír ČECH, *O starých dolech na stříbrnou rudu mezi Jihlavou a Pelhřimovem na Českomoravské vysočině*, in: Sborník Ústředního ústavu geologického, svazek XIX, oddíl geologický, Praha 1952, s. 118.

⁷⁹ Z. ŠTREJN, *Staré stříbrné doly...*, s. 7.

⁸⁰ *Tamtéž*.

⁸¹ MZA Brno, fond G263, inv. č. 56, kart. 1, fol. 6v.

⁸² *Tamtéž*, fol. 57r.

⁸³ *Tamtéž*, fol. 107r.

⁸⁴ *Tamtéž*, fol. 23r.

⁸⁵ ZDB II, s. 426.

Tok potoku byl regulován a Kryštofovi tak vznikla škoda. Prostředníkem mezi spornými stranami se stal Zachariáš z Hradce a ten rozhodl, že hranice panství mají být obnoveny v původní podobě a v místě původního toku potoka vyznačeny hraničními kameny.⁸⁶

Telčský pán – Zachariáš z Hradce – vlastnil také Slavonice. V polovině 60. let 16. století vedl spor s Bohuslavem Řečickým z Řečice a na Maříži spor o hranice mezi Slavonicemi a Maříží. Každý z pánů si 1. ledna 1566 vybral dva zástupce, kteří byli pověřeni vyměřením hranic. Zachariáš z Hradce jako své zástupce určil svého úředníka Baltazara Šerntinkara z Šerntingu a svého souseda Kryštofa Vencelíka z Vrchovišť.⁸⁷

I Kryštof Vencelík potvrdil Třešti právo odúmrti.⁸⁸ Zasloužil se také o znovuvysazení třech ročních a jednoho týdenního trhu. Trhové privilegium udělil městečku římský císař a český král Maxmilián II. 30. ledna 1570.⁸⁹ Roční trhy neboli jarmarky se měly konat „v sobotu po středopostí“ (tedy v sobotu před čtvrtou nedělí postní), „den před Navštívením blahoslavené Panny Marie“ (tj. 1. července) a „na den svatého Šimona a Judy“ (tedy 28. října), pro týdenní trh byla vyhrazena sobota. V listině se hovoří o „znovuvysazení“ trhů. To tedy znamená, že již dříve se v Třešti konaly trhy, čemuž odpovídá i poloha městečka na křižovatce obchodních cest. Tržní právo bylo obcím udělováno při povýšení na městečko,⁹⁰ Třešť tedy toto právo musela mít již po polovině 15. století. Není ale jasné, kdy a proč se trhy v Třešti konat přestaly.

Rok 1575 nebyl zřejmě pro obyvatele třešťského panství ničím významný. V Praze však zasedal zemský sněm, který jednal o nástupnictví arciknížete Rudolfa na český trůn. Na konci srpna poručil Maxmilián II. moravským pánům, a mezi nimi i Kryštofovi

---

⁸⁶ MZA Brno, fond G263, inv. č. 56, kart. 1, fol. 11r–12r; transkripce zápisu je uvedena v kap. 5.2.2.

⁸⁷ *Tamtéž*, fol. 63rv.

⁸⁸ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť ze 14. 2. 1605 o právu odúmrti*, nezpracováno.

⁸⁹ MZA Brno, fond G1, kn. 10920, fol. 1rv; transkripce privilegia je uvedena v kap. 5.2.3.

⁹⁰ Ivan ŠTARHA, *K vývoji správy poddanských měst, městeček a vesnic jižní Moravy*, in: *Poddanská města v systému patrimoniální správy*, Ústí nad Orlicí 1966, s. 55.

Vencelíkovi, aby se nejpozději 12. září dostavili do Prahy na korunovaci Rudolfa za českého krále.⁹¹

Během Kryštofovy vlády byla zřejmě zahájena přestavba tvrze na renesanční zámek. Podle V. Richtera se na přestavbě podílela „*kočovná tlupa italských zedníků a kameníků.*”⁹² Karel Kuča dodává, že tito řemeslníci pocházeli ze severní Itálie.⁹³ V severním a jižním křídle zámku jsou pravděpodobně obsaženy budovy z původní tvrze.⁹⁴ Nově postaveným východním a západním křídlem bylo uzavřeno nádvoří, kde byly zbudovány arkády a zdi ozdobeny sgrafitem.⁹⁵ V nárožích zámku nechali Vencelíkové vystavět nakoso postavené věžičky.⁹⁶

Kryštof Vencelík se věnoval také úpravám horního kostela. Roku 1560 pro něj nechal ulít zvon.⁹⁷ Z jeho doby pravděpodobně pochází nástěnné malby v presbytáři kostela sv. Martina, jejichž vznik ale klade nejen K. Brázda do doby Václava Vencelíka, tedy na konec 15. století.⁹⁸ Tento výklad je však možné zpochybnit díky vyobrazenému aliančnímu znaku.⁹⁹ Na přilbě erbu Vencelíků z Vrchovišť je zobrazeno tzv. monile, které se v české heraldice objevuje až od konce 16. století.¹⁰⁰ Na druhém erbu jsou patrné již pouze tinktury, a to zlatá a modrá. Manželkou Václava Vencelíka, kterému je erb připisován, byla Anna z Perče.¹⁰¹ Perč je malá obec u Žatce a není příliš pravděpodobné, že by Anna pocházela z erbovní rodiny. Manželkou Kryštofa Vencelíka byla Kateřina Hodějovská

---

⁹¹ SČ IV, Praha 1880, s. 238, č. 71.

⁹² V. RICHTER, *Město Třešť a jeho památky*, [s. 8].

⁹³ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, VII. díl: Str–U*, Praha 2008, s. 716.

⁹⁴ M. PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie...*, s. 650–651, viz také příloha O14.

⁹⁵ Viz příloha O15.

⁹⁶ M. PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie...*, s. 650.

⁹⁷ V. RICHTER, *Město Třešť a jeho památky*, [s. 20], viz také příloha O6.

⁹⁸ K. BRÁZDA, *Třešťští Vencelíkové (1493–1626)*, s. 8.

⁹⁹ Viz příloha O4.

¹⁰⁰ Milan BUBEN, *Encyklopedie heraldiky*, Praha 2003, s. 294.

¹⁰¹ SOKA Jihlava, fond Brázda Karel, písemná pozůstalost, inv. č. 50, kart. 18, složka Majitelé třešťského panství, fol. 78.

z Hodějova.¹⁰² A tinktury druhého zobrazeného erbu odpovídají právě erbu Hodějovských z Hodějova. Alianční znak tedy spíše než Václavovi Vencelíkovi a Anně z Perče náleží Kryštofovi Vencelíkovi a Kateřině Hodějovské. Na protější stěně presbytáře je vymalována sv. Barbora,¹⁰³ jenž nepochybně odkazuje ke kutnohorskému původu Vencelíků z Vrchovišť.

Ve stavební činnosti myslel Kryštof i na své poddané. Nechal vystavět deset nových domů, které 28. července 1578 prodal po padesáti zlatých rýnských „*Markusovi Tohaurovým, Honz Kerličářovi, Jindrovi Tohaurovým, Matějovi Antoňovému, Bartošovi Antoňovému, Honz Šišařovi, Lukášovi Šindrysovi.*”¹⁰⁴ Lokalitě, v níž se tyto nové domy nacházely, se dodnes říká „Na domkách”.

Na sklonku své vlády přeci jen Kryštof Vencelík panství rozšířil. V roce 1579 získal od Hynka Brtnického z Valdštejna a na Brtnici dvůr ve vsi Roseči „*s rolími, s lukami, rybníky, rybniščemi, s robotami na těch lidech ke dvoru, též k rybníkům i k jiným věcem v registrích jmenovaným, s hony, s lovy, s ščižbami, s fůrami, kteréž ti lidé (tj. poddaní příslušní ke dvoru v Roseči – pozn. autorky) obilí na trhy odvážeti povinni sou, se všemi zahradami, s potoky, s lesy, s háji, s chrastinami i s tím se vším plným právem, panstvím a příslušenstvím, což tomu od starodávna příslušelo a přísluší.*”¹⁰⁵ Ke dvoru zřejmě náležela i (pustá) ves Svojkovice.¹⁰⁶

Dne 16. května 1580 sepsal Kryštof Vencelík svůj kšaft. Z něj se dovídáme o jeho rodině. Jak již bylo uvedeno výše, Kryštofovou manželkou byla Kateřina Hodějovská z Hodějova. Společně měli dceru Johanku a syny Jana Václava,¹⁰⁷ Zikmunda Matěje a Jindřicha.¹⁰⁸ Za poručníky určil Kryštof svým dětem svou manželku Kateřinu

---

¹⁰² ZDB III, s. 130.

¹⁰³ Viz příloha O3.

¹⁰⁴ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Sirotčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12 063, fol. 22v, nezpracováno; transkripce zápisu je uvedena v kap. 5.2.4.

¹⁰⁵ ZDB III, s. 118–119, č. 164.

¹⁰⁶ Dvůr v Roseči byl později prodán společně s pustou vsí Svojkovicemi. Viz ZDB III, s. 438, č. 107.

¹⁰⁷ ZDB III, s. 130.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 385.

Hodějovskou (pokud by se ale znovu provdala, měla být poručnictví zbavena) „*a s ní urozeného pána, pana Jana Lhošle Brtnického z Valdštejna a na Polici a urozené vládky pana Jindřicha Vencelíka z Vrchovišť a na Včelnici, pana Jana Ruta z Dírného a na Dírném, pana Albrechta Valovského z Ousuší a na hamru v Ostrově a Valu, pana Bernarta Hodějovského mladšího z Hodějova a na Řepici.*”¹⁰⁹ Tito poručníci měli spravovat majetek, dokud se Jan Václav nedožije 22 let a dále měli „*syny mé (tj. syny Kryštofa Vencelíka – pozn. autorky) od šesti let milého Pána Boha svého znáti, milovati a ctíti, jeho svatá přikázání zachovávat i jich vostříhati i jinejm dobrejm ctnostem a mravům, v tom i dcerky mé vyučovati a k tomu vísti dali a odtud syny mé hned na jiná poctivá a chvalitebná učení aby dáni byli, neb bych rád po sobě dědice učené pozůstavil, poněvadž mi se to vždycky dobře líbilo, tak aby dobré cti a pověsti dojíti a dostati mohli, a v tom ve všem aby dobře vyučeni byli, na to žádného nákladu z statku mého nelitujíc.*”¹¹⁰

Dceři Johance mělo být při vdavkách vyplaceno věno „*jeden tisíc kop grošů dobrejch stříbrnejch*” a dána „*vejprava poctivá.*”¹¹¹ Pokud by se Kryštofovi narodila ještě další dcera, měla pak každá z nich dostat „*jeden tisíc zlatejch, jeden zlatej po třidcítí groších, jeden groš po sedmi penězi bílejšch počítajíc a k tomu slušná a poctivá vejprava.*”¹¹² Kdyby se dcery neprovдалy, přeje si Kryštof, „*aby poctivě i na šatech a na stravě chovány byly.*”¹¹³ Manželce Kateřině odkázal nadvěno¹¹⁴ 2000 kop grošů a věno 600 kop grošů. Věno jí mělo být vyplaceno hned po Kryštofově smrti, nadvěno pak „*hned*

---

¹⁰⁹ *Tamtéž*, s. 130.

¹¹⁰ *Tamtéž*.

¹¹¹ *Tamtéž*.

¹¹² *Tamtéž*.

¹¹³ *Tamtéž*.

¹¹⁴ Tj. „*částka, o kterou obvěnění zajišťující manželku pro případ vdovství převyšuje její věno*”. Viz heslo *nadvěno*, in: Vokabulář webový, dostupné online (<http://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=nadvěno>), [citováno k 13. 3. 2017]. Anděla Kozáková uvádí, že „*právo české chránilo ženy před tím, aby obvěnění smlouvou již stanovené nebylo zmenšeno, nebránilo však tomu, aby obvěnění bylo zvýšeno, což se mohlo státi kdykoli dodatečně. Prameny mluví o t. zv. přidání věna (additio dotis, přídávku, nadvěně).*” Viz Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926, s. 35.

po splacení věna jejího po tisíci kopách groších každého roku také zplaceno a dáno bylo.”¹¹⁵ Také chtěl, aby Kateřině zůstaly klenoty – dva zlaté řetězy, „řetěz ze sta dukátů”, dva prsteny, zápona a zlatý křížek s kaménky a „jiné prsteny a klenoty, kteréž prvé její sou”, dále pak dva stříbrné pozlacené koflíčky, dvě stříbrné pozlacené konvičky a dvanáct stříbrných lžic.¹¹⁶

V případě smrti svých synů odkázal Kryštof Vencelík třeštské panství svým dcerám, a pokud by i ony zemřely, měl panství zdědit Jindřich Vencelík z Vrchovišť a na Včelnici a jeho dědicové, aby majetek zůstal ve vlastnictví Vencelíků z Vrchovišť. Dále Kryštof v kšaftu uvedl: „Jestliže by pak z rodu mého Vencelíků z Vrchovišť žádného mužského pohlaví nebylo, [...] tehdy připadni na nejbližšího přítele, buď mužského neb ženského pohlaví, kterejž by k tomu statku nejbližší byl.”¹¹⁷ Jakýkoli dědic měl získat jeho sekretní pečeť a zlatý prsten se safírem, ve kterém byl vyřezaný jednorožec.¹¹⁸

V závěru kšaftu se Kryštof zmiňuje o špitálu. Ustanovil, že pokud nezačne stavbu špitálu on sám, mají tak učinit poručníci jeho dětí a vykoupit pro něj grunt „proti mému mlejnu tu u rybníka, na kterémž předešle nějakej Partl a teď poslíz nějakej Pejgerlíček bydlel.”¹¹⁹ Při stavbě špitálu měli také každý rok pomoci obyvatelé městečka, řemeslníci i obec.¹²⁰

Kryštof Vencelík zemřel 15. května 1582. Informuje o tom reliéfní nápis na jeho náhrobníku: „Letha 1582 W outery po Swatym Bonyfatzu dokonal gest ziwot fwug Vrozeny a Stateczny Rytirz Pan Krystoff Wenczelyk z [Wrchowiffst a na Trefsti a w tomto chr]amu Buozym Tielo geho Pochowane w Panu Buohu Odpoczywa.”¹²¹ Tento náhrobník se nachází na západní stěně věže, s vysokou

---

¹¹⁵ ZDB III, s. 130–131.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 131.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž, s. 132.

¹²¹ Nápis na náhrobníku je velmi špatně čitelný, tento přepis byl vyhotoven podle fotografie – viz A. J. PÁTEK, *Vlastivěda moravská*, s. 235. Při obnově nápisu na náhrobníku byl chybně napsán letopočet – na fotografii je zobrazeno 1532, správně je však 1582.

pravděpodobností se ale jedná o sekundární umístění. Na kamenné desce je vyobrazen Kryštof ve zbroji s mečem v levé ruce a přilbou pod levou rukou, pod pravou rukou je na oválné kartuši zobrazen erb Vencelíků.¹²²

Kryštof je jako jediný člen svého rodu pohřben v kostele sv. Martina. Není však jasné, proč nebyl pohřben v rodové nekropoli v kostele sv. Jiljí v Žirovnici¹²³ jako ostatní členové jeho rodu. Jako luterán mohl být pohřben také v dolním luteránském kostele, který však pravděpodobně ještě nebyl zcela dostavěn. Místem jeho posledního odpočinku se ale stal horní kostel, který (jak bylo uvedeno výše) nechal vymalovat a nechal pro něj ulít zvon. Zřejmě měl tedy k hornímu kostelu osobní vztah, a proto si přál být v něm i pochován.

3.4 Jan Václav Vencelík z Vrchovišť (1582–1606)

Když Kryštof Vencelík zemřel, bylo Janovi Václavovi deset nebo dvanáct let. Protože vlády nad panstvím se podle kšaftu svého otce mohl ujmout až ve 22 letech, spravovali zatím panství kšaftem určení poručníci, z nichž se ale v pramenech objevují pouze Jindřich Vencelík z Vrchovišť a Jan Rut z Dírného. Poručníci také dodrželi Kryštofovo přání a nešetřili na vzdělání jeho synů. Jan Václav byl roku 1587 zapsaný na luterské akademii ve Wittenbergu,¹²⁴ na stejné akademii studoval také Zikmund Matěj Vencelík¹²⁵ a zřejmě i jejich bratr Jindřich, který byl podle K. Brázdy „*horlivý přívrženec augšpurské konfese.*”¹²⁶

---

¹²² Viz příloha O5.

¹²³ R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, s. 80.

¹²⁴ K. BRÁZDA, *Třeššští Vencelíkové (1493–1626)*, s. 8.

¹²⁵ *Tamtéž*, s. 9.

¹²⁶ SOKA Jihlava, fond Brázda Karel, písemná pozůstalost, inv. č. 50, kart. 18, složka Vencelíkové z Vrchovišť 1486–1682, podsložka Vencelíkové z Vrchovišť, fol. 1.

O událostech z období poručnické správy se nachází zlomkovité informace v dochovaných úředních knihách. Ve světle trhových a dlužních zápisů lze alespoň částečně nastínit podobu vrchnostenské, městské i církevní správy poslední čtvrtiny 16. století v Třešti. Vrchnostenským úředníkem byl v této době David Long z Kvancendorfu. Ten v roce 1582 prodal „*dvůr starý ve vsi Hodicích Jakšovi Ferdinandovi, tkalci, jmenovitě za 70 rýnsk[ej]ch.*”¹²⁷ Částku měl Jakeš splácet „*pánům sirotkům*” po třech rýnských od roku 1584 vždy 1. ledna. U splátek v letech 1584–1589 je uvedena poznámka, že vybrané peníze byly „*dány do truhlice*”, v letech 1590 a 1591 „*vzali je páni poručníci*” a v roce 1592 byly dány „*pánu k ruce.*”¹²⁸

V 1. polovině 80. let proběhla gregoriánská reforma kalendáře. Reforma byla vyhlášena 24. února 1582 bulou *Inter gravissimas* papeže Řehoře XIII. V Čechách došlo k realizaci reformy na počátku roku 1584, na Moravě však až v říjnu 1584 – po sobotě 3. října následovala neděle 14. října. V tomto stanoveném termínu proběhla změna v nedaleké Jihlavě,¹²⁹ předpokládejme tedy, že se tak stalo i v Třešti. Z tohoto předpokladu vychází i převody datací v dalším textu.

Na panství se nacházelo několik mlýnů. Mlýn se vším příslušenství ve Hvězdovicích prodal 25. února 1583 Jan Kalupů Valentinovi Mlynáři za 500 rýnských. Ještě téhož dne položil Soltán Mlynář závdavek 70 rýnských, které byly dány „*pánům sirotkům*” jako splátka za dluh na pivo.¹³⁰ Pokud dlužili poddaní vrchnosti za pivo, znamená to, že v Třešti existoval vrchnostenský pivovar. Ten byl založen zřejmě Kryštofem Vencelíkem a můžeme v něm vidět jeden ze způsobů režijního hospodaření. Sládkem v pivovaru byl Partl

---

¹²⁷ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Sirotčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12063, fol. 119r, nezpracováno; transkripce zápisu je uvedena v kap. 5.2.5.

¹²⁸ *Tamtéž.*

¹²⁹ Šárka M. ZMRZLÍKOVÁ-BRETTSCHEIDEROVÁ, *Příspěvek k dějinám přijetí gregoriánského kalendáře na Moravě*, Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 3, 1963, č. 111, s. 15.

¹³⁰ *Tamtéž*, fol. 191r.

(Sládek), bratr konšela Motle Řezníka. Partl se 29. května 1584 připomíná jako nebožtík.¹³¹

Zápisy v úředních knihách jsou často uvozeny větou, že se tak stalo z dovolení poručníka. V jediném případě se stal prodej „s povolení *Její Milosti paní*“, a to 24. dubna 1584, kdy Rolenc Soukeník koupil roli za farářskou stodolou od Štefle Sadly za deset kop míšeňských. Místo Štefle Sadla přijala peníze „*Její Milost paní*“,¹³² tedy patrně Kateřina Hodějovská.

Nejčastěji je z poručníků v zápisech uváděn Jindřich Vencelík z Vrchovišť, který byl zřejmě bratrancem Kryštofa Vencelíka. Konkrétně je tento Jindřich zmíněn např. v zápisech z 30. června 1585¹³³ a 13. listopadu 1586,¹³⁴ v zápise z 20. dubna 1586 je uveden společně s Janem Rutem z Dírného.¹³⁵ Jan Rut se potom objevuje v zápise z 24. dubna 1590.¹³⁶

Městská rada v Třešti měla zřejmě šest členů. V tomto počtu je zaznamenána v dubnu roku 1583 – purkmistrem byl Pavel Švub a konšely Krekor Soukeník, Šimon Pekař, Motle Řezník, Toman Šemberkar a Pratile Hortmon.¹³⁷ V roce 1585 jsou jako „*osoby ouřední*“ jmenováni Šimon Pekař, Vencl Švob, Gregor Soukeník a Motle Řezník.¹³⁸ Jako městečko měla Třešť právo pečetit zeleným voskem.¹³⁹ Městská rada užívala pečeť s jednorozcem ve skoku vpravo hledícím na renesančním štítě a nápisovou stuhou s nápisem S[IGILLUM] CIVIUM OP[P]IDI IN TRZESST.¹⁴⁰ Tento typář byl zhotoven zřejmě již počátkem 16. století. Poslední užití pečeti je doloženo k roku

---

¹³¹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 51r, nezpracováno.

¹³² *Tamtéž*, fol. 50r.

¹³³ *Tamtéž*, fol. 126r.

¹³⁴ *Tamtéž*, fol. 84r a SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Sírotčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12063, fol. 2r, nezpracováno.

¹³⁵ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 58r, nezpracováno.

¹³⁶ *Tamtéž*, fol. 122r.

¹³⁷ *Tamtéž*, fol. 47r; transkripce zápisu je uvedena v kap. 5.2.6.

¹³⁸ *Tamtéž*, fol. 52r.

¹³⁹ Viz I. ŠTARHA, *K vývoji správy poddanských měst, městeček a vesnic jižní Moravy*, s. 55.

¹⁴⁰ Viz příloha P5.

1584.¹⁴¹ Dochovala se také pečeť purkmistra. Pečetní obraz opět tvoří jednorozec ve skoku vpravo hledící na renesančním štítě, je ale jednodušeji provedený. Opis pečeti zní: PECZET PURMISTRA MISTIS TRZESSTIE.¹⁴²

Při zapisování do úředních knih se střídalo několik písařů, pouze dva ale známe jménem. Nejčastěji se v zápisech objevuje jméno Jakub Písař. Tento měl v roce 1583 dluh k obci 20 kop míšeňských.¹⁴³ Jakub zemřel v roce 1595 a zůstalo po něm devět dětí.¹⁴⁴ Druhým písařem byl Melichar Písař, který je zmíněn v zápise z 28. prosince 1584 společně s Jakubem Písařem.¹⁴⁵

Městská radnice stávala na náměstí na místě dnešní budovy bývalé měšťanské školy. K. Brázda uvádí, že radnice měla věžičku a první zmínka o ní pochází z roku 1515.¹⁴⁶ Některé vybavení radnice pocházelo od obyvatel městečka, kteří tak spláceli své dluhy k obci. Např. od Tomana Fuxy byl přijat „*stůl do světničky v rathauze*” v hodnotě jedné kopy míšeňských, ve stejné hodnotě „*hrnec měděný do kamen v rathauze*”, nebo sůl v hodnotě patnácti zlatých.¹⁴⁷ V městečku se nacházela i městská lázeň. Ta byla 17. srpna 1584 purkmistrem a radou prodána lazebníku Kryštofovi Rešovi za 90 rýnských.¹⁴⁸ Obec také pověřovala některé obyvatele spravováním hodin. Poprvé je toto zmíněno 22. května 1589, kdy bylo „*půjčeno Partlovi Koukalovi na spravování hodin 1 rejnsk[ej]*.”¹⁴⁹ Spravováním je zde zřejmě myšleno natahování hodinového stroje.

¹⁴¹ Viz Jaroslav DŘÍMAL – Ivan ŠTARHA (edd.), *Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček*, Brno 1979, s. 321. Odlitek pečeti je uložen v MZA Brno, fond G125, pečeť č. 929.

¹⁴² Viz *Tamtéž*, s. 321–322. Odlitek pečeti je uložen v MZA Brno, fond G125, pečeť č. 1848, viz také příloha P6.

¹⁴³ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 21v, nezpracováno.

¹⁴⁴ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Sírotčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12063, fol. 70r, nezpracováno.

¹⁴⁵ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 23r, nezpracováno.

¹⁴⁶ K. BRÁZDA, *Třešťští Vencelíkové (1493–1626)*, s. 8.

¹⁴⁷ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 22r, nezpracováno.

¹⁴⁸ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 176r, nezpracováno; transkripce zápisu je uvedena v kap. 5.2.7.

¹⁴⁹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 27r, nezpracováno.

O tom, kde se hodiny nacházely, můžeme spekulovat. Mohly být už tehdy na věži dolního kostela jako dnes, stejně tak mohly být umístěny na věžičce radnice.

V roce 1589 byl třešťským rychtářem Šimon Kutlar.¹⁵⁰ Ze stejného zápisu se dozvídáme i jména obecních starších. Byli to: Vít Barvíř, Motle Řezník, Motle Paštenský, Honz Kaple, Toman Šymbergar, Havel Soukeník, Kryštof Šimonový a Říha Kubový.¹⁵¹

V příjmích třešťských obyvatel často zaznívají názvy profesí (řezník, soukeník, pekař, barvíř, atd.). Řemeslníci se samozřejmě sdružovali do cechů. 17. srpna 1584 potvrdil Jindřich Vencelík z Vrchovišť jménem synů Kryštofa Vencelíka cechovní artikule třešťskému cechu řezníků.¹⁵²

Farářem byl roku 1583 ctihodný kněz Řehoř. Z 24. srpna téhož roku je v knize vejrunků zmínka, že „kněz Řehoř, pan farář na ten čas náš v městě Třešti, dlužen dluhu spravedlivého k vubci (tj. k vobci – pozn. autorky) 10 kop míšeňských.“¹⁵³ Dne 5. července 1585 si kněz Řehoř půjčil „od pana purkmistra a starších 10 kop míšeňských“¹⁵⁴ a 30. srpna koupil od Kunhuty, vdovy po nebožtíku Braclovi, dům za 120 kop míšeňských grošů.¹⁵⁵ V roce 1588 je v knize vejrunků zmíněn kněz Šimon, který v Třešti zastával funkci kaplana.¹⁵⁶ Kaplanu Šimonovi bylo v roce 1588 půjčeno od obce devět rýnských, z toho jeden rýnský 23. května, čtyři rýnské 25. července, dva rýnské 24. srpna a dva rýnské „vo letním jarmarce,“¹⁵⁷ který se konal 1. července. Poslední půjčka tedy byla do městských knih zapsána zpětně. V této době již musel stát i „dolní“ luteránský kostel, neboť

---

¹⁵⁰ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 97v, nezpracováno.

¹⁵¹ *Tamtéž*.

¹⁵² L. HOSÁK, *Zámek v Třešti*, s. 24.

¹⁵³ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 21v, nezpracováno.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, fol. 24r.

¹⁵⁵ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 52r, nezpracováno; transkripce zápisu je uvedena v kap. 5.2.8.

¹⁵⁶ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 26v, nezpracováno.

¹⁵⁷ *Tamtéž*.

zápis z 6. listopadu 1589 říká, že „vzdány jsou peníze k dolnímu kostelu od Jich Milostí pánů poručníků.”¹⁵⁸

Samostatné vlády nad panstvím se ujal Jan Václav Vencelík snad roku 1592,¹⁵⁹ v pramenech se ale jeho jméno poprvé objevuje v roce 1594. Dne 29. května toho roku „z dovolením urozeného a statečného rytíře, pana Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť a na Třešti a Včelnici, pána našeho dědičného, koupil Matouš Šepka z Bukový místo od Jana Jandle mezi domem Foltanovým a domem jeho za 90 rejnsk[ej]ch.”¹⁶⁰

Jan Václav pokračoval po svém otci v přestavbě zámku, která byla za jeho vlády pravděpodobně dokončena.¹⁶¹ U dolního kostela byla v roce 1593 vystavěna jižní renesanční předsín.¹⁶² Na to upomíná vytesaný rok 1593 na vstupním portále do předsíně.

Jako správce panství působil v 90. letech v Třešti Kryštof Šen z Šenu, který bydlel v tzv. Jonákovském domě.¹⁶³ Vztahy mezi ním a Janem Václavem zřejmě nebyly ideální, neboť v roce 1596 Kryštof Šen u zemského soudu žaloval Jana Václava, že ho „svévolně uvěznil.”¹⁶⁴ Jan Václav, ale uvedl, „že Šen je člověk na poctivosti zmařilý a vězení si zasloužil.”¹⁶⁵ Správce Šen na třešťském panství znásilňoval a cizoložil a poddaní si na něj stěžovali i u svého pána.¹⁶⁶ Šen byl zřejmě později popraven, což vyplývá z textu L. Hosáka, který v souvislosti s Kryštofem Šenem uvádí, že „vrchnosti náleželo i právo po popravených zločincích.”¹⁶⁷ Dne 22. ledna 1599 prodal Jan Václav

---

¹⁵⁸ *Tamtéž*, fol. 27v.

¹⁵⁹ V zápise v sirotčí knize je uvedeno, že v letech 1590 a 1591 splátky vzali páni poručníci, u roku 1592 je zmínka, že peníze byly dány „pánu k ruce”. Zřejmě již v tomto roce tedy vládl Jan Václav. Viz SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Sirotčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12063, fol. 119r, nezpracováno.

¹⁶⁰ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 153r, nezpracováno.

¹⁶¹ V. RICHTER, *Město Třešť a jeho památky*, [s. 8].

¹⁶² Viz příloha O8.

¹⁶³ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 204r, nezpracováno.

¹⁶⁴ Jiří KLABOUCH, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962, s. 88.

¹⁶⁵ *Tamtéž*.

¹⁶⁶ *Tamtéž*.

¹⁶⁷ L. HOSÁK, *Zámek v Třešti*, s. 25.

dům, „na kterým ten lotr Kryštof Šen spolu s tovaryšem svejm Melicharem Kautskejm přebejval“, za 300 rýnských Jindrovi Tochaurovi z Nových domků.¹⁶⁸

O složení městské rady v 90. letech se úřední knihy šířeji nezmiňují, víme pouze, že koncem roku 1597 byl purkmistrem městečka Baltazar Mautner.¹⁶⁹ Za jeho úřadu půjčila rada 29. prosince 1597 deset rýnských Vítovi Pekařovi, který za půjčku ručil vlastním rybníkem. Pokud by částku o příštích Velikonocích nesplatil, rybník měl připadnout do držení pánům starším.¹⁷⁰ Obec i dále pověřovala obyvatele městečka spravováním hodin. V roce 1597 byl pro tento úkol vybrán Toman Fuxa. Ten spravoval hodiny až do října 1598.¹⁷¹ Tehdy byl vystřídán Kryštofem Krejčím,¹⁷² který hodiny spravoval ještě v roce 1602.¹⁷³

Jan Václav Vencelík se také účastnil prodeje nemovitostí v městečku. „Z dovolením Jeho Milosti urozeného a statečného rytíře, pana Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť a na Třešti“ koupil 29. prosince 1597 oplocenou zahradu Vondry Partlíčka, pozdějšího obecního pasáka, za 16 rýnských Jindra Látků.¹⁷⁴ Sám Jan Václav prodal 1. ledna 1598 Kryštofu Krejčímu „grunt Poltrubskýho pod hrází rybníka pivovarního.“¹⁷⁵ Dále pak 23. května prodal třešťský pán „místo ležící za domem Vencle Řezníka zároveň s témiž [?] domem až k rybníku k jeho pravému dědičnému jmění a držení témuž Venclovi Řezníkovi“ za 15 rýnských, které mu Vencel hned vyplatil.¹⁷⁶

---

¹⁶⁸ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 204r, nezpracováno; transkripce zápisu je uvedena v kap. 5.2.9.

¹⁶⁹ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 38r, nezpracováno.

¹⁷⁰ *Tamtéž*.

¹⁷¹ *Tamtéž*, fol. 36r.

¹⁷² *Tamtéž*, fol. 38r.

¹⁷³ *Tamtéž*, fol. 39r.

¹⁷⁴ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 187r, nezpracováno.

¹⁷⁵ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Sírotčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12063, fol. 79r, nezpracováno.

¹⁷⁶ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 193r, nezpracováno.

O církevních správcích jsou na přelomu 16. a 17. století zmínky dvě. Roku 1598 si 26. listopadu půjčil od obce dva rýnské kněz Šebestián,¹⁷⁷ v tomto zápise ale není zmíněno, zda se jednalo o faráře či kaplana. V roce 1601 byl třešťským kaplanem kněz Adam, který si 15. července půjčil od obce taktéž dva rýnské.¹⁷⁸

Dne 14. února 1605 potvrdil Jan Václav Vencelík městečku Třešť právo odúmrti a stanovil jeho podmínky. Každý z obyvatel městečka mohl „s vědomím rychtářovým a nejméně dvou konšelův“ svobodně odkázat svůj majetek.¹⁷⁹ Pokud měšťan „zřízení a poručení o statku svém žádného neučiní, bez dědicův mužského i ženského pohlaví z s tohoto světa sšel“, měl majetek připadnout na nejbližšího příbuzného, a pokud by se na panství nikdo takový nenašel, připadl by majetek vrchnosti.¹⁸⁰ Vencelík také slibuje za své dědice, že jeho potvrzení „zachovají na časy budoucí a věčné.“¹⁸¹

K listině je na modro-žluté šňůrce přivěšena pečeť v dřevěné misce bez víka. Pečeť z červeného vosku je kulatá, o průměru cca 35 mm. Jedná se o erbovní pečeť, pečetní obraz zobrazuje erb Vencelíků z Vrchovišť. Opis ve znění IAN WACZLAW WENCZELYK Z WRCHOWISST je od pečetního pole oddělen linkou, od kraje pečeti pak vavřínovou větví.¹⁸² Tato pečeť ovšem nebyla jedinou pečetí Jana Václava – známe ještě jednu, která se dochovala ve dvou variantách. Pečeť je oválná, první varianta má rozměry 17x18 mm, druhá 16x18 mm. Jedná se opět o erbovní pečeť s erbem Vencelíků z Vrchovišť, varianty se různí v zobrazení erbovních figur. V pečetním poli se nachází nápis I W W Z W, tedy monogram Jan

---

¹⁷⁷ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 31r, nezpracováno.

¹⁷⁸ *Tamtéž*, fol. 40r.

¹⁷⁹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť ze 14. 2. 1605 o právu odúmrti*, nezpracováno; transkripce listiny je uvedena v kap. 5.2.10.

¹⁸⁰ *Tamtéž*.

¹⁸¹ *Tamtéž*.

¹⁸² Viz příloha P2(a).

Václav Vencelík z Vrchovišť. U druhé varianty pečeti schází „W” zkracující slovo „Vrchovišť”.¹⁸³

Jan Václav Vencelík byl dvakrát ženat, což se dozvídáme z jeho kšaftu, který sepsal 3. února 1606. Jeho první manželkou byla Kateřina Libštejnská z Kolovrat,¹⁸⁴ druhou pak Judita Gerštorfka z Gerštorfu.¹⁸⁵ Jan Václav měl sedm dětí – syna Kryštofa Adama a dcery Annu, Kateřinu, Alžbětu, Maximilianu, Benignu a Margaretu.¹⁸⁶ Jim mohl ustanovit poručníky na základě listu mocného, který mu 23. ledna 1602 udělil císař Rudolf II.¹⁸⁷ Jako poručníky určil Jan Václav svou manželku Juditu Gerštorfku (pokud by se ale znovu provdala, měla být poručenství zbavena), a dále Václava Zahrádeckého z Zahrádek a na Budiškovcích etc., svého bratra Zikmunda Matěje Vencelíka a Petra staršího Čížovského z Čížova a na Batelově.¹⁸⁸ Přál si, aby jeho děti „*hned z mládí Pána Boha svého se báti, jeho znáti, milovati a ctíti věděli a všem dobrejm cnostem a mravům je vyučovati a k tomu vísti dali a syna mého Kristofa Adama k umění a učení zdravému vždycky přidrželi, preceptora muo chovajíc učení nepodezřelého, v ta místa ho na učení odsílajíc, kde sem já a páni bratři moji podlé vuole n[ebožtíka] pana otce našeho vodesláni byli* (tj. luterská akademie ve Wittenbergu – pozn. autorky), *z téhož učení aby odtržen nebyl, také jemu statkuo postúpeno nebylo až ve dvou a dvacíti lietech věkuo jeho.*”¹⁸⁹

Pokud by se jeho dcery vdávaly, mělo být každé vyplaceno věno tisíc kop míšeňských a dána poctivá výprava, pokud by se nevdaly, přál si, „*aby poctivě a slušně na šatech i na stravě chovány byly.*”¹⁹⁰ Manželce Juditě odkázal nadvěno 2000 kop míšeňských a věno

---

¹⁸³ *Pečeti šlechty české, moravské a slezské. Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze, roč. XIII. – XIX.*, ed. Antonín Masák, Praha 1911, s. 39, viz také příloha P2(b).

¹⁸⁴ L. HOSÁK, *Zámek v Třešti*, s. 24.

¹⁸⁵ ZDB III, s. 385.

¹⁸⁶ *Tamtéž.*

¹⁸⁷ *Tamtéž*, s. 384, č. 30.

¹⁸⁸ *Tamtéž*, s. 385.

¹⁸⁹ *Tamtéž.*

¹⁹⁰ *Tamtéž.*

600 kop míšeňských.¹⁹¹ Věno jí mělo být vyplaceno hned po Janově smrti, nadvěno potom ve dvou letech po tisíci kopách míšeňských v každém roce. Dále jí měly zůstat klenoty – „*předně holspant,*¹⁹² *který sem* (tj. Jan Václav – pozn. autorky) *jí při smlouvách svadebních daroval, za tři sta zlatejch, koflík od ouřaduo třeštského pozlaceney, více konvičku od městek třeštských pozlacenou, prsten s špičatejm dyamentem, druhej prsten též z vysokejm dyamentem a jiné prsteny a klenoty, které prvé její sou.*”¹⁹³ Klenoty po Janově první manželce, Kateřině Libštejnské, a „*dvanácte růží s rubíny a s perlami i s medají k tomu přináležející, též dvanácte růží s diamenty a s perlami a ty prsteny, které sem* (tj. Jan Václav – pozn. autorky) *pohromadě od zlatníka jihlavského koupil*” měly být rozděleny mezi jeho dcery.¹⁹⁴ „*Prsteny dva zlatý s velkejmi s smaragdy, item prsten s širokejm diamentem, kterej mi neboška první manželka má na oddavcích darovala, též prsten starým s smaragdem, kderej mi nynější má nejmilejší manželka též na oddavcích darovala, více prsten jeden zlatej, v kterým jest kámen zafír a v něm jednorožec vyřezaný, též sekryty a pečeti mé a předkuov mejch, tolikéz i ten řetěz zlatej větší od pána z Leskovce koupenej, aby synu mému aneb komuokoli dědici rodu toho muožského pohlaví zuostaly.*”¹⁹⁵

Pokud by Kryštof Adam zemřel bez potomků, mělo panství připadnout Juditě Gerštorfce za předpokladu, že by se znovu neprovdala, a „*peníze hotový, co by z s toho statku vyhospoďarila a zachovala, ty aby žádnému jinému nežli dcerám mejm dáti a odkázati nemohla. Co se náboženství tkne, pan Zikmund Matěj, bratr muoj, v dosazování kněží a jinejch k tomu potřebách to aby spravoval.*” Po smrti Judity by pak Zikmundovi Matějovi připadlo celé panství.¹⁹⁶

---

¹⁹¹ *Tamtéž.* V edici je uvedeno věno šest tisíc kop míšeňských, zřejmě se ale jedná o chybu v přepisu.

¹⁹² Z německého Halsband – obojek, zřejmě se tedy jednalo o nějaký náhrdelník.

¹⁹³ ZDB III, s. 385.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 386.

¹⁹⁵ *Tamtéž.*

¹⁹⁶ *Tamtéž.*

Jan Václav vlastnil rozsáhlou knihovnu. Jestliže by po jeho smrti neexistoval inventář knihovny, měl být hned v přítomnosti některých z poručníků „*takovej inventář neb registřík všech těch knih a tractátů shotoven a sepsán.*” Inventář měl být vyhotoven dvakrát – „*jeden na zámku a druhej za ouřadem třeštským.*” Celá knihovna byla odkázána třeštskému duchovenstvu a měla jí být vyhrazena místnost na zámku, nebo v některém z kostelů.¹⁹⁷

Německému kostelu, který byl již tehdy zasvěcen sv. Kateřině (není však zmíněno, zda Sienské, jako dnes, nebo Alexandrijské), odkázal Jan Václav pět set kop míšeňských a pět set kop zlatých „*na klenuotí v tom kostele předně kůru a potom i kostela.*”¹⁹⁸ Dále také „*k duochovenství téhož kostela na ten spůsob, aby takovejch pět set zlatejch na věčnej ourok puojčeny a zjištěny byly a takovej ourok neb duochod z s takové summy aby dán neb přidán byl ročně k sluožbě a lepšímu vychování německého kazatele.*” Kolem tohoto kostela měla být postavena zeď. Na závěr si přeje, aby „*v Třešti v obouch kostelích v jazyku českém a německém aby slovo boží ustavičně podlé pravdy evangelium svatého a confessí augšpurské, též svátostmi podlé ustanovení a nařízení Krista Ježíše, Syna Božího, aby posluhováno bylo, k tomuo dědice a nápadníky své vysoce napomínám a je zavazují.*”¹⁹⁹

Jan Václav Vencelík zemřel 9. února 1606. Ve svém kšaftu napsal: „*Tělo mé, to aby v kostele dolním v Třešti, kdež se slovo Boží jazykem německejm káže, v kůru náležitě pohřbeno a pochováno bylo beze všech zbytečných prachtův, za to žádám.*”²⁰⁰ Podle svého přání byl pochován v dolním kostele, ve kterém se dochoval jeho figurální náhrobník z červeného mramoru. Na desce je vyobrazen Jan Václav ve zbroji s mečem v levé ruce a přilbou u pravé ruky. Pod přilbou je vyobrazen erb Vencelíků z Vrchovišť. Po obvodu desku obíhá latinský

---

¹⁹⁷ *Tamtéž.*

¹⁹⁸ *Tamtéž.*

¹⁹⁹ *Tamtéž.*

²⁰⁰ *Tamtéž*, s. 384–385.

nápis ANNO 1606 DIE 9 FEBRVARY SVMMVM DIEM PIE IN CHRISTO OBV[IA]T GENEROSVS ET STRENWS HEROS IOHANNES WENCESLAVS WENCZELYK A SARABITZ IN TRIESCHT CVIVS OSSA HOC TVMVLC TEGVNTVR AD TVBAM ANGELI CVM GLORIAM RESVRRECTVRI.²⁰¹ Náhrobník se dříve nacházel ve vnější zdi kostela.²⁰² V roce 2001 byl restaurován a následně umístěn do předsíně pod věží kostela sv. Kateřiny.

Ve vnější zdi kostela se nachází ještě jeden figurální náhrobník z období vlády Jana Václava.²⁰³ Bohužel na něm není žádný nápis a tak nelze určit osobu, které patří. Jediným vodítkem je erb s polovičním lvem v levém dolním rohu. Tento erb patří rodu Lipovských z Lipovice. Bohumír Valenta se domnívá, že by se snad mohlo jednat o Václava Lipovského z Lipovice, který byl od roku 1580 úředníkem v Telči u Zachariáše z Hradce.²⁰⁴ Jestli je v Třešti pohřben Václav Lipovský, nevíme, ale víme, jakou spojitost měl pohřbený rytíř s Třeští. V roce 1617 je zmiňována nebožka Mandalena Lipovská z Gerštorfu,²⁰⁵ která tedy byla příbuznou (snad sestrou) Judity Gerštorfky, druhé manželky Jana Václava Vencelíka. V pramenech se Judita píše jako Judita Vencelíková z Gerštorfu,²⁰⁶ tedy příjmení převzala po manželovi a predikát si ponechala původní, stejný postup je pak vidět také u její (zřejmě) sestry. Mandalena v Třešti jistě pobývala, neboť koupila dům od matky Albrechta Mautnera.²⁰⁷

---

²⁰¹ Nápis ve volném překladu zní: Léta 1606 dne 9. února odpočívá v Kristu urozený a statečný rek Jan Václav Vencelík ze Sarabic na Třešti, jehož kosti jsou zde pohřbeny a chráněny, do soudného dne ke slávě vzkříšení za zvuku andělských trub. Viz také příloha O9.

²⁰² Viz V. RICHTER, *Město Třešť a jeho památky*, [s. 21], TÝŽ, *Třešť*, Brno 1970, [s. 7] nebo Z. BRYCHTA, *Filiální kostel sv. Kateřiny Sienské...*, s. 140.

²⁰³ Viz příloha O10.

²⁰⁴ Viz Bohumír VALENTA, *Záhadný náhrobek rytíře*, in: *Vlastivědný sborník Třeště a okolí 8*, Třešť 1978, s. 27–30.

²⁰⁵ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihla zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 109r, nezpracováno; transkripce zápisu je uvedena v kap. 5.2.12.

²⁰⁶ Viz např. *Tamtéž*, fol. 104r.

²⁰⁷ *Tamtéž*, fol. 109r.

3.5 Kryštof Adam Vencelík z Vrchovišť (1606–1626)

Kryštof Adam Vencelík byl jediným synem Jana Václava Vencelíka. V roce 1606, kdy Jan Václav zemřel, bylo Kryštofovi Adamovi asi dvanáct let. Podle kšaftu jeho otce se mohl vlády ujmout až ve svých 22 letech. Do té doby spravovali třeštské panství poručníci – Judita Gerštorfka z Gerštorfu, Václav Zahrádecký z Zahrádek a na Budíškovicích, Zikmund Matěj Vencelík z Vrchovišť (vlastnil také Kamenici, Chýnov a Novou Bukovou a byl hejtmanem Bechyňského kraje)²⁰⁸ a Petr Čížovský z Čížova a na Batelově.

Úředníkem na panství byl v roce 1606 Albrecht Mautner. Díky jeho přimluvě byly tesaři Janu Zerzavému od obce půjčeny čtyři rýnské.²⁰⁹ Zápisy v městských knihách dovolují nahlédnout do obecního hospodaření. Roku 1606 koupili obecní starší za dvanáct kop a šest grošů dva býky. Ti byli dáni „*Vondrovi Partlíčkovi k chování do [svatého] Václava. Co na nich přibyde, to k vobci náleží.*”²¹⁰ Obec také dále financovala spravování hodin, v letech 1607–1609 je měl ve správě Lorenc Trubač.²¹¹

Na zámku sídlila nejen vdova Judita Gerštorfka s dětmi, ale také bratr zemřelého Jana Václava Zikmund Matěj Vencelík. To je zřejmé ze zápisu v knize vejrunků, kdy „*učinili páni starší počet (tj. účet – pozn. autorky) na zámku Jeho Milosti panu Zikmundovi*” za dluh za bečky vína.²¹² Jednalo se o dluh z 26. ledna 1597, tedy z doby vlády Jana Václava. Zajímavé je, že ve svém kšaftu Jan Václav ale tvrdí „*dluhy bohda po mně se nenejdou.*”²¹³

Poručníci 14. dubna 1610 prodali vsi, které ležely ve větší vzdálenosti od centra panství. Ves Mysletice byla prodána „*panu Janovi Koňasovi z Vydří a na Vydří, erbům a budoucím potomkům jeho*

---

²⁰⁸ *Tamtéž.*

²⁰⁹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 45r, nezpracováno.

²¹⁰ *Tamtéž*, fol. 34v.

²¹¹ *Tamtéž*, fol. 48r.

²¹² *Tamtéž*, fol. 35r.

²¹³ ZDB III, s. 385.

k pravému jmění, držení a dědičnému užívání za summu tři tisíce zlatých počtu moravského.”²¹⁴ Kryštofovi z Říčan a na Červeném Hrádku pak prodali „*dvůr svobodný ve vsi Roseči s poplužím, s rybníky, lesy, pastvami, pastviščemi, loukami, zákopy, pustou vsí Svojkovicemi, tak jakž mezemi od starodávna vyhraněno jest a neboštitk pan Jan Václav Vencelík toho v užívání byl, dvanáctmi lidmi v týž vsi Roseči usedlými*” za 5400 zlatých počtu moravského.²¹⁵ V obou případech se obě strany dohodly, že smlouvy budou při nejbližším zasedání zemského soudu v Brně vloženy do desk zemských na „*náklad sirotčí*”.²¹⁶ Stalo se tak v roce 1614.

V městečku se nacházela kovárna. K roku 1605 existuje zmínka o výhni Václava Kováře.²¹⁷ Purkmistr a konšel městečka Třešť prodali 5. října 1610 Havlovi Kovářovi obecní kovárnou za 100 rýnských. Polovinu sumy zaplatil hned, zbytek měl splácet po čtyřech rýnských vždy o svatém Václavu (28. září).²¹⁸

Nejpozději roku 1611 započala stavba české fary. Dne 3. září toho roku bylo „*knězi Lukášovi na stavení fary české vydáno z truhly 30 rejnsk[ej]ch.*”²¹⁹ V roce 1614 ještě nebyla stavba hotova, neboť 24. dubna bylo „*odvedeno s truhly obecní Mertlovi Kselovi na stavení domu farního 10 rejnsk[ej]ch.*”²²⁰ Další deset rýnských bylo od obce půjčeno knězi Lukášovi na správu fary 9. července 1615.²²¹

Judita Gerštorfka, Zikmund Matěj Vencelík a Petr Čížovský 1. května 1614 osvobodili a dali za vlastní Janovi Křížkovi „*dům Chvojkovský nad kostelem českým ležící i z zahradou k němu přináležející*”. Jan Křížek z tohoto domu nebyl až do své smrti

---

²¹⁴ *Tamtéž*, s. 435–436, č.103.

²¹⁵ *Tamtéž*, s. 438, č. 107.

²¹⁶ *Tamtéž*.

²¹⁷ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 38r, nezpracováno.

²¹⁸ Původně je v zápise určen vejrunk pět rýnských, to bylo ale zřejmě brzy opraveno na čtyři rýnské, po kterých Havel Kovář sumu splácel. Viz SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 38r, nezpracováno.

²¹⁹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 56r, nezpracováno.

²²⁰ *Tamtéž*.

²²¹ *Tamtéž*.

povinen „*pánu svému ouroku dávat, kromě berní císařských.*“²²² Stejného roku Zikmund Matěj Vencelík propustil z poddanství Šimona Partlice.²²³ Šimon Partlic se narodil jako třetí nejstarší syn Říhovi Partlíčkovi a jeho ženě Lidmile. Měl pět sourozenců: Jana, Matouše, Václava, Marjánu a Petra.²²⁴ Studoval gymnázium ve Zhořelci a stal se vychovatelem synů „Zimního krále“ Fridricha Falckého.²²⁵ Po bitvě na Bílé hoře emigroval, v roce 1621 dokončil studia na univerzitě v Basileji a od roku 1625 působil na akademii v Leydenu.²²⁶

Církevním správcem u německého kostela byl roku 1606 Kašpar Rodt. Ten 9. června „*peníze kruntovní skoupil na kruntě téhož Jíry Suchého jmenovitě sumy 100 rejnsk[ej]ch za 40 rejnsk[ej]ch moravského počtu.*“²²⁷ Zajímavé je, že zápis o prodeji gruntovních peněz Jíry Suchého je zapsán v knize vejrunků²²⁸ a ve stejném znění i v knize zápisů na domy.²²⁹ Dne 9. června 1616 si také Kašpar Rodt půjčil od obce 20 rýnských. V závěru zápisu je připojena poznámka, že „*za ně skoupil peníze od Jíry Suchého etc.*“²³⁰

Kdy přesně začal Kryštof Adam Vencelík samostatně spravovat panství, není jisté. Stalo se tak ale nejdříve v 2. polovině roku 1616 (9. června 1616 je ještě zmiňován Zikmund Matěj Vencelík jako mocný otcovský poručník)²³¹ a nejpozději roku 1618, kdy v květnu vydal odúmrtní listinu pro Hvězdovice a Bukovou.²³²

---

²²² SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 104r, nezpracováno; transkripce zápisu je uvedena v kap. 5.2.11.

²²³ K. BRÁZDA, *Třešťští Vencelíkové (1493–1626)*, s. 9.

²²⁴ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Siroťčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12063, fol. 68r, nezpracováno.

²²⁵ R. JEŽEK, *Třešť – pracoviště a bojiště*, s. 34.

²²⁶ F. BUKVAJ, *Významné osobnosti Třeště*, in: F. BUKVAJ a kol., *Třešť 1349–2001*, s. 86.

²²⁷ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 68r, nezpracováno. O problematice prodeje gruntovních peněz více Bronislav CHOCHOLÁČ, *Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století*, Brno 1999, s. 125–128.

²²⁸ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 68r, nezpracováno.

²²⁹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 87r, nezpracováno.

²³⁰ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 69r, nezpracováno.

²³¹ *Tamtéž*, fol. 66v.

²³² SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť z 21. 5. 1618 o právu odúmrtní*, nezpracováno.

V roce 1617 zemřel kněz Lukáš, který se zasloužil o stavbu české fary.²³³ Od roku 1617 se pak v pramenech objevuje kněz Jeremiáš. Tento si půjčoval vysoké částky nejen od obce, ale také „z kostelní truhlice.“²³⁴ Místo peněz za dluhy ke kostelu „přijali kostelníci od dvojctihodného kněze Jeremiáše 4 měřice²³⁵ ovsa.“²³⁶ Úředníkem na panství byl roku 1617 stále Albrecht Mautner, primátorem²³⁷ městečka Vít Rejser.²³⁸ O Velikonocích v roce 1617, tedy 26. března, koupila obec tři měřice žita po 24 groších.²³⁹

Dne 21. května 1618 udělil Kryštof Adam Vencelík vsím Hvězdovicím a Bukové právo odúmrti a stanovil jeho podmínky. Obyvatelé vesnic získali právo odkázat svůj majetek komukoli s vědomím rychtáře a nejméně dvou konšelů. Pokud by nebyl určen dědic a nebylo žádného mužského potomka, měl statek připadnout nejblížšímu příbuznému. Kdyby se žádný příbuzný nenašel, získala by majetek vrchnost. V listině jsou také určeny robotní povinnosti, které zahrnovaly senoseče v oboře a na Pouštích a vožení dřeva k pivovaru. Poddaní si vymínají, „aby jim jídlo jeden den dáváno bylo,“ a také slibují, že chtějí „pilní a dobří hospodáři býti a krunty své (lépěji než prve) opravovati chtějí.“ Pokud by tak nečinili, „jim to obdarování zmrháno a v nic přivedeno bylo.“²⁴⁰

K listině byla na modro-žlutých šňůrách přivěšena pečeť v dřevěné misce. Kulatá pečeť o průměru cca 35 mm je zhotovena z červeného vosku a je lehce poškozená. Jedná se o erbovní pečeť,

²³³ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 56r, nezpracováno.

²³⁴ *Tamtéž*, fol. 74r.

²³⁵ 1 moravská měřice = 70,599 l. Viz Gustav HOFFMAN, *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Plzeň – Sušice 1984, s. 74.

²³⁶ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 74r, nezpracováno.

²³⁷ Primátor, též primas, tj. první purkmistr v roce, který spravoval městské hospodářství. Viz Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 215.

²³⁸ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 109r, nezpracováno.

²³⁹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 75r, nezpracováno.

²⁴⁰ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť z 21. 5. 1618 o právu odúmrti*, nezpracováno; transkripce listiny je uvedena v kap. 5.2.13.

v pečetním poli je zobrazen erb Vencelíků z Vrchovišť. Opis pečeti zní: KRISTOF ADAM WEN[CZ]JELK Z WRCHOWISST A NA TRZESSTI. Legenda je z obou stran oddělena linkou, kolem okraje pečeti obíhá vavřínová větev.²⁴¹

Dne 18. června 1618 byly sečteny dluhy kněze Jeremiáše k obci. Jeremiáš za rok svého působení dlužil obci 98 kop a 27 grošů. K tomu ještě „*těž rukojmové neboštika Poláka ukázali dluh za ložní šaty u kněze Jeremiáše 10 kop 15 grošů.*”²⁴² Místo aby Jeremiáš dluhy splácel, půjčoval si dál – hned si půjčil dalších deset kop grošů, 13. srpna 10 rýnských, 24. srpna dalších deset rýnských a 2. září ještě deset kop grošů.²⁴³ Své dluhy Jeremiáš splácel v letech 1619–1621 ovšem a žitem.²⁴⁴

Roku 1618 koupil Filip Jakubů „*druhou polovici barevny (neb jeho první polovici byla), kteráž sirotkům neboštika Rice přináležela, od pana purkmistra a pánů za 20 kop míšeňských.*”²⁴⁵ Kromě příjmí „Barvíř” je tak existence barvířské dílny dalším dokladem, že se v Třešti barvily látky již v 16. a 17. století. O umístění „barevny” se zápis nezmiňuje, mohla se patrně nacházet v dnešní Barvířské ulici.

Třetí pražskou defenestrací 23. května 1618 začalo české stavovské povstání. Zúčastnil se ho také Zikmund Matěj Vencelík²⁴⁶ a snad i Kryštof Adam. V roce 1619 byli v Třešti ubytováni vojáci, kterým velel Jindřich Matyáš hrabě z Thurnu.²⁴⁷ O pobytu vojáků svědčí také zápis v knize vejrunků. Páni starší přijali „*od vojáků, kdeří zde leželi, na dluhu sumu 200 rejnsk[y]ch*” a později v témže roce ještě sto rýnských.²⁴⁸ V knize je také přímá zmínka o Jindřichu

---

²⁴¹ Viz příloha P4.

²⁴² SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 78r, nezpracováno.

²⁴³ *Tamtéž.*

²⁴⁴ *Tamtéž.*

²⁴⁵ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 97r, nezpracováno.

²⁴⁶ K. BRÁZDA, *Třešští Vencelíkové (1493–1626)*, s. 9.

²⁴⁷ F. BUKVAJ, *Rozkvět města za vlády Vencelíků*, s. 10.

²⁴⁸ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 84r, nezpracováno.

Matyáši: „*Téhož léta zanechaný 100 kop za panem hrabětem z Thurnu – jest na to šuldpríf.*”²⁴⁹

Z roku 1620 pochází další nepřímá zmínka o vrchnostenském pivovaru. Václav Váňovský dlužil na zámku za pivo a byl „*skrze tu věc i vězením trestán.*”²⁵⁰ Dluh 100 rýnských za něj zaplatil Krekor Mlynář. Václav se 21. února 1620 zavázal, že od roku 1634 bude Krekorovi po deseti rýnských splácet sumu 150 rýnských.²⁵¹

V Třešti také snad již v 16. století existovala škola, první zmínku o ní uvádí F. Bukvaj k roku 1613.²⁵² Budova první třešťské školy se nachází naproti kostelu sv. Martina. Dne 15. srpna 1620 je zmíněno, že bylo „*půjčeno panu magistrovi 10 rejnsk[ej]ch.*”²⁵³ Dne 3. ledna 1623 se pak o škole píše jako o německé.²⁵⁴

V roce 1621 byl primátorem města Vít Rejser a 11. března 1621 sepsal svůj kšaft. V něm odkazuje svůj dům svému schovanci Jiříkovi Prumrovi, 100 kop míšeňských Janovi Košnarovi z Moravských Budějovic, dále Nikodémovi a Tomanovi Bulíkovým z Jihlavy po 50 kopách míšeňských a Janu Bednáři a Janu Prumrovi po 36 kopách míšeňských.²⁵⁵

Páni starší o středopostí, tedy 18. března 1621, koupili za pět a půl kopy grošů býka, kterého svěřili „*k chování Vondrovi Partlíčkovi.*”²⁵⁶ Dne 7. září pak městská rada provedla další vyúčtování s dvojctihodným knězem Jeremiášem. K obci dlužil Jeremiáš 42 kop grošů.²⁵⁷

---

²⁴⁹ *Tamtéž.* Šuldpríf je zkomolenina německého Schuldbrief, tj. dluhopis.

²⁵⁰ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 24r, nezpracováno.

²⁵¹ *Tamtéž.*

²⁵² F. BUKVAJ, *Z historie základního školství v Třešti*, in: F. Bukvaj a kol., Třešť 1349–2001, s. 149.

²⁵³ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 78r, nezpracováno.

²⁵⁴ *Tamtéž*, fol. 88r.

²⁵⁵ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 129v, nezpracováno.

²⁵⁶ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 35r, nezpracováno.

²⁵⁷ *Tamtéž*, fol. 87r.

V městečku fungovala nadále i kovárna. V roce 1623 koupil Vavřinec Kovář od Řehoře Kováře z Jindřichova Hradce výheň za 130 kop míšeňských.²⁵⁸ Vrchnostenským úředníkem byl nejpozději od roku 1623 Jan Šumpetr. Ten 3. července 1623 povolil, aby Matěj Košnar a Hieronym Šmíd půjčili 100 kop míšeňských Maruši Noskové na koupi dvou rybníků.²⁵⁹ Dne 7. března 1624 koupil Jakub Kubový od Šimona Hanzlového „*roli svobodnou a nezavadnou, od cihelny až k cestě hodické*” za 22 kop míšeňských a půl měřice pšenice.²⁶⁰ Zřejmě tak byla moderní cihelna, vybudovaná ve 30. letech 20. století v Čenkovské ulici,²⁶¹ postavena v místě, kde se nacházela cihelna již v raném novověku.

Dne 28. září 1624 opět obec vydala peníze na spravování hodin, a to čtyři a půl kopy grošů Kryštofovi Krejčímu. K tomu ještě „*na volej mu dáno 18 krejcarů*.”²⁶² Ve stejný den také obec vyplatila „*komináři za odmetení komínů*” tři kopy grošů.²⁶³

Kryštof Adam Vencelík měl za manželku Reginu z Ditrichštejna.²⁶⁴ L. Hosák uvádí, že 15. srpna 1622 byla pokřtěna jejich dcera Zuzana Eleonora,²⁶⁵ nikdo jiný se ale o nějakých potomcích nezmiňuje. Nejisté je také datum úmrtí Kryštofa Adama. V městské knize je již k roku 1623 uváděn jako nebožtík.²⁶⁶ Jeho žena Regina žádala ale až v roce 1626 svého příbuzného, kardinála Františka z Ditrichštejna, zda by mohla pohřbít manžela ve zdejším kostele. František z Ditrichštejna své příbuzné kondoloval, ale píše, že Kryštof Adam nemůže být pochován v kostele, „*poněvadž luteráni*

---

²⁵⁸ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 39r, nezpracováno.

²⁵⁹ *Tamtéž*, fol. 127v.

²⁶⁰ *Tamtéž*, fol. 100v.

²⁶¹ F. BUKVAJ, *Stavební firma Podzimek a synové*, in: F. Bukvaj a kol., Třešť 1349–2001, s. 96.

²⁶² SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 76r, nezpracováno.

²⁶³ *Tamtéž*, fol. 90r.

²⁶⁴ L. HOSÁK, *Zámek v Třešti*, s. 26.

²⁶⁵ *Tamtéž*.

²⁶⁶ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 153v, nezpracováno.

v tomto markrabství moravském nemají žádných kostelů.”²⁶⁷ Zda byl Kryštof Adam mrtev již v roce 1623, nebo zemřel až roku 1626, není jasné. Po roce 1623 se však již jeho jméno v pramenech neobjevuje. Správu panství zajišťovali ve 20. letech 17. století členové rodiny Šumpetrů, a to Jan Šumpetr, zmiňovaný k roku 1624,²⁶⁸ a Albrecht Šumpetr, zmíněný roku 1626.²⁶⁹ U jména Jana Šumpetera je uvedeno „toho času na Třešti, na místě vrchnosti postaveného.”²⁷⁰ Tento zápis nasvědčuje tomu, že Kryštof Adam byl zřejmě opravdu mrtev již roku 1623. Regina by pak v roce 1626 žádala o povolení přenést ostatky svého manžela do Třeště.

Stotřicetiletá éra Vencelíků v Třešti skončila v roce 1626. Dalšími majiteli panství se roku 1627 stali Ferdinand František a Jiří Ruprecht, svobodní páni z Herbersteinu, synové z prvního manželství Reginy z Ditrichštejna.²⁷¹

---

²⁶⁷ *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636, II. díl*, ed. František Hrubý, Brno 1937, s. 52.

²⁶⁸ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 100v, nezpracováno.

²⁶⁹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 225r, nezpracováno.

²⁷⁰ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 100v, nezpracováno.

²⁷¹ L. HOSÁK, *Zámek v Třešti*, s. 26.

4. Erb Vencelíků z Vrchovišť

Původní erb Vencelíků z Vrchovišť tvoří modré pole se zlatým jednorožcem ve skoku vpravo hledícím, kolčí přilba vpravo natočená se zlato-modrými příkrývadly a korunou, klenotem je vyskakující zlatý jednorožec vpravo hledící.

Obr. 1 Původní erb Vencelíků z Vrchovišť. Votivní obraz Václava Vencelíka, zámecká kaple na zámku v Žirovnici. Foto: autorka.

S nobilitací v roce 1492 získali Vencelíkové také polepšený erb. Nový erb je čtvrcený, v 1. a 4. poli jednorožec ve skoku vpravo hledící, ve 2. poli sedící dravý pták (sokol/jestřáb) vpravo hledící a ve 3. poli chrt s obojkem ve skoku vpravo hledící. Klenotem je rostoucí jednorožec ve skoku vpravo hledící. Dochovaná vyobrazení zobrazují erb na různých typech štítu a s různými přilbami. Také se objevují drobné odchylky v podobě jednotlivých figur.

Obr. 2 Polepšený erb položený na renesančním šítu s turnajovou přilbou. Náhrobník Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť, kostel sv. Kateřiny Sienské v Třešti. Foto: Zdeněk Havlíček.

Obr. 3 Polepšený erb položený na kartuši, dravý pták ve 2. poli je vykračující. Náhrobník Kryštofa Vencelíka z Vrchovišť, kostel sv. Martina v Třešti. Foto: autorka.

Obr. 4 Polepšený erb položený na renesančním šítu s turnajovou přilbou. Pečeť Jana Václava Vencelíka, SOkA Jihlava.

Obr. 5 Polepšený erb položený na renesančním šítu, přilbu kvůli poškození pečeti nelze určit, pravděpodobně se ale jednalo také o turnajovou přilbu. Pečeť Kryštofa Adama Vencelíka, SOkA Jihlava.

Obr. 6 Polepšený erb položený na renesančním štítu s turnajovou přílbou. U chrta ve 3. poli není patrný obojek. Zámek Police. Foto: autorka.

WENZELIK v. WRCHOWISCHT.

Obr. 7 Polepšený erb podle Paprockého z Hlohov. Ve 2. poli je vpravo hledící pták sedící na větvi, chrt ve 3. poli opět postrádá obojek. V klenotu je místo jednorožce zobrazen rostoucí lev ve skoku vpravo hledící. Heinrich von KADICH – Conrad BLAŽEK, *Der Mährische Adel*, Nürnberg 1899, taf. 124.

Jestliže se reliéfní erby liší pouze v drobnostech, pak ale zásadní rozdíly najdeme u barevných vyobrazení erbu. Nejen že jsou rozdílně zobrazeny figury, ale zásadně se liší hlavně tinktury. Světlo do této problematiky by zajisté vnesla nobilitační listina, kterou se ale nepodařilo dohledat v celém znění.

V Třešti se kolorovaný erb dochoval v jediném exempláři, a to v presbytáři kostela sv. Martina. V 1. a 4. stříbrném poli je zlatý jednorožec ve skoku vpravo hledící, ve 2. stříbrném poli sedící dravý pták přirozené barvy vpravo hledící, a ve 3. červeném poli je stříbrný chrt ve skoku se zlatým obojkem vpravo hledící. Zřejmě turnajová přílba se stříbrno-červenými příkrývadly. Podoba klenotu není patrná.

Obr. 8 Erb Vencelíků z Vrchovišť v presbytáři kostela sv. Martina v Třešti. Foto: Zdeněk Havlíček.

Erb pánů z Vrchovišť v barevném provedení se nachází také na svorníku klenby v Hrádku v Kutné Hoře. V 1. a 4. modrém poli je (původně) zlatý jednorožec ve skoku vpravo hledící, ve 2. stříbrném poli nakročený dravý pták přirozené barvy vpravo hledící a ve 3. červeném poli stříbrný chrt ve skoku se zlatým obojkem, taktéž vpravo hledící.

Obr. 9 Erb pánů z Vrchovišť na svorníku klenby v Hrádku v Kutné Hoře. Foto: Eva Entlerová, BBus (Hons), České muzeum stříbra.

Další barevné vyobrazení erbu se dochovalo v erbovníku Kryštofa Viléma Haranta z Polžic a Bezdržic. Tento erb má v 1. stříbrném poli zlatého jednorožce ve skoku vpravo hledícího, ve 2. červeném poli sedícího dravého ptáka přirozené barvy vpravo hledícího, ve 3. červeném poli stříbrného sedícího chrta se zlatým obojkem vlevo hledícího a ve 4. zlatém poli stříbrného jednorožce ve skoku vpravo hledícího. Přilba turnajová vpravo natočená se stříbrno-červenými příkrývadly a korunou, v klenotu je stříbrný jednorožec ve skoku vpravo hledící.

Obr. 10 Erb Vencelíků z Vrchovišť. *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého. Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století*, ed. Martina Hrdinová, Praha 2013, s. 352.

Na základě srovnání všech uvedených příkladů víme, že v 1. a 4. poli se nacházel jednorožec ve skoku vpravo hledící, ve 2. poli dravý pták, jehož postavení je v drobnostech rozdílné (sedící, sedící na větvi, nakročený), vždy však hledí vpravo. Ve 3. poli byl zobrazen chrt ve skoku vpravo hledící, pouze v jediném případě chrt sedí a hledí vlevo. Klenot tvořil jednorožec ve skoku vpravo hledící, v jediném případě se v klenotu místo jednorožce objevuje lev.

Zásadní rozdíly jsou pak v tinkturách užitých při vyobrazení erbů. Uvedené tři příklady se shodují pouze u 3. pole. To je červené a nachází se v něm stříbrný chrt se zlatým obojkem. Dravý pták ve 2. poli má přirozenou barvu, tinktura pole je ve dvou případech stříbrná, v jednom červená. Zatímco jednorožec v 1. poli je vždy zlatý, jednorožec ve 4. poli je na obr. 8 a 9 zlatý a na obr. 10 stříbrný. Na obr. 8 je 1. a 4. pole stříbrné, není však vyloučeno, že původně mohlo být modré, stejně jako na obr. 9. Zlatý jednorožec v modrém poli by pak odpovídal i původnímu erbu před nobilitací Vencelíků z Vrchovišť. Na obr. 10 je 1. pole stříbrné a 4. pole zlaté, což v kombinaci se zlatou a stříbrnou figurou odporuje heraldickým pravidlům.

Příklady erbu na obr. 8 a 9 se kromě tinktury 1. a 4. pole shodují. Připustíme-li, že modrá barva mohla na fresce v kostele vyblednout, shodovaly by se tyto erby ve všem. Můžeme tedy předpokládat, že správnou podobu erbu zobrazuje obr. 9.

5. Edice vybraných dokumentů

5.1 Ediční poznámka

Edice vybraných dokumentů zpřístupňuje texty, které jsou důležité pro studium období vlády Vencelíků z Vrchovišť na Třešti a z nichž bylo v této práci čerpáno. Jedná se o listiny a zápisy z knih uložených v SOkA Jihlava a MZA Brno, v edici jsou řazeny v chronologickém sledu. Pro zpřístupnění textů byla užitá metoda transkripce, zejména podle zásad Ivana Šťovíčka a kolektivu.¹

V případě nejistého čtení bylo užitó značky [?], u písáškých chyb značky [!]. Značka | označuje konec folia. Na místě slov, která jsou nečitelná nebo v textu chybí, je použita značka [...]. Zkratky S^m (svatým/svatém), S^o (svatého/svatého), gt (jest), m.p. (manu propria), n. (nebožík/nebožka) a Ut S (ut supra) jsou rozepisovány bez upozornění v poznámkovém aparátu, stejně tak označení měnových jednotek „rejnských“ a „míšeňských“. Latinská zkratka ʒ (sexagena) je přepisována slovně jako kopa. V případě více možností čtení koncovky slova je koncovka uvedena v hranatých závorkách. Hranaté závorky jsou užity i pro další autorské zásahy do textu. Kulaté závorky jsou původní závorky vyskytující se v originálním textu.

Oslovení vyjadřující úctu jsou psána s velkým počátečním písmenem (např. Jeho Milosti). Příjmi mající původ v označení profese jsou psána s velkým písmenem, jelikož není možná jiná identifikace osob. Vlastní jména s nejistým čtením jsou opatřena poznámkou s transliterací. Pravopis předložek a předpon s a z je zachován podle originálu, zachovány jsou také protetické hlásky. Římské číslice jsou přepisovány jako arabské.

---

¹ Ivan ŠŤOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

5.2 Edice

5.2.1 Odúmrť Zdeňka ze Šternberka

29. září 1464, Vitoraz

Zdeněk ze Šternberka, nejvyšší purkrabí pražský a pán třeštského zboží, uděluje městečku Třešť právo odúmrti.²

Ve jméno božie amen. Zdeněk z Šternberka, najvyšší purkrabie pražský, pravý dědic a pán zboží třeštského, k věčné a budoucí paměti známo činím tiemto listem všem nynějším i budoucím, že znamenajice prospěch a užitek mých lidí v Třešti³ a téhož mého městečka rozmnožení svobod a práv na zachování v nich, co moji řečení měšťané v Třešti⁴ chtějí skrze mě a mé dědice a potomnie a budoucí náměstky pány Třeště věčně se v nich zachovati a zvláště aby práva nápaduov, řečeného odúmrti,⁵ mohli požívat, jakožto města královská české země požívají, protož já s mú plnú radú k dřeve řečené plné a hojné svobodě mých věrných v plně svolil sem nynějším i budoucím pójčuji a mocí tohoto listu dávám i obdaruji, aby moji dřeve řečení měšťané v Třešti⁶ dědicuov nemajice mohli své statky, jmění svobodně dáti a odkázati, komuž by se jim líbilo, avšak podle práv městečka toho Třeště s vědomím rychtářovým a najmien dvú konšeluov. A jestliže by kto z tohoto světa sšel, žádného poručenstvie neučiniv, tehdy takový statek na najbližšieho prietele přirozeného, kterýž by byl tu na mým zboží a panství, má spadnutí. Pakli by tu žádného prietele přirozeného neměl, tehdy má ten statek na mě a na mé dědice i potomnie pány Třeště připadnutí. A tyto všecky věci jí psané svobodání a obdarování mé svrchupsaným měštěnom městečka Třeště jim a jich budoucím mám já i moji budoucí dědice a potomnie

---

² SOkA Jihlava, fond Brázda Karel, písemná pozůstalost, inv. č. 50, kart. 18, složka Majitelé třeštského panství, fol. 2; viz také příloha A1.

³ V orig. Trzeštie.

⁴ Viz poznámka 2.

⁵ Tj. odúmrti.

⁶ Viz poznámka 2.

páni Třeště věrně a pravě ctě řádně v celosti zachování býti bez všelikterakého přerušení i mých budoucích dědicův a potomních pání Třeště. Toho na zdržení a potvrzení i pro lepší jistotu věčné pevnosti a pro budoucí paměť já svrchupsaný Zdeněk z Šternberka, nejvyšší purkrabie pražský, svú sem vlastní přirozenú pečeť dobrovolně s mým vědomím k tomuto listu kázal přivěsiti na svědomie. Jenž jest dán a psán na Vitorazi let božích po narození Syna božieho tisícieho čtyřstého šedesátého čtvrtého tu sobotu na slavný hod a den svatého Michala, archanjela božieho, devětmezcietný den měsíce září.⁷

5.2.2 Smlouva mezi Kryštofem Vencelíkem a Eliášem Kosařem

28. května 1561, s. 1.

*Smlouva mezi Kryštofem Vencelíkem z Vrchovišť a na Třešti a Eliášem Kosařem, jihlavským měšťanem, o vysazení a obnovení hranic v místě původního toku svedeného potoka mezi Jezdovicemi a Salavicemi.*⁸

Léta od narození Syna božího 1561 v středu po hodě slavném Seslání Ducha Svatého⁹ stala se jest smlouva dobrovolná skrze nás učiněná námi Zachariášem z Hradce a na Telči, nejvyšším komorníkem Markrabství moravského, jakožto prostředníkem od obou stran vydaným Jindřichem Radkovicem z Mirovic a na Dvorcích, Janem Martínkovským z Roseče a na Budišově, Janem Šindelem z Ebrhartce, Pavlem Šňovicem¹⁰ z Ungerfeldu mezi urozeným vladykou panem Kryštofem Vencelíkem z Vrchovišť a na Třešti z jedné a opatrným Eliášem Kosařem, měštěním jihlavským, i na místě bratří jeho, též

---

⁷ Tj. 29. září.

⁸ Jedná se o opis smlouvy v pamětní knize Zachariáše z Hradce. MZA Brno, fond G263, inv. č. 56, kart. 1, fol. 11r–12r.

⁹ Tj. 28. května 1561.

¹⁰ V orig. Šfnoviczem.

všech poručníkův jejich z strany | druhé a to taková: Jakož jest mezi svrchupsanými stranami rozepře a nevole byla a potok hraniční mezi Hvězdovicemi¹¹ a Salavicemi ležící a pan Kryštof Vencelík to ukazoval, kterak jest voda z starého toku jemu na škodu svedena a do vsi Salavic uvedena, a tak toho potoku svedeného pan Kryštof Vencelík, jakž od starodávna býval, neužíval. I takto jsme je o to srovnali a s jich obů stran dobrou vůli přátelsky smluvili tak, že pan Kryštof Vencelík s erby a budoucími potomky svými toho potoku počnúc od toho místa, odkudž voda z starého toku k Salavicím jest obrácena, před řezhůru [!]¹² až do hranic svých obů dvou břehů i s rybami svobodně beze vsí a všeljaké překážky svrchujmenovaného Eliáše Kosaře a bratří a držitelů Salavic nyní i na časy budoucí užívati má | a Eliáš Kosař, a nebo svrchujmenovaní bratři jeho i s budoucími potomky a držiteli Salavic, toho potoku do vsi Salavic tekutého svobodně též bez všeljaké překážky svrchupsaného pana Vencelíka, erbů i potomků jeho nyní i na časy budoucí užívati mají. A teď tok starý, odkad' sou hranice od starodávna šly a jdou, kamením hraničním vysaditi a v hranice sobě obnoviti mají. Tomu na svědomí a pro jisté toho zdržení my nahořepsaný prostředník a smluvčí pečeti své vlastní k těmto smlouvám sme přitisknutí dali a každé straně v jednostejná slova sepsané zanechali. Stalo se léta a dne svrchupsaného.

---

¹¹ Dnes Jezdovice.

¹² Zřejmě chyba písaře vzniklá při opisu textu.

5.2.3 Trhové privilegium císaře Maxmiliána II.

30. ledna 1570, Pražský hrad

*Císař Maxmilián II. uděluje městečku Třešť tři výroční a jeden týdenní trh.*¹³

Copia deren abender [?]¹⁴ in Marcht Triesch Privilegionem et Begnadigungs brieff.

Lit. A

Primo:

My Maximilian Druhý z Boží milosti volený římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše a uherský, český, dalmatský¹⁵ etc. král, arcikníže rakouské, margrabě moravský, lucemburské a sleské kníže a lužický margrabě etc. oznamujem tímto listem všem, že jsme od slovuťného Kryštofa Vencelíka poníženě prošení, abychom městečku jeho Třešti tři jahrmanky roční a trch téhodní dáti a znouvysaditi ráčili. K jehožto snažné prozbě naklonění jsouce s dobrým rozmyslem naším jistým vědomím mocí královskou v Čechách dočtenému městečku Třešti ty tři jahrmanky roční, totiž první v sobotu po středopostí¹⁶, druhý ten den před Navštívením blahoslavené Panny Marie¹⁷ a třetí na den svatého Šimona a Judy¹⁸ s frejunkem¹⁹ obyčejným, tolikéž taky trch téhodní na každú sobotu znovu vysazovati a dávati ráčíme. Chtíce tomu, aby obyvatelé městečka Třeště tak, jak jiná města a městečka v Margrabství moravském svých jarmarkův a trhův téhodních užívají, buď z práva, neb z obyčeje, též užívati moc měli. Protož přikazujem všem obyvatelům a poddaným našim ze všech stavův Margrabství moravského nynějším i budoucím věrným milým, abyste již | psané obyvatele městečka Třeště nynější i budoucí při těch jarmarcích

¹³ Jedná se o opis privilegia z 26. srpna 1732, který vznikl v minoritském konventu v Jihlavě. MZA Brno, fond G1, kn. 10920; viz také příloha A2.

¹⁴ Původně snad "derenhabender", písmeno "h" je přeškrtnuto.

¹⁵ Následuje odkaz k marginální poznámce: charvátský.

¹⁶ Středopostí byl čtvrtek mezi 3. a 4. nedělí postní.

¹⁷ Tj. 1. července.

¹⁸ Tj. 28. října.

¹⁹ Tj. volná tržba před jarmarkem a po něm.

ročních a trhu téhodním jměli, drželi a neporušitedlně nyní i na časy budoucí zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce pod uvarování hněvu a nemilosti naše císařské a dědičně našich budoucích králův českých. Však proto chceme, aby toto naše, těch jahrmakův a trhu téhodního, nadání a znovu vysazení jednomu každému bez újmy a škody na jeho spravedlnosti bylo. Tomu na svědomí pečeť naší císařskou k tomuto listu přivěsiti jsme rozkázati ráčili. Dán na Hradě našem pražském v pondělí po obrácení svatého Pavla na víru léta Páně tisícího pětistého sedmdesátého²⁰ a království našich římského osmého, uherského sedmého a českého dvacátého druhého etc.

Maximilian manu propria

5.2.4 Prodej deseti nových domů

28. července 1578, Třešť

Kryštof Vencelík z Vrchovišť prodává deset nových domů Markusovi Tohaurovi, Honz Kerličářovi, Jindrovi Tohaurovi, Matějovi Antoňovi, Bartošovi Antoňovi, Honz Šišařovi a Lukášovi Šindrysovi po 50 rýnských, které mají po třech rýnských splácet v den svatého Jiří.²¹

Léta Páně [15]78 v pondělí po svat[ý]m Jakubě,²² apoštolu božím, od urozeného pána Kryštofa Vencelíka z Vrchovišť etc. prodáno deset domů v nově na po svatým²³ vystavených, zejména těmto osobám: Markusovi Tohaurovým, Honz Kerličářovi, Jindrovi Tohaurovým, Matějovi Antoňovým, Bartošovi Antoňovým, Honz Šišařovi,

---

²⁰ Tj. 30. ledna 1570.

²¹ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Siroťčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12 063, fol. 22v, nezpracováno; viz také příloha A3.

²² Tj. 28. července 1578.

²³ Zřejmě vynecháno jméno svěťce.

Lukášovi Šindrysovi, jmenovitě jeden každý dům za 50 rejnsk[ej]ch, kderěž ty domy nadepsaný osoby anebo jiní držitelé po nich počnouc léta etc. [15]79 při svat[ý]m Jiří²⁴ jeden každý po 3 rejnsk[ej]ch položiti, a potom při každým svat[ý]m Jiří až do vyplnění padesáti rejnsk[ej]ch [s]praviti a vyplatiti mají etc.

Léta etc. [15]79 při svat[ý]m Jiří položeno od nadepsanejch osob vejrunků 30 rejnsk[ej]ch.

Léta etc. [15]80 při svat[ý]m Jiří položeno od nadepsanejch osob vejrunk 30 rejnsk[ej]ch.

Léta etc. [15]81 při svatým Jiří položeno od nadepsanejch osob vejrunk 30 rejnsk[ej]ch.

5.2.5 Prodej dvora v Hodicích

28. září 1582, Třešť

*David Long z Kvancendorfu, úředník na Třešti, prodal dvůr v Hodicích Jakobovi Ferdinandovi, tkalci, za 70 rýnských.*²⁵

Léta etc. 1582 při času svatého Václava²⁶ od urozeného pana Davida Longa s Kvancendorfa,²⁷ na ten čas ouředníka na Třešti, prodán jest dvůr starý ve vsi Hodicích Jakobovi Ferdinandovi, tkalci, jmenovitě za 70 rejnsk[ej]ch. Takové peníze pánům sirotkům krátce se na tyto termíny platiti mají: Počnouc léta [15]84 při novým létě²⁸ po 3 rejnsk[ej]ch položiti má a potomně při každém novém létě po 3 rejnsk[ej]ch až do vyplnění nadepsaný sumy etc.

---

²⁴ Tj. 24. dubna.

²⁵ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Sirotčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12063, fol. 119r, nezpracováno; viz také příloha A4.

²⁶ Tj. 28. září 1582.

²⁷ Možné číst také jako Skvancendorfa. V originále fkwancendorffa.

²⁸ Tj. 1. ledna.

Léta etc. [15]84 při novým létě položen vejrunk 3 rejnsk[ý]. Dány do truhlicí.

Léta etc. [15]85 položen vejrunk 3 rejnsk[ý]. Dány do truhlicí.

Léta etc. [15]86 položil vejrunk 3 rejnsk[ý]. Dány do truhlicí.

Etc. léta etc. [15]87 položil vejrunk od Jakše 3 rejnsk[ý]. Dány do truhlice.

Etc. léta etc. [15]88 při novým lítě položil Jakeš 3 rejnsk[ý]. Dány do truhlice.

Léta etc. [15]89 při novým lítě položil Jakeš 3 rejnsk[ý]. Dány do truhlice zelní [?].

Léta etc. [15]90 položil Ferdinand 3 rejnsk[ý]. Vzali je páni poručníci.

Léta etc. [15]91 položil Ferdinand 3 rejnsk[ý]. Vzali je páni poručníci.

Léta [15]92 položil Ferdinand pánu k ruce 3 rejnsk[ý].

5.2.6 Prodej domu Jakuba Jana

2. dubna 1583, Třešť

*Jakub Jan a jeho syn Lorenc žádají, aby bylo do městských knih zapsáno, že Lorenc koupil od svého otce Jakuba dům a že zaplatil celou částku.*²⁹

Léta 1583 Jakub Jan a Lorenc, syn jeho, požádali sou nás, aby se jim do městských knih zapsalo, jak jest Lorenc Jan od o[t]ce svého dům se všemi nábydky, na kterým bydlí, podly Jakuba Písaře koupil, že jest jej podly smlouvy záuplna zaplatil a doplatil. Stalo se v outerý po Velikonoci³⁰ před pur[k]mistrem, toho času Pavla Švuba a konšelů Krekora Soukeník[a], Šimona Pekaře, Motle Řezníka, Tomana Šemberkara a Pratile Hortmona léta svrchupsaného.

---

²⁹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 47r, nezpracováno.

³⁰ Tj. 2. dubna 1583.

5.2.7 Prodej obecní lázně

17. srpna 1584, Třešť

*Purkmistr a konšelé městečka Třešť prodali obecní lázeň lazebníkovi Kryštofovi Rešovi za 90 rýnských.*³¹

Léta Páně 1584 v pátek po památce Nanebevzetí Panny Marie³² stala se smlouva a trh dokonalý mezi panem purkmistrem a konšely měst[ečka] Třeště z jedné a Kryštofem Rešem, lazebníkem, strany druhé a to taková: Jakož jsou dotčení páni prodali lázeň svou vobecní³³ jmenovanému Kryštofovi Rešovi za sumu 90 rejnsk[ej]ch. Závдавku ihned téhož svr[c]hupsaného léta den památný svatého Václava příštího dotčený Kryštof Reš 10 rejnsk[ej]ch položiti má a potomně při témž termínu svatováclavským³⁴ každého roku vejrunkův po 4 rejnsk[ej]ch až do té svrchupsané sumy vyplnění častopsaný Kryštof Reš svrchupsaným panu purkmistru a konšelům dáti povinen bude. Pro lepší jistotu tato smlouva do těchto knich vepsána jest. Stalo se léta a dne svrchupsaného etc.

---

³¹ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 176r, nezpracováno.

³² Tj. 17. srpna 1584.

³³ Následuje odkaz k marginální poznámce: tak, jakž ji obec sama v užívání měli.

³⁴ V orig. S^{to} waczlavlkym.

5.2.8 Prodej Braclovského domu

30. srpna 1585, Třešť

*Kněz Řehoř koupil od Kunhuty, vdovy po nebožtíku Braclovi, dům za 96 kop míšeňských, z nichž ještě zbývá doplatit 24 kop míšeňských. Kunhuta Braclová se zavazuje, že bude po 5 kopách míšeňských ročně střídavě splácet dluhy Janovi Krejčímu, kterému dluží 15 kop míšeňských, a synům po nebožtíku Šimonovi Kubovi, kterým dluží 9 kop míšeňských.*³⁵

Léta etc. [15]85 v pátek po památce stětí sv. Jana³⁶ stalo se jest porovnání strany prodaje domu Braclovskýho mezi ctihodným knězem Řehořem, toho času správcem naším církevním, s jedné a Kunhutou, pozůstalou vdovou po nebožtíkovi Braclovi z strany druhé a to taková: Jakož jest koupil dotčený kněz Řehoř tejjž dům Braclovský za sumu 120 kop, vše míšeň[ských], na kterejžto prodaj domu jmenovaný kněz Řehoř závdavku a potomně vejrunky i nětco peněz na gruntu skoupených tak, až se toho všeho již 96 kop míšeňských vyplnilo, jest položil a spravil. Co se pak vostatku sumy, totiž 24 [kop], dotýče, ty svrchupsaný kněz Řehoř na touž koupi domu klásti povinen jest. I jsouc dotčená Braclová dlužníkům svým, jmenovitě Janovi Krejčímu 15 kop míšeňských a synům pozůstalým po nebožtíkovi Šimonovi Kubovi 9 kop míšeňských, dluhem spravedlivým povinna. A nemaje jim čím takového dluhu platiti, i ukázala jest na témž domě, aby jim po rocích, totiž jednomu jeden rok a druhému druhej rok, až do vyplnění dluhův svrchupsaných³⁷ kladeno bylo, jest ukázala. Tento zápis při přítomnosti a dovolení kněze Řehoře a Kunhuty, pozůstalé vdovy po týmž nebožtíkovi Braclovi, i také ouředních osob Šimona Pekaře, Vencle Švoba, Gregora Soukeníka, Motle Řezníka. Stal se jest, actum léta a dne svrchupsaného.

---

³⁵ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 52r, nezpracováno.

³⁶ Tj. 30. srpna 1585.

³⁷ Následuje odkaz k marginální poznámce: Po 5 kopách míšeňských.

5.2.9 Prodej Jonákovského domu

22. ledna 1599, Třešť

*Jan Václav Vencelík z Vrchovišť a na Třešti prodal Jonákovský dům se vším příslušenstvím Jindrovi Tochaurovi za 300 rýnských a potvrzuje, že suma byla celá zaplácena.*³⁸

Anno partus salutiteri 1599 die 22. January

Jan Václav Vencelík z Vrchovišť a na Třešti etc. prodal sem dům svůj slove Jonákovskej (na kterým ten lotr Kryštof Šen spolu s tovaryšem svejm Melicharem Kautskejm přebejval) za sumu hotovou 300 rejnsk[ej]ch, jeden rejnsk[ej] za 30 grošů míšeňsk[ej]ch a jeden groš za 7 denárů míšeňsk[ej]ch počítajíc, poddanýmu svýmu Jindrovi Tochaurovi z Nových domků se vším k tomu domu od starodávna příslušenstvím a jak sem ho sám v držení byl, vymíňuji tolik zahradu proti Víta Barvíře stodole za městečkem, kde se k Hodicím jede, a na louce k tomu gruntu náležející na Pouštích³⁹ některé sosně, která by se k trubám hoditi mohly. Kteroužto sumu, totiž 300 rejnsk[ej]ch, jsem od něho podle trhu scela a za úplna přijal. Actum ut supra.

L.J.C.

Mary manu propria

---

³⁸ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, fol. 204r, nezpracováno; viz také příloha A6.

³⁹ Lokalita za Třeští směrem na Stonařov.

5.2.10 Odúmrť Jana Václava Vencelíka

14. února 1605, Třešť

*Jan Václav Vencelík z Vrchovišť a na Třešti uděluje městečku Třešť právo odúmrti a stanovuje jeho podmínky.*⁴⁰

Já Jan Václav Vencelík z Vrchovišť a na Třešti, pravý pán dědičný zboží třešťského, i svejmi erby a budoucími potomky k věčné paměti známo činím tímto listem přede všemi, kdežkoli čten anebo čtoucí slyšán bude, že jsou opatrní purkmistr a konšelé i všecka obec měst[ečka] mého Třeště, poddaní moji věrní milí, přede mne předstoupili a obdarování, kderéž jim od předešlých panův a držitelův téhož statku, jakož to od dobré paměti Jeho Milosti urozeného pána pana Zdeňka z Šternberka a na Konopišti, toho času nejvyššího purkrabí Hradu pra[ž]ského, svobody odoumrti dáno jest i také potvrzení téhož odoumrti od urozeného a statečného rytíře, dobré paměti pana Václava Vencelíka z Vrchovišť a na Žirovnici, držitele a pána statku třešťského, pana praděda mého, tolikéž od dobré paměti od urozeného a statečného rytíře pana Kryštofa Vencelíka z Vrchovišť a na Třešti, někdy pana otce mého milého, ukázali. Mne prozbami mnohými pokornými a poddanými za to jsou prosili, abych jim takové odoumrti (kderé od předešlých předkův mých sobě dané mají) milostivě a laskavě jako pravý pán jejich dědičný stvrdil a upevnil. Kdež já svrchupsaný Jan Václav Vencelík z bedlivosti nahlidší v touž milost a obdarování jim od předkův mých danou, obzvláště pak u sebe rozváživší nemalý prospěch témuž měst[ečku] (i obyvatelům v něm poddaným mým rozmnožení jejich bejti) k jejich snažné a poddané prozbě naklon[ěn] jsouc i poznávajíce, že se ke mně vždycky jako ku pánu svému věrně a poddaně chovají, s dobrým rozmyslem a radou krevních panův a přátel svých jakožto pravý pán jejich dědičný takové obdarování odoumrti jim od předkův mých dané z obzvlátní

---

⁴⁰ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť ze 14. 2. 1605 o právu odúmrti*, nezpracováno; viz také příloha A7.

lásky potvrzují a mocí listu tohoto témuž měst[ečku] Třešti, obyvatelům v něm též odoumrti od sebe i na místě dědicův a budoucích mých pánův a držitelův zboží třeštského (mocně dávám) je v tom osvobozují toho, aby uživati mohli, jaké jiná města královská v Čechách, též i v Moravě,⁴¹ a to v tomto způsobu, aby každý z obyvatelův často jmenovaného měst[ečka] Třeště buďto za zdravého života, nebo na smrtné posteli statek svůj a jmění, jakýžkoli mohovitý i nemohovitý, ovšem nic nevyměňujíc, komuž by mu se líbilo a zdálo, podle práva téhož měst[ečka] s vědomím rychtářovým a nejméně dvou konšelův zříditi svobodně pryč dáti a odkázati mohl. Jestliže by se pak kdy trefilo a kderý z svrchu jmenovaných měšťanův zřízení a poručení o statků svém žádného neučiní, bez dědicův mužského i ženského pohlaví z tohoto světa sešel, tehdy ten statek všecken bez všelijaké překážky mé dědicův a potomkův mých, nejblíže krevního příbuzného přítele, kderý by se podle uznání na mém panství najíti a vyhledati mohl právem listu tohoto vlastně spadnouti má. A pakli by žádného krevního příbuzného přítele se tu nenacházelo, tehdy ten a takový statek na mne a mé dědice i potomní pány třeštské právem připadnouti má. Kdež já, nadepsaný Jan Václav Vencelík z Vrchovišť, slibuji za dědice a budoucí mé potomní pány třeštské a k nim té celé dokonalé důvěrnosti jsem, že toto mé potvrzení (jak slovo od slova v tomto listu psáno jest a v sobě obsahujíc zavírá) jim měšťanům třeštským i budoucím potomkům jejich bez porušení a všelijakých chytrostí a obmyslův lidských pravě, věrně křesťansky zdrží a je při té milosti mé zachovají na časy budoucí a věčné. Toho všeho na zdržení i pro lepší jistou dokonalou budoucí zůstávající neporušenou pevnost a paměť já často jmenovaný Jan Václav Vencelík pečeť svou přirozenou dobrovolně s mým jistým vědomím a vůlí k tomuto listu mému rozkázal sem přivěsiti. Jenž jest dán a psán na Třešti léta od narození Syna božího tisícího šestistého

---

⁴¹ Přirovnání ke královským městům dokazuje, že formulář listiny byl opsán z listiny Zdeňka ze Šternberka. Viz kap. 5.2.1.

pátého v pondělí den svatého Valentina, to jest štrnáctého dne měsíce února počítajíc.

5.2.11 Osvobození od daní

1. května 1614, Třešť

*Judita Vencelíková z Gerštorfu a na Třešti, Zikmund Matěj Vencelík z Vrchovišť na Kamenici, Chýnově a Nově Bukové, Petr Čížovský z Čížova a na Batelově jako poručníci po Janovi Václavovi Vencelíkovi osvobozují dům Jana Křížka od placení daní vrchnosti, nadále má platit pouze daně císařské.*⁴²

My Judith Vencelíková z Gerštorfu a na Třešti, Zikmund Matěj Vencelík z Vrchovišť na Kamenici, Chýnově a Nové Bukové, hejtman kraje bechyňského etc., Petr Čížovský z Čížova a na Batelově etc., mocní otcovští poručníci dětí a statku pozůstalého po dobré paměti urozeném a statečném rytíři panu Janovi Václavovi Vencelíkovi z Vrchovišť a na Třešti etc., vyznáváme tímto listem přede všemi, že z dobrým naším rozmyslem a společným snešením Janovi Křížkovi za jeho věrné a pilné nebožtíku pánu činěné služby dům Chvojkovský nad kostelem českým⁴³ ležící i z zahradou k němu přináležející osvobozujeme a za vlastní dáváme etc., aby Jan Křížek do své smrti nebyl z něho povinnen pánu svému a ouroku dávatí, kromě berní císařských etc. Tento zápis se stal s naším jistým, svrchupsaných osob, dovolením do těchto knih městských. Actum 1. dne máje Anno 1614 etc.

---

⁴² SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihy zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 104r, nezpracováno.

⁴³ Tj. kostel sv. Martina.

5.2.12 Porovnání mezi bratry Mautnerovými

3. října 1617, Třešť

*Porovnání mezi Albrechtem Mautnerem, úředníkem na Třešti, Pavlem Mautnerem, měštěním z Jindřichova Hradce, a Danielem, Václavem a Janem, jejich bratry, o dům po nebožce jejich matce.*⁴⁴

Léta 1617 3. dne octobris v přítomnosti pana Víta Rejsera, primátora měst[ečka] Třeště, Nikodéma Švoba a Jana Šumpetra stalo se porovnání přátelské mezi slovutným pánem Albrechtem Mautnerem, ouředníkem na Třešti, z strany jedné a slovutným pánem Pavlem Mautnerem, měštěním z města Hradce Jindřichova, i na místě druhých nepřítomných Daniele, Václava a Jana, vlastních bratří Mautnerův, též také společně všech švagrův z strany druhé a to o nápad po dvou bratřích Danielovi a Václavovi Mautneřích. I tolikéž o dům po nebožce máteři jejich pozůstalý, kderýž jest nebožka paní Mandalena Lipovská z Kerštorfu etc. za hotové peníze od ní koupila, ty a takové peníze, jak na díl dvou bratří svrchupsaných, tolikéž i za dům po nebožce máteři jejich, nadepsaný Albrecht Mautner jim k rozdělení v díly položil i od sebe jest náležitě odvedl a díl svůj na domě svém převzal. A tak dům svůj, na kderémž bydlí, vočistil, že žádnému z bratřích ani z švagrův na něm nic nepozůstává a na nic více se potahovati nemá etc., ale kdyby z své dobré vůle | kšaftem nětco z přátel někomu odkázal, toho užiti má etc. Tento zápis se stal do kněh městských z dovolením pana purkmistra a pánův dne ut supra etc.

---

⁴⁴ SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihá zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, fol. 109rv, nezpracováno; viz také příloha A8.

5.2.13 Odúmrť Kryštofa Adama Vencelíka

21. května 1618, Třešť

*Kryštof Adam Vencelík z Vrchovišť a na Třešti uděluje vsím Jezdovice a Buková právo odúmrti a stanovuje robotní povinnosti.*⁴⁵

Já Kryštof Adam Vencelík z Vrchovišť a na Třešti, pravý dědičný pán zboží třešťského, i svejmi erby a budoucími potomky k věčné paměti známo činím tímto listem přede všemi, kdež čten anebo čtouc [slyšen]⁴⁶ bude, že jsou rychtářové, konšelé i všechna vubec⁴⁷ ze vsi Hvězdovic⁴⁸ a Bukový, pod[d]aní moji věrní milí, přede mě předstoupili, mne prozbami pokornými a podd[anými] prosili, abych jim svobody odoumrti jako [městečku] Třešti milostivě a laskavě jako pán jejich dědičný z milosti daroval. Kdež já, svrchupsaný Kryštof Adam Vencelík etc., z bedliv[osti ...] v touž milost a obdarování obzvláště [...] u sebe rozváživší nemalý prospěch týmž napřed oznamujem vesnicím poddaným mým k jejich snažné a poddané prozbě nakloněn [...] znamenajíce, že se ke mně vždycky jako ku [pánu sv]ému dědičnému věrně a poddaně chovali a chovají. Z dobrým rozmyslem a radou krevních pánův a přátel svých jakožto dědičný pán j[ejich] takové obdarování odoumrti jim z obzvl[áštní] lásky mocí listu tohoto týmž svrchupsaným vesnicím a obyvatelům v nich též odoumrti od sebe i na místě dědicův a budoucích [a potomních] pánův a držitelův zboží třešťského (m[...] z milosti dávaný) je v tom osvobozuji toho, aby užívati mohli, a to v tomto způsobu, aby každý z obyvatelův často jmenovaných [vesnic] buďto za zdravého života nebo na s[mrtné] posteli] statek svůj, jmění jakýžkoli mohovitý i nemohovitý, ovšem nic nevyměňujíc, komuž by se líbilo a zdálo s vědomím rycht[áře a] nejmíně dvou konšelův z[...] odkázati mohl

⁴⁵ SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť z 21. 5. 1618 o právu odúmrti*, nezpracováno; viz také příloha A9.

⁴⁶ Listina je silně mechanicky poškozena, v hranatých závorkách je uvedena rekonstrukce textu na základě komparace s listinou Jana Václava (viz kap. 5.2.10).

⁴⁷ Tj. vobec.

⁴⁸ Dnes Jezdovice.

etc. Jestliže by se kdy trefilo a který z svrchujmenovaných sousedův zřízení a poručení o statku svém ž[ádného neučinil] a bez dědicův mužského [z toho světa sšel ...] ten statek všecken bez všelijaké překážky mé, dědicův a potomkův mých na něj bližšího krevního příbuzného, kterej by se podle uznání [... v]lastně spadnouti má etc. Na proti tomu zase týž poddaní moji z týchž vesnic Hvězdovic a Bukový jakož [tomu] za pánův třešťských obyčej [... pod]daným mým při každé robotě jísti dávali (však mimo nádeníky, kderým se jísti dává a na den platí). Nyní od toho dobr[...] milost jsou upustili kromě [... sen]asečí trávy v oboře a na seči v Pouštích to jsou si vymínili, aby jim jídlo jeden den dáváno bylo. Týž také ti poddaní [...] kázali se mě, že pilní a dobří hospodáři býti a krunty své (lépěji než prve) opravovati chtějí.⁴⁹ Co se tkne vožením dřev k pivovaru, že nikdá obmeškávati i jiného [...] všelijakými robotami nechtějí. A [kd]yby žádnýho krevního příbuzného přítele se tu nenacházelo, tehdy ten a takový statek na mne a mé dědice i potomní pány třešťské [právem] připadnouti má etc. Kdež já nadepsaný [Kryšto]f Adam Vencelík z Vrchovišť slibuji za dědice a budoucí mé potomní pány třešťské a k nim ty celé a dokonalé důvěrnosti [...] mé [?] potvrzení, jakž slovo od slova v tomto [listu p]sáno jest a v sobě obsahujíc zavírá, jim sousedům i budoucím potomkům jejich bez porušení a všelijakejch chytrostí [...] lidských věrně a křesťansky zdrží a je [při] této milosti mé zachovají na časy budoucí a věčné etc. Toho všeho nazdržení i pro lepší jistou dokonalou budoucí zůstávajíc [...] pravost a paměť já často jmenovaný [Kr]yštof Adam Vencelík z Vrchovišť pečeť svou přirozenou dobrovolně s mým jistým vědomím k tomuto listu mému rozkázal s[em přivěsiti]. Jenž jest dán a psán na Třešti v pondělí před Nanebevstoupením Krista Pána léta Páně tisícího šestistého osmnáctého počítajíc etc.⁵⁰

---

⁴⁹ Následuje odkaz k marginální poznámce: A pokudž by to neučinili, jim to obdarování zmrháno a v nic přivedeno bylo.

⁵⁰ Tj. 21. května 1618.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo podat ucelený pohled na dějiny města a panství Třešť v letech 1493–1627, a to nejen v rovině vrchnostenské, ale i městské a církevní správy. K tomu byly využity zejména úřední knihy z fondu AM Třešť, jejichž informační hodnota dosud nebyla plně využita. V práci je také čerpáno z pamětní knihy Zachariáše z Hradce, která dokládá vztahy se sousedním panstvím Telč. O existenci této knihy nikdo z mých předchůdců zřejmě nevěděl, neboť informace z ní jsou pro třešťské dějiny zcela nové.

Díky studiu městských knih byl objasněn vztah „neznámého rytíře“, zřejmě Václava Lipovského z Lipovice, k městu Třešť, a to zjištěním, že manželka tohoto neznámého muže, byla (snad) sestrou Judity Gerštorfky, druhé manželky Jana Václava Vencelíka. S využitím pomocných věd historických byl také vyvrácen názor, že fresky v presbytáři kostela sv. Martina pochází z konce 15. století, neboť na vyobrazeném erbu se nachází heraldický prvek uplatňující se až od konce 16. století.

Během 130 let se v Třešti vystříдалo pět generací Vencelíků. Václav Vencelík panství koupil, Matěj Vencelík významně rozšířil, když získal vsi Hodice, Bezděkov, Stajiště, Rosíčku, Mysletice a pustý Lovětín. Největšího rozkvětu se město a panství dočkalo za Kryštofa Vencelíka, který nechal tvrz přestavět na zámek, věnoval se úpravám kostela sv. Martina, nechal vystavět nové měšťanské domy, založil pivovar atd. Udržoval také styky se Zachariášem z Hradce, nejvyšším komorníkem Markrabství moravského, který byl jedním z nejvýznamnějších šlechticů 2. poloviny 16. století. Jan Václav Vencelík dokončil přestavbu zámku a stavbu kostela sv. Kateřiny, přinesl do Třeště myšlenky humanismu a shromáždil velké množství knih. Za posledního Vencelíka, Kryštofa Adama, se panství zmenšilo a celkově začal jeho úpadek.

Krátké statě, které byly o dějinách Třeště v období vlády Vencelíků z Vrchovišť dosud napsány, se zabývaly pouze správou vrchnostenskou, případně církevní. Tato práce se dotýká také správy městské a snaží se přiblížit život v městečku, i když pouze ve světle finančních transakcí. Příjmy obyvatel městečka pak dokazují, že se v Třešti nacházeli zástupci různých řemesel.

Vedle podrobně zpracovaných dějin Třeště ve 20. století se nachází množství témat ze starších dějin Třeště, kterými se dosud nikdo hlouběji nezabýval. Z těchto témat se k bádání nabízí např. podrobnější popis památek ve městě, biografie držitelů panství, či významných rodáků, nebo oblast náboženského života města. Tato témata si jistě zaslouží větší pozornost badatelů, neboť období největšího rozkvětu a slávy města nastalo v době předbělohorské a památky z této doby patří k nejvýznamnějším ve městě.

Seznam užitých zkratek

AČ	Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské
AM	Archiv města
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
ČSPS	Časopis Společnosti přátel starožitností
fol.	folio
inv. č.	inventární číslo
kart.	karton
kn.	kniha
MZA Brno	Moravský zemský archiv v Brně
OSN	Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí
r	recto
RI	Regesta chronologico-diplomatica Friderici III. Romanorum imperatoris (Regis IV.)
SČ	Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu
s. d.	sine dato (bez data)
sig.	signatura
s. l.	sine loco (bez místa)
SOkA	Státní okresní archiv
StA	Státní archiv
v	verso
ZDB	Moravské zemské desky, kraj brněnský

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

MZA Brno

fond Bočkova sbírka (G1), kn. 10920.

fond Rodinný archiv Podstatských-Lichtenštejnů Telč (G263), inv. č. 56, kart. 1.

fond Sběrka typářů, razítek, odlítků a ústřížků s pečetěmi (G125), pečeť č. 929.

fond Sběrka typářů, razítek, odlítků a ústřížků s pečetěmi (G125), pečeť č. 1848.

SOkA Jihlava

fond Archiv města Třešť, *Listina Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť ze 14. 2. 1605 o právu odúmrti*, nezpracováno.

fond Archiv města Třešť, *Listina Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť z 21. 5. 1618 o právu odúmrti*, nezpracováno.

fond Archiv města Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, nezpracováno.

fond Archiv města Třešť, *Kniha vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, nezpracováno.

fond Archiv města Třešť, *Kniha zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, nezpracováno.

fond Archiv města Třešť, *Sírotčí kniha, 1585–1610*, stará sig. 12063, fol. 68r, nezpracováno.

fond Brázda Karel, písemná pozůstalost, inv. č. 50, kart. 18, složka Majitelé třešťského panství, fol. 2.

fond Brázda Karel, písemná pozůstalost, inv. č. 50, kart. 18, složka Majitelé třešťského panství, fol. 78.

fond Brázda Karel, písemná pozůstalost, inv. č. 50, kart. 18, složka Vencelíkové z Vrchovišť 1486–1682, podsložka Vencelíkové z Vrchovišť, fol. 1.

Edice archivních pramenů

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské XI, ed. Josef Kalousek, Praha 1892.

Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské XXXIII, ed. Jaromír Čelakovský, Praha 1918.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, ed. Vincenz Brandl, Brünn 1875.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II, ed. Gustav Friedrich, Pragae 1912.

Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348–1466). Brünner Cuda, edd. Josef Chytil, Petr Chlumecký, Karl Demuth, Adolf Wolfskron, Brün 1856.

Erby ctihodné šlechty slavného Království českého. Edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století, ed. Martina Hrdinová, Praha 2013.

Moravské korespondence a akta z let 1620–1636, II. díl, ed. František Hrubý, Brno 1937.

Moravské zemské desky II, kraj Brněnský 1480–1566, ed. Tomáš Kalina, Praha 1950.

Moravské zemské desky III, kraj Brněnský 1567–1641, ed. Miloslav Rohlík, Praha 1955.

Pečeti šlechty české, moravské a slezské. Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze, roč. XIII. – XIX., ed. Antonín Masák, Praha 1911.

Regesta chronologico-diplomatica Friderici III. Romanorum imperatoris (Regis IV.), ed. Joseph Chmel, Wien 1840.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu IV, Praha 1880.

Literatura

- BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- BRYCHTA, Zdeněk, *Farní kostel sv. Martina v Třešti (stručně)*, in: Jan Kessler, Pamětihodnosti Třeště a okolí, Třešť s. d., s. 137–139.
- BRYCHTA, Zdeněk, *Filiální kostel sv. Kateřiny Sienské zvaný dolní v Třešti (stručně)*, in: Jan Kessler, Pamětihodnosti Třeště a okolí, Třešť s. d., s. 140–143.
- BUBEN, Milan, *Encyklopedie heraldiky*, Praha 2003.
- BUKVAJ, František a kol., *Třešť 1349–2001, Třešť 2001*.
- ČECH, Vladimír, *O starých dolech na stříbrnou rudu mezi Jihlavou a Pelhřimovem na Českomoravské vysočině*, in: Sborník Ústředního ústavu geologického, svazek XIX, oddíl geologický, Praha 1952, s. 117–136.
- ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české VI.*, Praha – Litomyšl, 2007.
- ČORNEJOVÁ, Ivana a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.*, Praha – Litomyšl, 2008.
- DŘÍMAL, Jaroslav – ŠTARHA, Ivan (edd.), *Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček*, Brno 1979.
- Heslo *list mocný*, in: Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí XVI, Praha 1900, s. 116.
- Heslo *Vencelík*, in: Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí XXVI, Praha 1907, s. 535–536.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.
- HOFFMANN, František, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009.
- HOFMANN, Gustav, *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Plzeň – Sušice, 1984.
- HOSÁK, Ladislav, *Zámek v Třešti*, in: Vlastivědný sborník Třeště a okolí, red. Helena Štumarová, Třešť 2005, s. 23–30.
- HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf, *Místní názvy na Moravě a ve Slezsku I., A–L*, Praha 1970.
- CHOCHOLÁČ, Bronislav, *Selské peníze. Sonda do finančního hospodaření poddaných na západní Moravě koncem 16. a v 17. století*, Brno 1999.

- JEŽEK, Rudolf, *Nový pohled na nejstarší dějiny města Třeště*, in: Vlastivědný sborník Třeště a okolí 8, Třešť 1978, s. 23–26.
- JEŽEK, Rudolf, *Třešť – pracoviště a bojiště*, in: Šest set let městečka pod Špičákem, ed. Rudolf Ježek, Havlíčkův Brod 1959, s. 28–38.
- von KADICH, Heinrich – BLAŽEK, Conrad, *Der Mährische Adel*, Nürnberg 1899.
- KLABOUC, Jiří, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962.
- KOZÁKOVÁ, Anděla, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926.
- KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, VII. díl: Str–U*, Praha 2008.
- MALÝ, Karel a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003.
- PÁTEK, Alois Josef, *Vlastivěda moravská, Jihlavský okres*, Brno 1901.
- PLAČEK, Miroslav, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2007.
- PROFOUS Antonín, *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny díl II., CH–L*, Praha 1949.
- RICHTER, Václav, *K nejstarším dějinám Třeště*, Časopis Společnosti přátel starožitností 61, 1953, s. 7–37.
- RICHTER, Václav, *Město Třešť a jeho památky*, Praha 1943.
- RICHTER, Václav, *Třešť*, Brno 1970.
- RICHTER, Václav, *Zrození Třeště*, in: Šest set let městečka pod Špičákem, ed. Rudolf Ježek, Havlíčkův Brod 1959, s. 11–15.
- ŠIMŮNEK, Robert, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013.
- ŠPLÍCHAL, Václav – VÍTEK, Miloslav, *Papír a ruční papírny v Jihlavě a kraji Vysočina*, Jihlava – Pelhřimov 2010.
- ŠTARHA, Ivan, *K vývoji správy poddanských měst, městeček a vesnic jižní Moravy*, in: Poddanská města v systému patrimoniální správy, Ústí nad Orlicí 1966, s. 53–62.
- ŠTREJN, Zdeněk, *Staré stříbrné doly na Třeštsku*, Jihlava 1966.
- ŠTOVÍČEK, Ivan a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

VALENTA, Bohumír, *Záhadný náhrobek rytíře*, in: Vlastivědný sborník Třeště a okolí 8, Třešť 1978, s. 27–30.

VOREL, Petr, *Velké dějiny zemí Koruny české VII.*, Praha – Litomyšl, 2005.

ZMRZLÍKOVÁ-BRETTSCHEIDEROVÁ, Šárka M., *Príspevek k dějinám přijetí gregoriánského kalendáře na Moravě*, Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 3, 1963, č. 111, s. 14–18.

Internetové zdroje

Vokabulář webový, dostupné online (<http://vokabular.ujc.cas.cz/>).

Jmenný rejstřík

Adam, kaplan	29
Antoň	
* Bartoš	19, 53
* Matěj	19, 53
Barvíř, Vít	26, 58
Bednář, Jan	39
Bracl	26, 57
Braclová, Kunhuta	26, 57
<i>z Březnice, Štěpán</i>	9, 10
<i>z Bukové, Heřman</i>	9
Bulík	
* Nikodém	39
* Toman	39
<i>z Čížova a na Batelově, Petr starší Čížovský</i>	30, 34, 35, 61
<i>z Dírného a na Dírném, Jan Rut</i>	20, 22, 24
<i>z Ditrichštejna</i>	
* František	40
* Regina	40, 41
<i>z Ebrhartce, Jan Šindel</i>	50
Falcký, Fridrich	36
Ferdinand I.	15
Ferdinand, Jakeš (Jakub)	22, 54, 55
Fuxa, Toman	25, 28

<i>z Gerštorfu</i>	
* Judita Gerštorfka (Vencelíková)	30, 31, 33, 34, 35, 61, 65
* Mandalena Lipovská	33, 62
Hanzlový, Šimon	40
<i>z Herbersteinu</i>	
* Ferdinand František	41
* Jiří Ruprecht	41
<i>z Hlohól, Bartoloměj Paprocký</i>	44
<i>z Hodějova, Hodějovský</i>	19
* Bernart	13
* Bernart mladší	20
* Kateřina	18, 19, 20, 21, 24
<i>z Hodic, Hodický</i>	12
* Hynek	14
* Jiřík	12
* Rozina	14
* Václav	13
* Vít	14
Hortmon, Pratile	24, 55
<i>z Hradce, Zachariáš</i>	2, 16, 17, 50, 65
Hus, Jan	9
Jagellonský, Ludvík	13
Jakubů, Filip	38
Jandle, Jan	27
Jan	
* Jakub	55
* Lorenc	55
Jan Jindřich	9, 10
Jeremiáš, dvojctihodný kněz	37, 38, 39

Kalupů, Jan	23
Kaple, Honz	26
Kautský, Melichar	28, 58
Kerličář, Honz	19, 53
<i>z Kolovrat, Kateřina Libštejnská</i>	30, 31
Kosař, Eliáš	16, 50
<i>z Kostník, Jan Štítenský</i>	13
Košnar	
* Jan	39
* Matěj	40
Koukal, Partl	25
Kovář	
* Havel	35
* Řehoř	40
* Václav	35
* Vavřinec	40
Krejčí	
* Jan	57
* Kryštof	28, 40
Křížek, Jan	35, 61
Ksel, Mertl	35
Kuba, Šimon	57
Kubový	
* Jakub	40
* Říha	26
Kutlar, Šimon	26
<i>z Kvancendorfu, David Long</i>	22, 54
<i>z Lopic, Barbora</i>	14
Látků, Jindra	28
<i>z Leskovce</i>	31

<i>z Lipovice, Lipovský</i>	33
* Václav	33, 65
Lukáš, kněz	35, 37
Maxmilián II.	2, 17, 52, 53
Mautner	
* Albrecht	33, 34, 37, 62
* Baltazar	28
* Daniel	62
* Jan	62
* Pavel	62
* Václav	62
Minstrberský, Karel	12
Mirovický, Jiřík	5
<i>z Mirovic a na Dvorcích, Jindřich Radkovec</i>	50
Mlynář	
* Krekor	39
* Soltán	23
* Valentin	23
Nosková, Maruše	40
<i>z Osečan, Jan</i>	12
<i>z Ousuší a na hamru v Ostrově a Valu, Albrecht Valovský</i>	20
<i>z Pálovic a na Řečici, Jiřík Čeloud</i>	16
Partl	21
Partlic, Šimon	36
Partlíček	
* Jan	36
* Lidmila	36
* Marjána	36

* Matouš	36
* Petr	36
* Řiha	36
* Václav	36
* Vondra	28, 34, 39
Paštenský, Motle	26
Pejgerlíček	21
Pekař	
*Šimon	24, 55, 57
* Vít	28
<i>z Perče, Anna</i>	18, 19
Písař	
* Jakub	25, 55
* Melichar	25
Polák	38
<i>z Polžic a Bezdružic, Kryštof Vilém Harant</i>	46
Prumr	
* Jan	39
* Jiřík	39
Rejser, Vít	37, 39, 62
Reš, Kryštof	25, 56
Ric	38
Rodt, Kašpar, kněz	36
<i>z Rokštejna, Zikmund</i>	9
<i>z Roseče a na Budišově, Jan Martínkovský</i>	50
Roubíková, Anna	13
Rudolf II.	18, 30
<i>z Řečice a na Maříži, Bohuslav Řečický</i>	17
Řehoř, kněz	26, 57
Řehoř XIII., papež	23

Řezník	
* Motle	24, 26, 55, 57
* Vencl	28
<i>z Řičan a na Červeném Hrádku, Kryštof</i>	35
Sadl, Štefle	24
Sládek, Partl	24
Soukeník	
* Havel	26
* Krekor (Gregor)	24, 55, 57
* Rolenc	24
<i>z Střenče, Vok</i>	9
Suchý, Jíra	36
Šebestián, kněz	29
Šemberkar, Toman	26, 55
<i>z Šenu, Kryštof Šen</i>	27, 28, 58
Šepek, Matouš	27
<i>z Šerntingu, Baltazar Šerntikar</i>	16, 17
Šimon, kaplan	26
Šimonový, Kryštof	26
Šindrys, Lukáš	19, 53, 54
Šíšař, Honz	19, 53
Šmíd, Hieronym	40
Špetle, Jiřík	13
<i>ze Šternberka</i>	9, 10
* Jaroslav	9
* Jaroslav (syn Jaroslava)	9
* Zdeněk Konopišťský	9, 11, 49, 50, 59
<i>ze Šternberka a z Veselého, Jaroslav</i>	9

Šumpetr	
* Albrecht	41
* Jan	40, 41, 62
Švob	
* Nikodém	62
* Vencel	24, 57
Švub, Pavel	24, 55
Šymbergar, Toman	viz Šemberkar, Toman
z <i>Thurnu</i> , Jindřich Matyáš	38, 39
Tohaur	
* Markus	19, 53
* Jindra	19, 28, 53, 58
Tochaur, Jindra	viz Tohaur, Jindra
Treiescher, Jakob	8
Trubač, Lorenc	34
z <i>Třeště</i>	
* Vok	9
* Záviš	9, 10
Tyrolský, Ferdinand II.	16
z <i>Ungerfeldu</i> , Pavel Šňovic	50
z <i>Urbanče</i>	
* Bernard	8
* Vlk	8
z <i>Valdštejna a na Brtnici</i> , Hynek Brtnický	19
z <i>Valdštejna a na Polici</i> , Jan Lhošle Brtnický	20
Váňovský, Václav	39

<i>z Vrchovišť, Vencelík</i>	1–3, 10, 11–66
* Alžběta	30
* Anna	30
* Barbora	14
* Benigna	30
* Jan Václav	3, 19, 20, 22–33, 34, 35, 43, 58, 59, 60, 61, 65
* Jindřich (syn Kryštofa Vencelíka)	19, 22
* Jindřich (poručník Jana Václava)	20, 21, 22, 24, 26
* Johanka	19, 20
* Kateřina	30
* Kryštof Adam	30, 31, 34–41, 43, 63, 64, 65
* Kryštof (syn Matěje Vencelíka)	2, 3, 15–22, 23, 24, 26, 43, 50, 51, 52, 53, 59, 65
* Kryštof (syn Václava Vencelíka)	15
* Margareta	30
* Matěj	11, 12–15, 16, 65
* Maximiliana	30
* Václav	3, 11–12, 15, 18, 19, 42, 59, 65
* Zikmund Matěj	19, 22, 30, 31, 34, 35, 36, 38, 61
* Zuzana Eleonora	40
<i>z Vydří a na Vydří, Jan Koňas</i>	34
<i>ze Zahrádek a na Budiškovcích, Václav Zahrádecký</i>	30, 34
Zerzavý, Jan	34

Místní rejstřík

Basilej	36
Bezděkov	13, 14
Bílá hora	36
Brno	4, 6, 7, 13, 35
Buková	11, 27, 36, 37, 63, 64
Čechy	23, 52, 60
Dačice	13
Dolní Bolíkov	7
Hodice	12, 13, 14, 22, 54, 58
Hrádek	45
Humpolecká stezka	8
Hvězdovice	viz Jezdovice
Chýnov	34
Jezdovice	10, 11, 12, 15, 16, 23, 36, 37, 50, 51, 63, 64
Jihlava	9, 13, 16, 23, 39
Jindřichův Hradec	40, 62
Kamenice	34
Kněžice	8
Kostelec	8
Kostelní Myslová	8
Kutná Hora	11, 16, 45
Lapice	14
Lapis (Zubštejn)	14

Lapitzfeld (Lipoltov u Chebu)	14
Leyden	36
Lovětín	12, 13, 14
Lovětínská stezka	8
Lovětínský újezd	8
Markrabství moravské	16, 41, 50, 52, 65
Maříž	17
Moháč	13
Morava	23, 60
Moravské Budějovice	39
Mysletice	13, 34
Nová Buková	34
Peč	8
Perč u Žatce	18
Police	44
Pouště	37, 58, 64
Praha	16, 17, 18
Pražský hrad	52, 53, 59
Roseč	19, 35
Rosíčka	12, 13, 14
Salavice	16, 50, 51
Sarabice	viz Žirovnice
Slavonice	17
Stajiště	12, 13, 14
Staré Hory u Jihlavy	4, 5, 6, 7
Stonařov	8
Svojkovice	19, 35

Telč	8, 16, 33, 65
Třešť	1–66
Třešťský potok	8
Vitoraz	49, 50
Wittenberg	22, 30
Zhořelec	36
Žirovnice	11, 22, 42

Seznam příloh

Archivní prameny

- A1 Listina Zdeňka ze Šternberka o právu odúmrti
- A2 Opis trhového privilegia císaře Maxmiliána II.
- A3 Zápis v sirotčí knize z roku 1578
- A4 Zápis v sirotčí knize z roku 1582
- A5 Úvodní zápis v knize vejrunků z roku 1584
- A6 Zápis v městské knize z roku 1599
- A7 Listina Jana Václava Vencelíka o právu odúmrti
- A8 Zápis v městské knize z roku 1617
- A9 Listina Kryštofa Adama Vencelíka o právu odúmrti
- A10 Filigrán z nejstarší dochované knihy městečka Třešť
- A11 Filigrán z knihy vejrunků
- A12 Filigrán z knihy zápisů na domy
- A13 Filigrány ze sirotčí knihy

Genealogie

- G1 Genealogie Vencelíků z Vrchovišť

Mapové přílohy

- M1 Rozsah panství v letech 1493–1517
- M2 Rozsah panství v letech 1517–1521
- M3 Rozsah panství v letech 1521–1538
- M4 Rozsah panství v letech 1538–1579
- M5 Rozsah panství v letech 1579–1610
- M6 Rozsah panství od roku 1610

Obrazové přílohy

- O1 Kostel sv. Martina
- O2 Svorník klenby v kostele sv. Martina
- O3 Freska sv. Barbory
- O4 Freska aliančního znaku
- O5 Náhrobník Kryštofa Vencelíka z Vrchovišť
- O6 Zvon v kostele sv. Martina
- O7 Kostel sv. Kateřiny
- O8 Jižní předsíň kostela sv. Kateřiny
- O9 Náhrobník Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť
- O10 Náhrobník (Václava) Lipovského z Lipovice
- O11 Zámek v Třešti
- O12 Renesanční ostění na zámku
- O13 Pozůstatky vodního příkopu u zámku
- O14 Zalomení severního a jižního křídla zámku
- O15 Nádvoří zámku
- O16 Budova pivovaru
- O17 Renesanční dům na náměstí
- O18 Busta Šimona Partlice ze Špicberka
- O19 Votivní obraz Václava Vencelíka z Vrchovišť

Pečetě

- P1 Pečeť Matěje Vencelíka z Vrchovišť
- P2 Pečetě Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť
- P3 Pečeť Zikmunda Matěje Vencelíka z Vrchovišť
- P4 Pečeť Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť
- P5 Pečeť městečka Třešť
- P6 Pečeť purkmistra městečka Třešť

Přílohy

A1 Listina Zdeňka ze Šternberka o právu odúmrti

SOkA Jihlava, fond Brázda Karel, písemná pozůstalost, inv. č. 50, kart. 18, složka Majitelé třeštského panství, fol. 2.

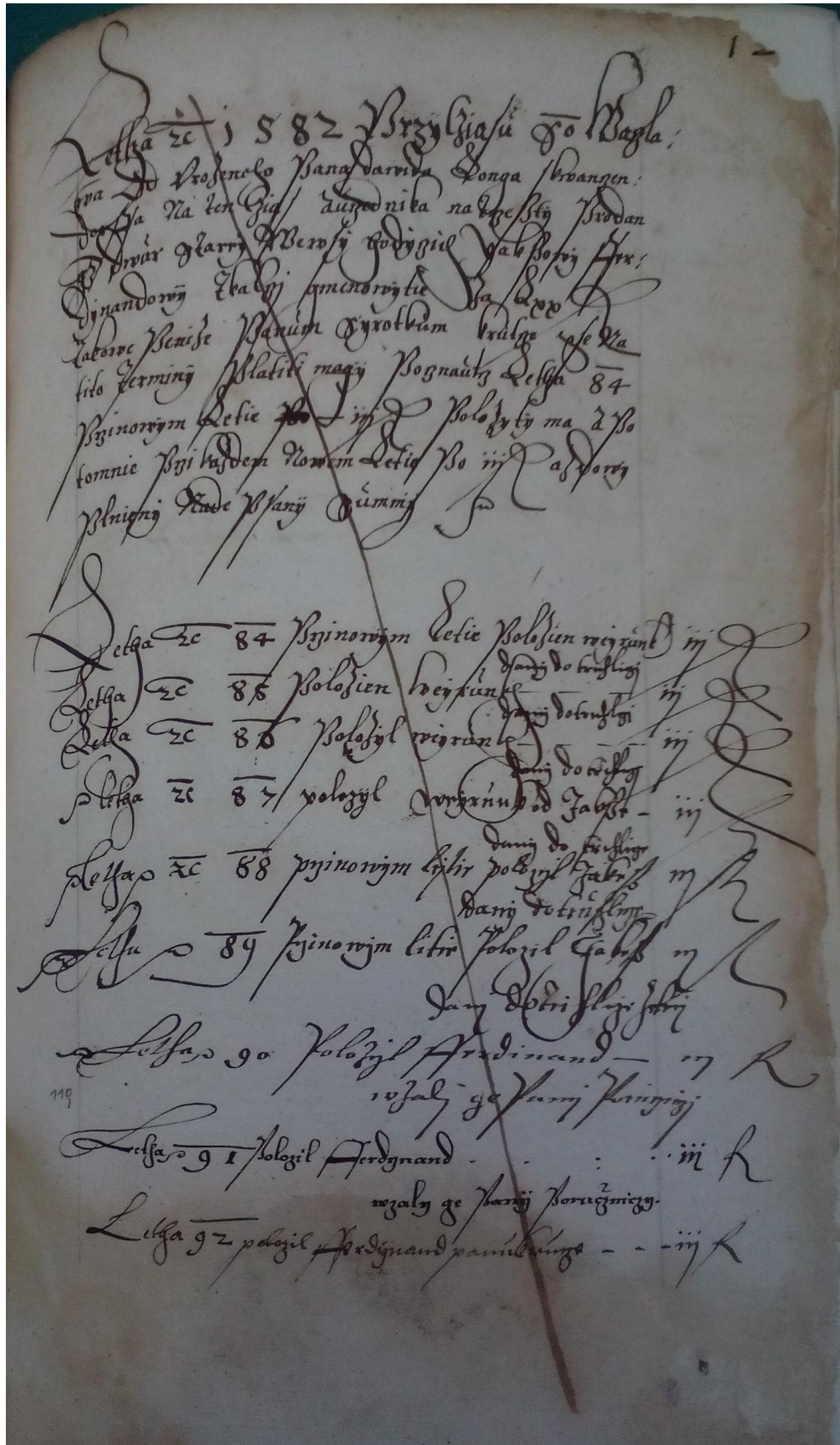
A3 Zápis v sirotčí knize z roku 1578

SOKA Jihlava, fond AM Třešť, Sirotčí kniha, 1585–1610, stará sig. 12 063, fol. 22v, nezpracováno.

Leto vane, prvni v pondeli vo sv.
a pposledni den
hadu svatim vylavim
Markusovij tostarovij Janz Kerligarovij
tofarovij, Matieovij lantonomima: Parfessovij lant:
novij, Janz Hrbarovij Lantovij Hrbarovij gme
novij sir qdru dny dan za k dny v domij
nad psanij osoby anebo gijj dny do mje, do gnanij
kella v prvni dni svatim gijj qdru dan: po m
polozijj a po tom prvni dny kve gijj kve mje pl
mijj padisatr Spravijj a vj platijj ma si
Kella v prvni dni svatim gijj polozieno od kad
psanijj osob vchranu
Kella v prvni dni svatim gijj polozieno od nad psanijj
osob vchranu
Kella v prvni dni svatim gijj polozieno od na
psanijj osob vchranu

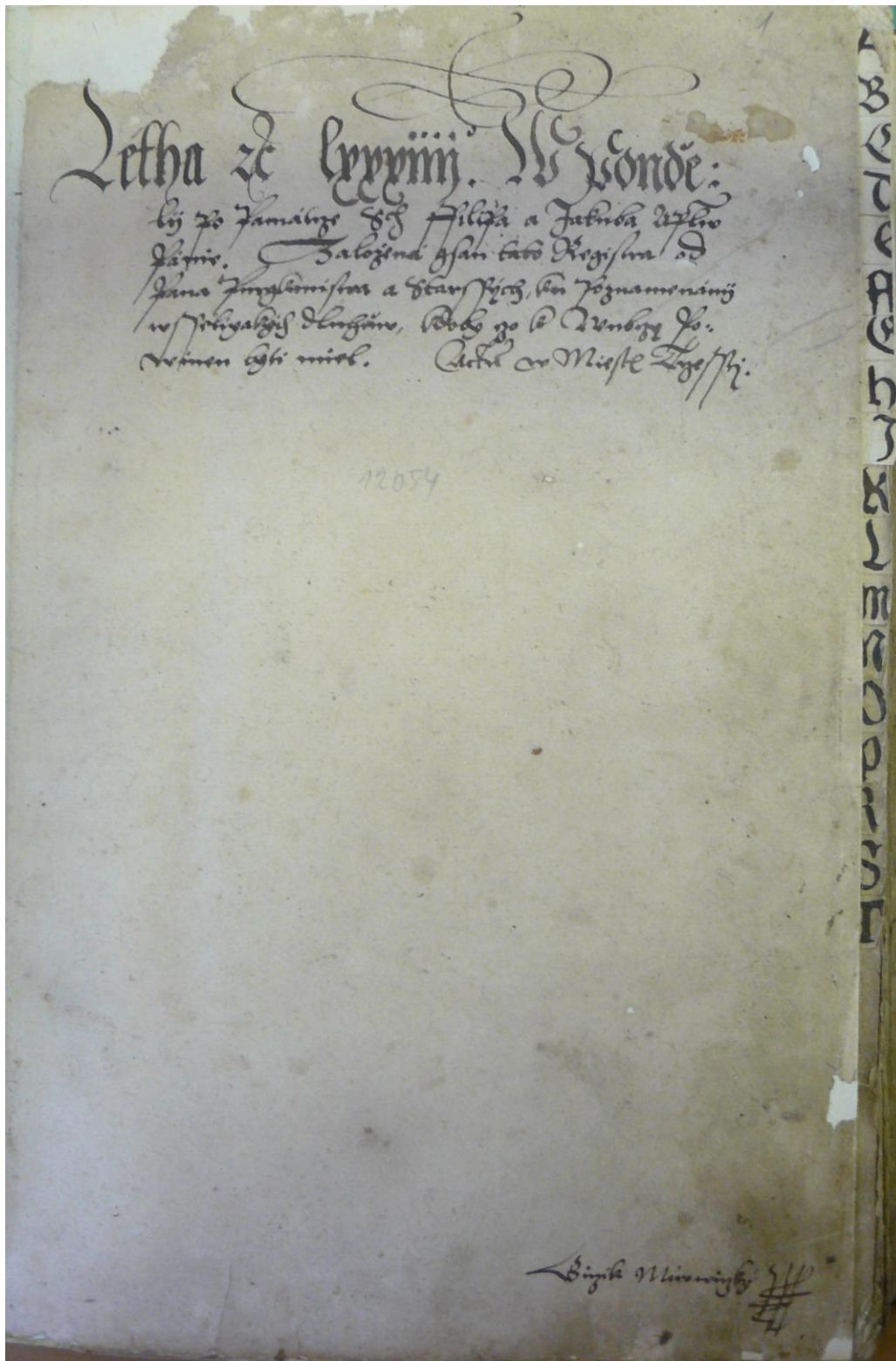
A4 Zápis v sirotčí knize z roku 1582

SOKA Jihlava, fond AM Třešť, Sirotčí kniha, 1585–1610, stará sig. 12063, fol. 119r, nezpracováno.

A5 Úvodní zápis v knize vejrunků z roku 1584

SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihá vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, fol. 1r, nezpracováno.

A6 Zápis v městské knize z roku 1599

SOKA Jihlava, fond AM Třešť, Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776, stará sig. 12053, fol. 204r, nezpracováno.

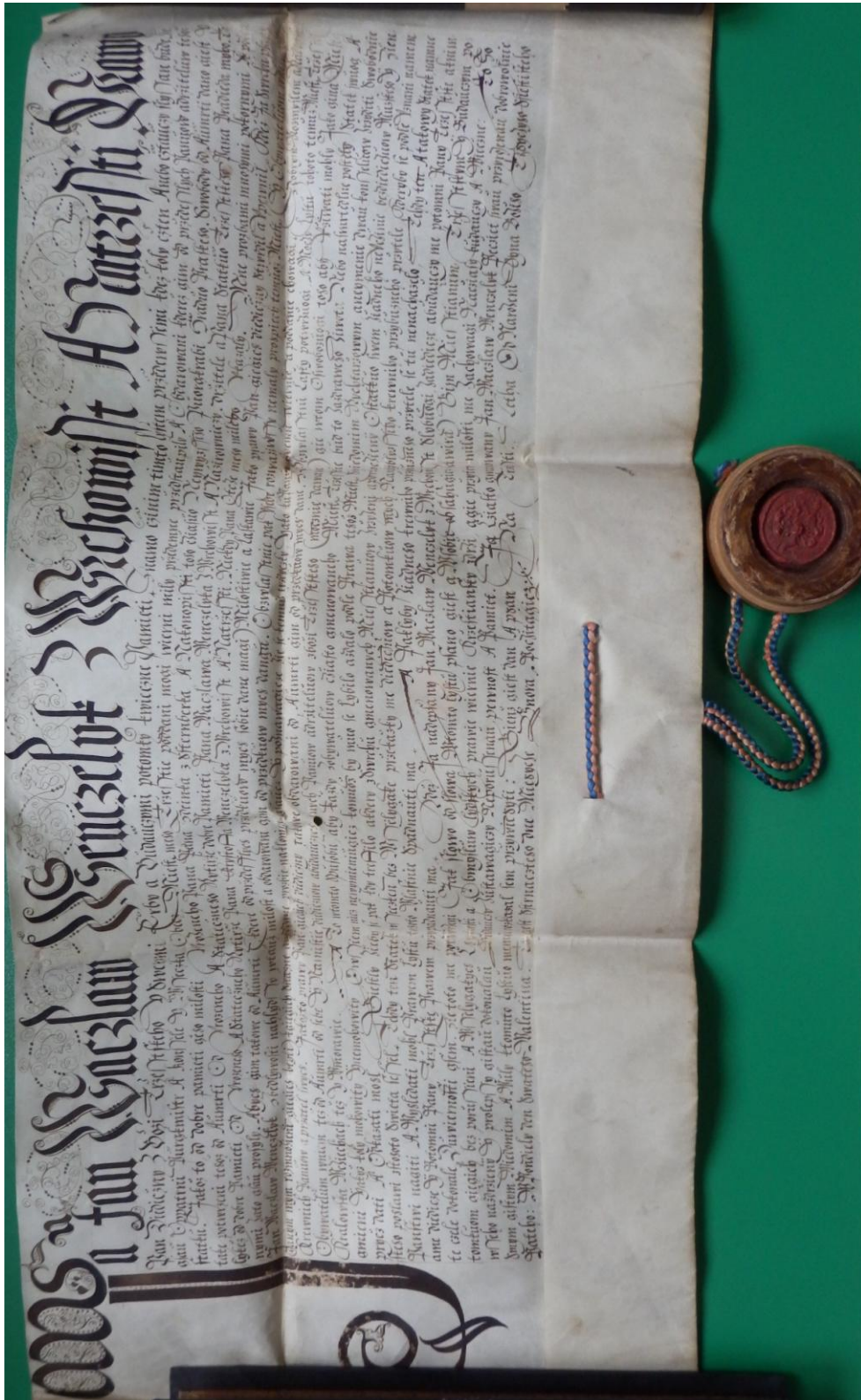
1599. Die 22. Januarius. 204

Jan Matyáš Wlaschek z Wlasowic a na Wlasowic
prodal jím dím jímý dome Wlasowic (Wlasowic)
jím šter dote Kajtýl šter špolz z Tomarj, jím
jímým Melchysarem Kajtýl šter, vře byrwal V ja dím,
na šotorná 300 R. yden k za 30 grath, a grade
yčha z dath Wlasowic, Wlasowic jím
Wlasowic Wlasowic, Wlasowic Dymk, šter wřym
k dím dím od Wlasowic Wlasowic jím, a had
jím šter šter šter dím byl, Wlasowic Wlasowic
jím šter Wlasowic Wlasowic Wlasowic, a Wlasowic
šter šter Wlasowic yde, a na känge šter yden
Wlasowic jím kúšty, wěterc šter šter šter
Erubam šter šter. Wlasowic Wlasowic
šter 300 R. yden od nico šter šter z Wlasowic
a šter Wlasowic. Wlasowic Wlasowic.

Matyáš

A7 Listina Jana Václava Vencelíka o právu odúmrti

SOKA Jihlava, fond AM Třešť, Listina Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť ze 14. 2. 1605 o právu odúmrti, nezpracováno.

A9 Listina Kryštofa Adama Vencelíka o právu odúmrti

SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť z 21. 5. 1618 o právu odúmrti*, nezpracováno.

A10 Filigrán z nejstarší dochované knihy městečka Třešť

SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Nejstarší dochovaná kniha městečka Třešť, 1562–1776*, stará sig. 12053, nezpracováno.

Ježek se šestiplátkovým květem, filigrán z papírny ve Starých Horách u Jihlavy.

A11 Filigrán z knihy vejrunků

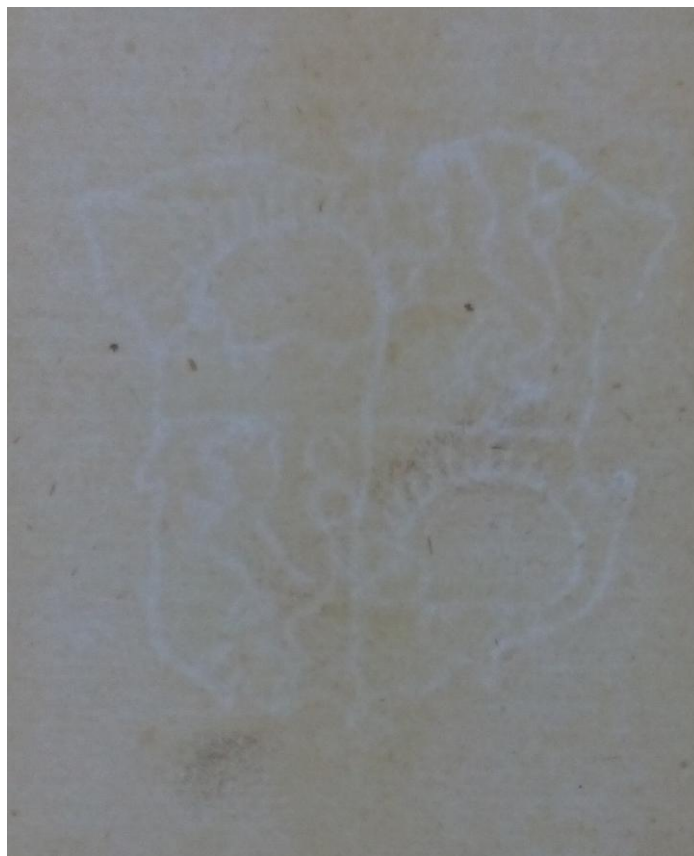
SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Knihá vejrunků, 1584–1700*, stará sig. 12054, nezpracováno.

Ježek se šestiplátkovým květem, filigrán z papírny ve Starých Horách u Jihlavy.

A12 Filigrán z knihy zápisů na domy

SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Kniha zápisů na domy, 1608–1755*, stará sig. 12055, nezpracováno.

Znak města Jihlavy, filigrán z papírny ve Starých Horách u Jihlavy.

A13 Filigrány ze sirotčí knihy

SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Sirotčí kniha*, 1585–1610, stará sig. 12 063, nezpracováno.

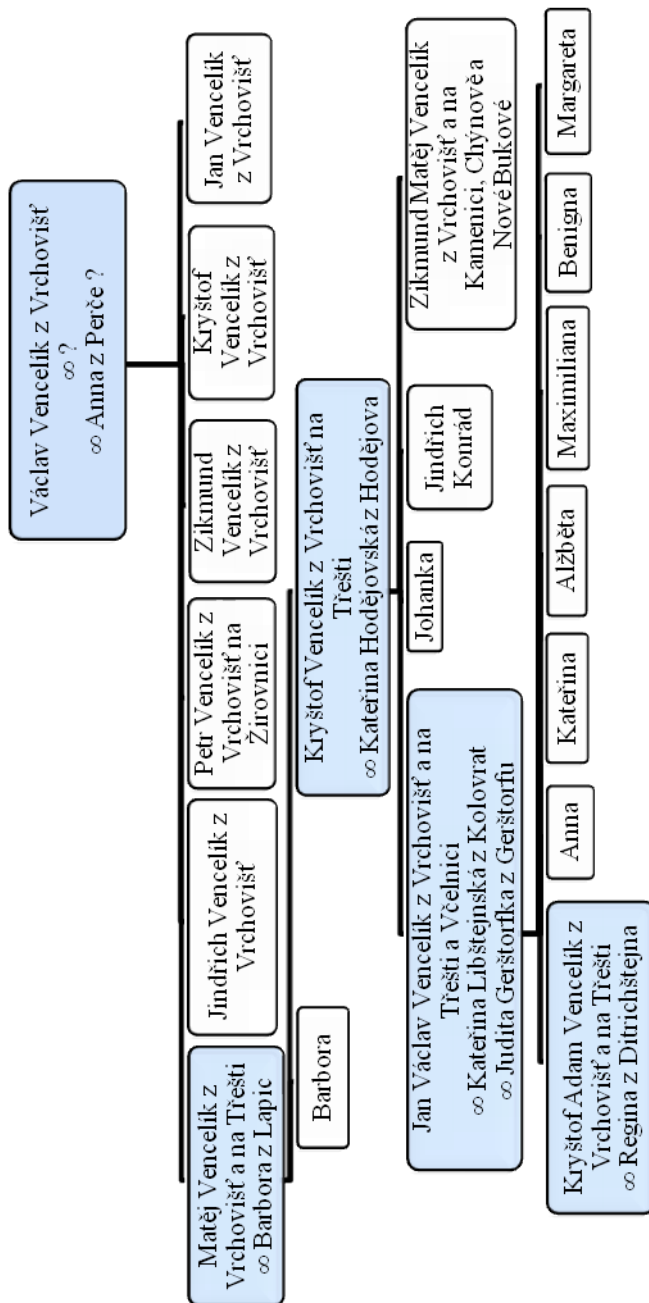

(a) Ježek se šestiplátkovým květem, filigrán z papírny ve Starých Horách u Jihlavy.

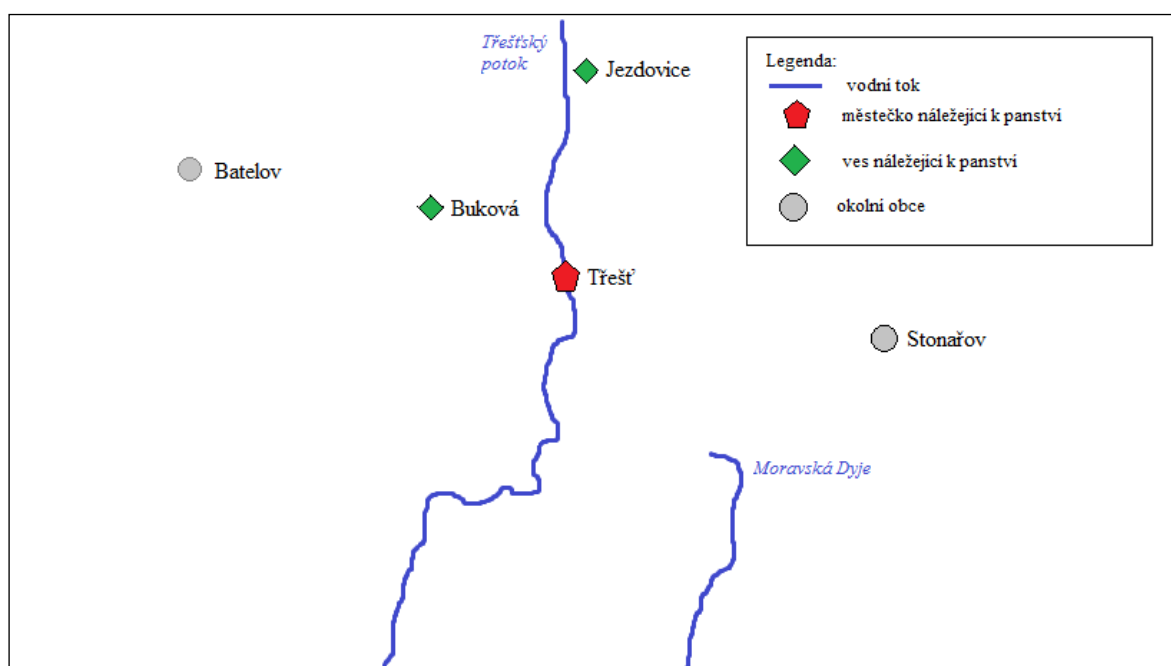

(b) Kohout, filigrán z papírny v Dolním Bolíkově u Slavonic.

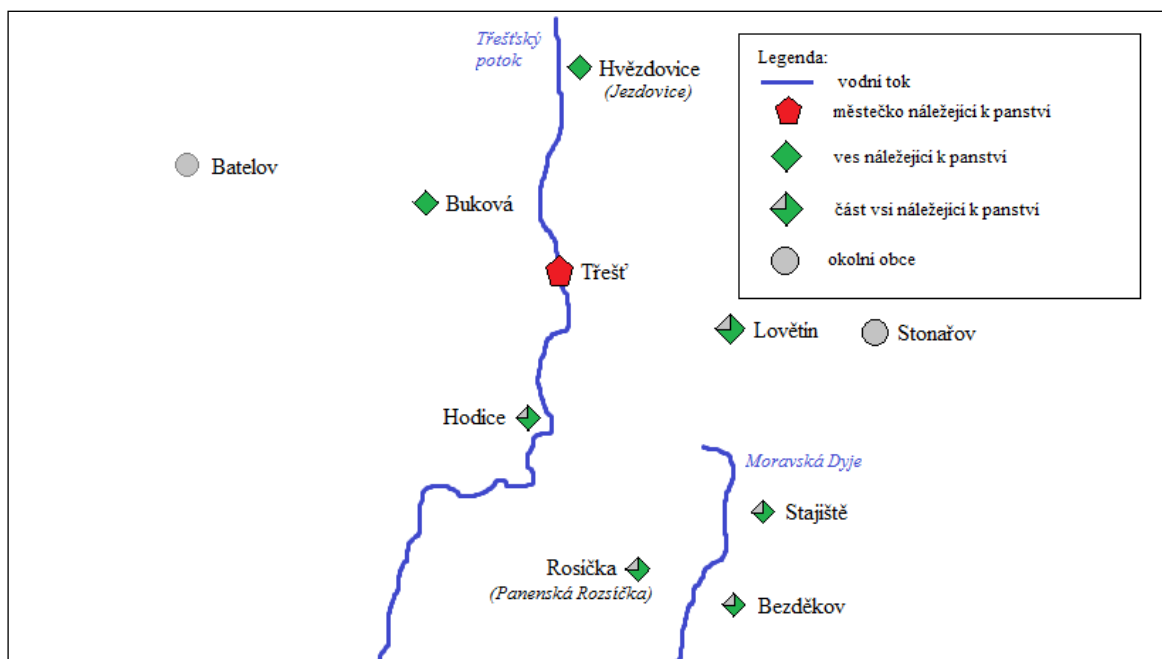
G1 Genealogie Vencelíků z Vrchovišť

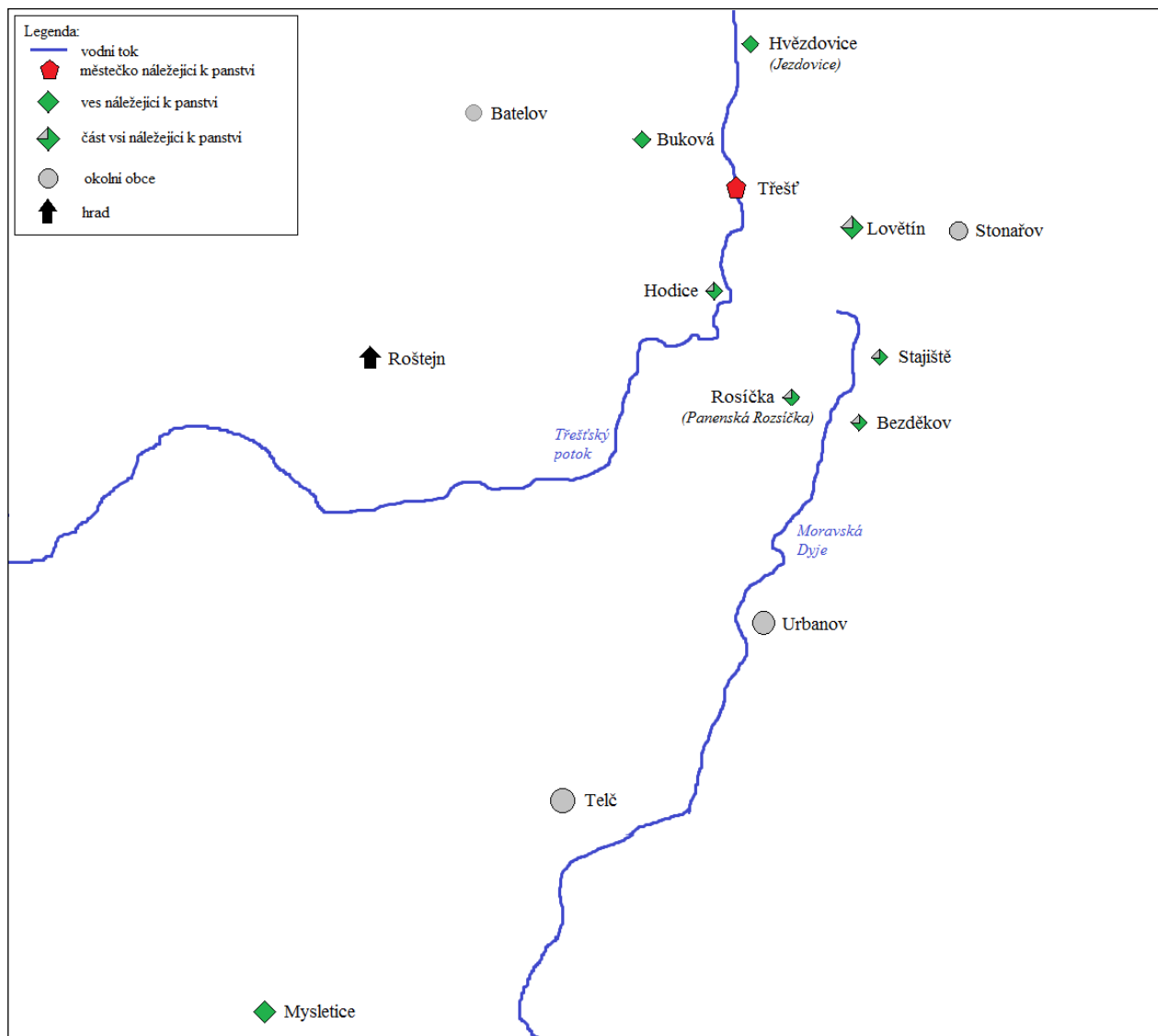
M1 Rozsah panství v letech 1493–1517

M2 Rozsah panství v letech 1517–1521

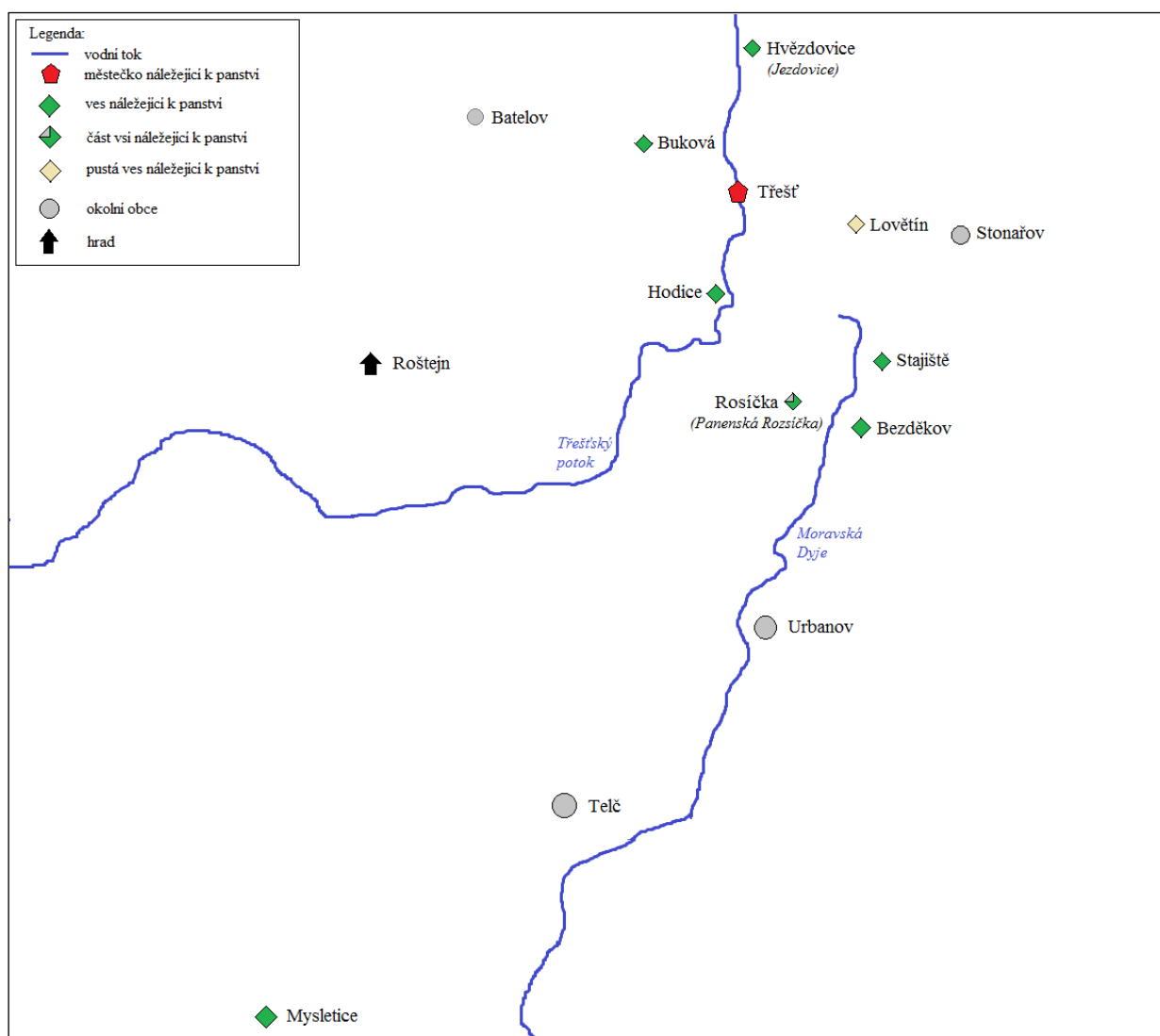

M3 Rozsah panství v letech 1521–1538

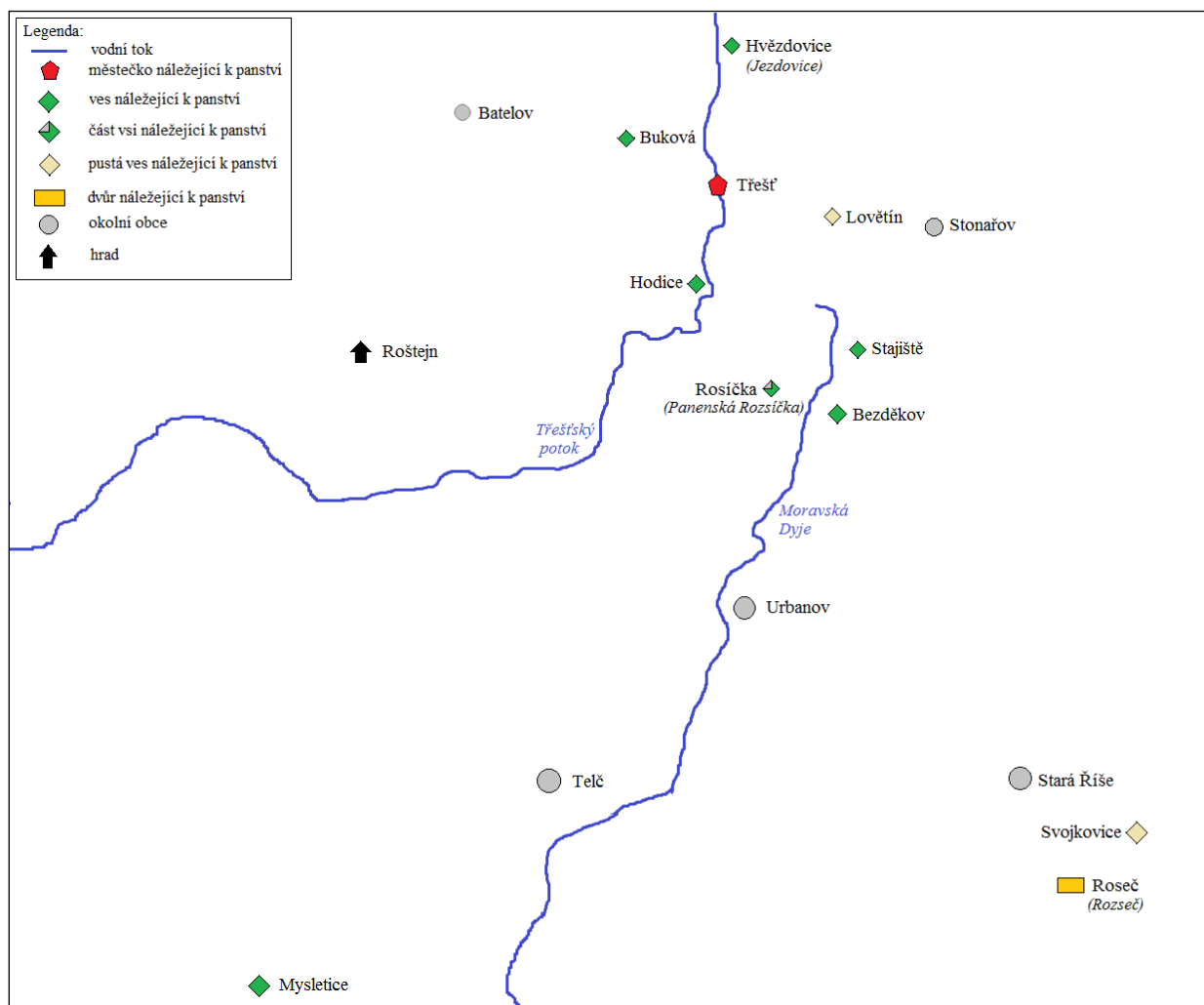

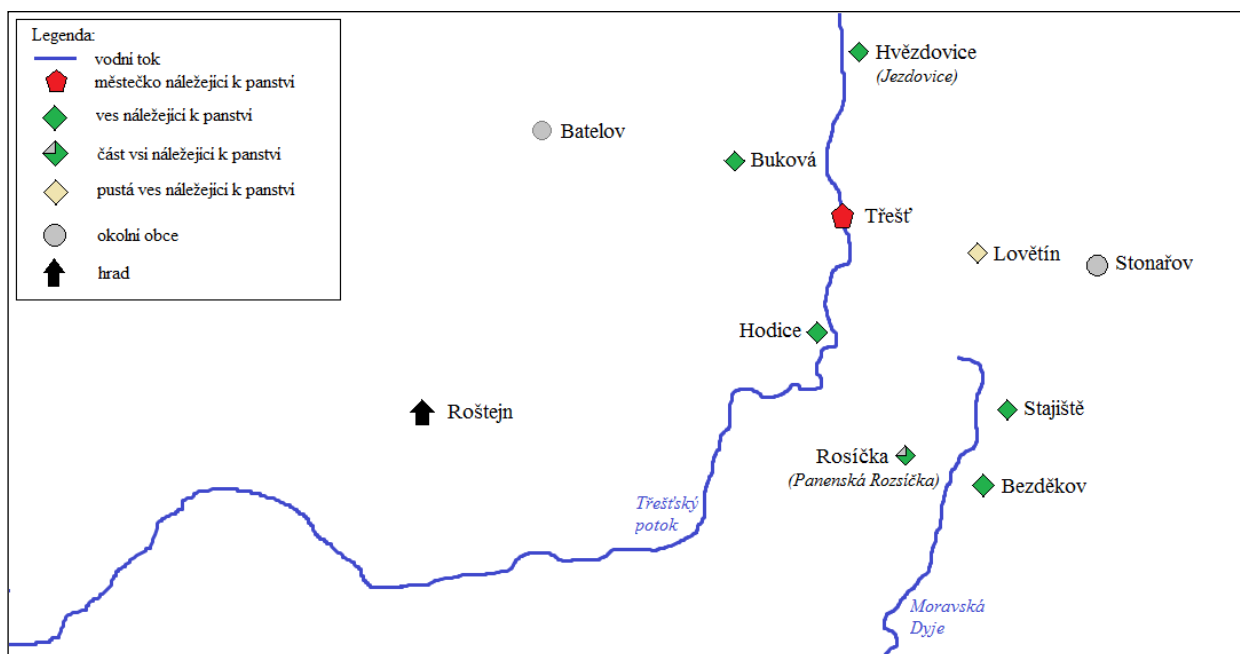
M4 Rozsah panství v letech 1538–1579

M5 Rozsah panství v letech 1579–1610

M6 Rozsah panství od roku 1610

O1 Kostel sv. Martina

(a) Pohled od západu, foto: autorka.

(b) Pohled od jihu, foto: Zdeněk Havlíček.

(c) Pohled od východu, foto: autorka.

(d) Pohled od severu, foto: autorka.

O2 Svorník klenby v kostele sv. Martina

Svorník klenby s jednoduchou střelou, erbovním znamením pánů z Třešně,
foto: Zdeněk Havlíček.

O3 Freska sv. Barbory

Freska sv. Barbory na jižní stěně presbytáře kostela sv. Martina,
foto: Zdeněk Havlíček.

O4 Freska aliančního znaku

(a) Freska aliančního znaku na severní stěně presbytáře kostela sv. Martina,
foto: autorka.

(b) Erb Vencelíků z Vrchoviště, foto: Zdeněk Havlíček.

(c) Erb náležející zřejmě Hodějovským z Hodějova.

Godejovskij, z Godejova.

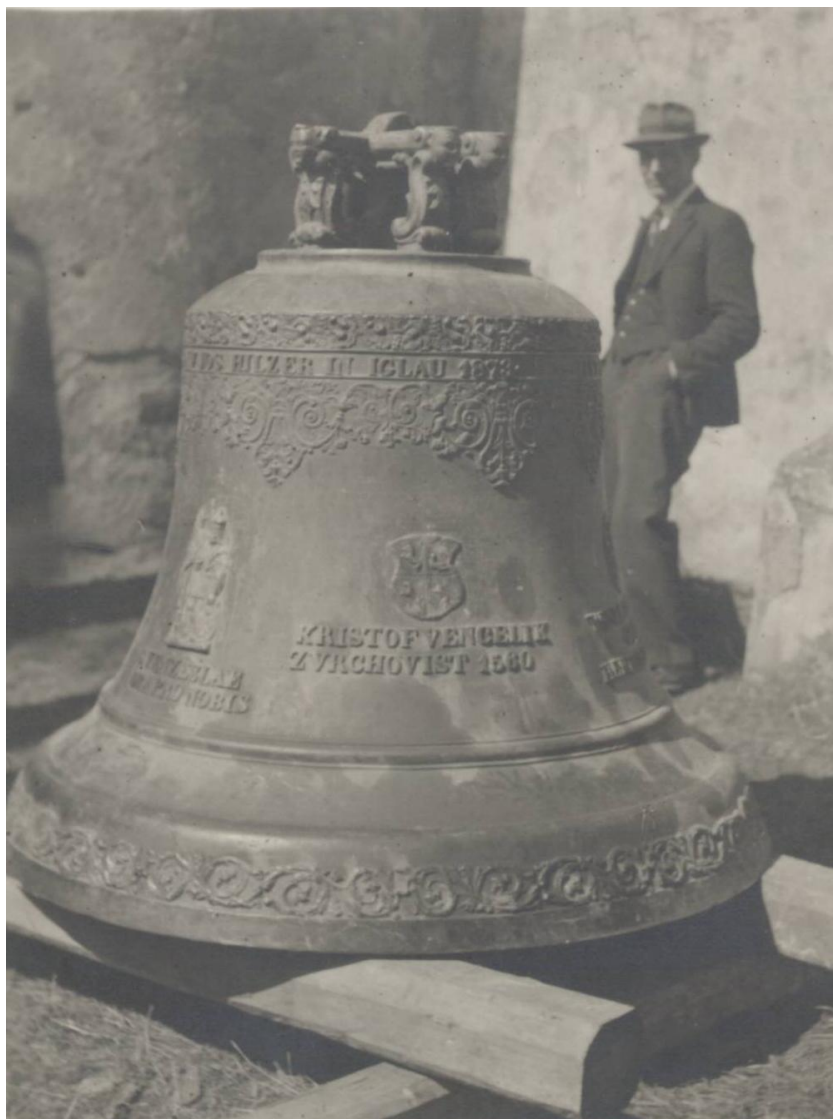
(d) Erb Hodějovských z Hodějova, *Erby ctihodné šlechty...*, ed. M. Hrdinová, s. 460.

O5 Náhrobník Kryštofa Vencelíka z Vrchovišť

Náhrobník Kryštofa Vencelíka z Vrchovišť v západní stěně věže kostela sv. Martina, foto: autorka.

O6 Zvon v kostele sv. Martina

Zvon, který nechal v roce 1560 ulít Kryštof Vencelík pro kostel sv. Martina. Zvon byl přelit v letech 1722 a 1873, za 2. světové války byl odvezen do Hamburku a do Třeště se již nevrátil. (Z. BRYCHTA, *Farní kostel sv. Martina...*, s. 137–138.) Foto: soukromý archiv Marie Havlíkové.

O7 Kostel sv. Kateřiny

(a) Kostel sv. Kateřiny Sienské, foto: autorka.

(b) Kostel sv. Kateřiny Sienské, foto: autorka.

O8 Jižní předsíň kostela sv. Kateřiny

(a) Celkový pohled na jižní předsíň kostela sv. Kateřiny, foto: autorka.

(b) Sloupky v rozích jižní předsíně, foto: autorka.

(c) Vstupní portál jižní předsíně, foto: autorka.

(d) Detail letopočtu na vstupním portále jižní předsíně, foto: autorka.

O9 Náhrobník Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť

Náhrobník Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť, foto: Zdeněk Havlíček.

O10 Náhrobník (Václava) Lipovského z Lipovice

(a) Náhrobník (Václava) Lipovského z Lipovice, foto: autorka.

(b) Detail erbu Lipovských z Lipovice, foto: autorka

(c) Erb Lipovských z Lipovice, *Erby ctihodné šlechty...*, ed. M. Hrdinová, s. 347.

O11 Zámek v Třešti

Průčelí zámku v Třešti, hlavní věž byla postavena až v roce 1660. Foto: autorka.

O12 Renesanční ostění na zámku

(a) Ostění okna v 1. patře severního křídla zámku, foto: autorka.

(b) Ostění okna v přízemí severního křídla zámku, foto: autorka.

(c) Ostění dvojitého okna v 1. patře východního křídla zámku, foto: autorka.

(d) Ostění dvou zazděných oken v přízemí věžičky na rohu východního a jižního křídla zámku, foto: autorka.

(e) Ostění dveří v nádvoří zámku, foto: autorka.

O13 Pozůstatky vodního příkopu u zámku

(a) Pozůstatky vodního příkopu u východního křídla zámku, foto: autorka.

(b) Pozůstatky vodního příkopu u severního křídla zámku, foto: autorka.

O14 Zalomení severního a jižního křídla zámku

(a) Zalomení severního křídla zámku, foto: autorka.

(b) Zalomení jižního křídla zámku. Podle M. Plačka je zakřivení typické pro pozdně středověké stavby (M. PLAČEK, *Ilustrovaná encyklopedie...*, s. 651), foto: autorka.

O15 Nádvoří zámku

(a) Sgraffita na jižním křídle zámku, foto: autorka.

(b) Sgraffita na severním křídle zámku, foto: autorka.

(c) Arkády v západním křídle zámku, foto: autorka.

(d) Arkády ve východním křídle zámku, foto: autorka.

O16 Budova pivovaru

Budova bývalého pivovaru v Třešti, foto: autorka.

O17 Renesanční dům na náměstí

Renesanční dům č. p. 15 na náměstí T. G. Masaryka, foto: autorka.

O18 Busta Šimona Partlice ze Špicberka

Busta Šimona Partlice ze Špicberka v ul. Na Hrázi, foto: autorka.

O19 Votivní obraz Václava Vencelíka z Vrchovišť

(a) Votivní obraz Václava Vencelíka z Vrchovišť v zámecké kapli na zámku v Žirovnici,
foto: autorka.

(b) Detail z votivního obrazu: Václav Vencelík z Vrchovišť s rodinou, foto: autorka.

(c) Detail z votivního obrazu: Václav Vencelík z Vrchovišť, foto: autorka.

P1 Pečeť Matěje Vencelíka z Vrchovišť

Pečeť náležející patrně Matěji Vencelíkovi z Vrchovišť. *Pečeti šlechty české, moravské a slezské. Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze, roč. XIII. – XIX.*, ed. A. Masák, tab. XVI.

P2 Pečetě Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť

(a) Pečet' Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť přivěšená k listině o právu odúmrti. SOkA Jihlava, fond AM Třešť, Listina Jana Václava Vencelíka z Vrchovišť ze 14. 2. 1605 o právu odúmrti, nezpracováno.

(b) Dvě varianty pečetě Jana Václava Vencelíka. *Pečeti šlechty české, moravské a slezské. Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze, roč. XIII. – XIX.*, ed. A. Masák, tab. XVI.

P3 Pečeť Zikmunda Matěje Vencelíka

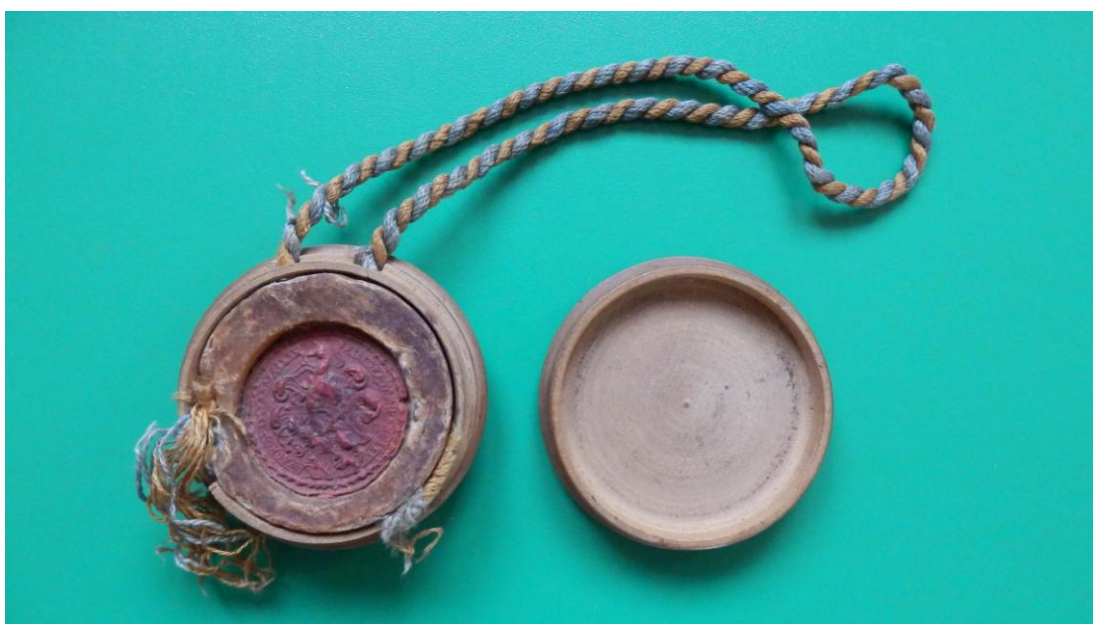

Pečeť Zikmunda Matěje Vencelíka. *Pečeti šlechty české, moravské a slezské. Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze, roč. XIII. – XIX.*, ed. A. Masák, tab. VIII.

P4 Pečeť Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť

(a) Pečeť Kryštofa Adama Vencelíka v dřevěné misce. Pečeť byla přivěšena k listině o právu odúmrti. SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť z 21. 5. 1618 o právu odúmrti*, nezpracováno.

(b) Pečeť Kryštofa Adama Vencelíka. SOKA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť z 21. 5. 1618 o právu odúmrti*, nezpracováno.

(c) Pečeť Kryštofa Adama Vencelíka. SOkA Jihlava, fond AM Třešť, *Listina Kryštofa Adama Vencelíka z Vrchovišť z 21. 5. 1618 o právu odúmrti*, nezpracováno.

P5 Pečeť městečka Třešť

Odlitek pečeti městečka Třešť, která byla užívána od počátku 16. století do roku 1584 . MZA Brno, fond G125, pečeť č. 929.

P6 Pečeť purkmistra městečka Třešť

Odlitek pečeti purkmistra městečka Třešť, užívané zřejmě na konci 16. století. MZA Brno, fond G125, pečeť č. 1848.